4.2.600

GEN

PUNT

NG.

IJ

A R S.

VERHANDELINGEN

OVER

HET JUISTE TIJDPUNT

DER

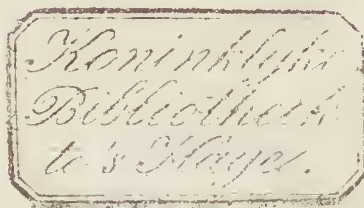
BREUKSNIJDING.

TE AMSTERDAM, BIJ

P. MEYER WARNARS.

1829.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

EERSTE
ANTWOORD
OP DE
PRIJSVRAAG,

VOORGESTELD DOOR DE BEZORGEREN VAN
HET LEGAAT VAN WIJLEN

JOHANNES MONNIKHOFF:

1.) *Welke zijn de Verschijnselen, die het juiste Tijdpunt voor de Kunstbewerking der Beklemde Breuk bepalen en verder uitstel afraden?*

2.) *Welke zijn de Oorzaken, die de ongelukkige Gevolgen der Breuksnijding te weeg brengen; en welke zijn de Verschijnselen, die deze gevolgen aanduiden?*

3.) *Door welke Hulpmiddelen, zoowel als Handgrepen, kunnen deze Gevolgen voorgekomen of hersteld worden?*

Ingeleverd onder het motto:

Dulce est meminisse laborum.

DOOR

C. C. CRÈVE,

WAARAAN DE GOUDEN MEDAILLE IN DEN
JARE 1828 IS TOEGEWEZEN.

INLEIDING.

De geleerde en verlichte Bezorgeren van het door Wijlen den Heer JOHANNES MONNIKHOFF zoo edel gestichte, als tot dus verre ter gedurige volmaking van de Leer der Breuken (*Herniologie*) verstandiglijk bestuurde Legaat, — overtuigd dat de Kunstbewerking der Beklemde Breuk dikwerf van ongelukkige Gevolgen is, waardoor de lijders, weinige dagen of somtijds langer na de Operatie, onverwacht omkomen, — hebben de navolgende Prijsvraag in de volgende Afdeelingen voorgesteld:

1.) Welke zijn de Verschijnselen, die het juiste Tijdpunt voor de Kunstbewerking bepalen en verder uitstel afraden?

2.) Welke zijn de Oorzaken, die de ongelukkige Gevolgen der Breukſnijding te weeg brengen, en welke zijn de Verſchijnſelen, die deze Gevolgen aanduiden?

3.) Door welke Hulpmiddelen, zoowel als Handgrepen, kunnen deze Gevolgen voorgekomen of herſteld worden?

Zij verlangen, dat men bij de beantwoording dezer Vraag immer het oog gevestigd houde op de ontſteking van het Buikvlies en de daardoor verwekte Schijnvliezen of hiermede overeenkomſtige Weeſſels, welke dikwijls de Beklemming des Darmkanaals verwekken, — dat men op die Beklemming acht geve, welke niet door den Liesring of het Lieskanaal, maar door den Hals van den Breukzak bewerkt wordt; — dat men de Verdubbeling van dezen zak bij de zamenkomst van twee Liesbreuken aan dezelfde zijde, of van eene aangeborene en eene later gevormde Liesbreuk, in overweging neme, — en eindelijk dat men ook niet voorbijga de aankleving of volkomene zamengroeijing der Darmen aan of met den Breukzak,

noch

noch ook fommige afwijkingen van dezen aard, welke als de oorzaken van deze gevaarvolle Gevolgen kunnen aangemerkt worden.

Reeds bij de nadere befchouwing dezer Prijsvraag, blijkt het, hoezeer zij den ganfchen omvang der Herniologie omvatte, en hoe weinig men door Verfchijnfelen (*Symptomen*) in te engen zin begrepen, den toeftand (*Moment*) kan aanduiden, waarop zij betrekking hebben. — Ziet men echter op het wijfelende van den vroegeren en lateren tijd, ten opzigte van het Tijdftip der Operatie, dan heeft elke bijdrage, zoowel ter aanwijzing der operatie, als ter bepaling van het regte tijdftip tot derzelver verrigting, haar gewigt.

Met edele vrijmoedigheid bekende reeds de overigens zoo beroemde Engelfche Heelmeester SHARP: dat het moeijelijker is, om in elk bijzonder geval het regte Tijdftip der Operatie te bepalen, dan om de operatie te verrigten.

Ondertusfchen zal men door de tweede Afdeeling der Prijsvraag overtuigd worden, dat men

ook bij de verrigting der Operatie omſtandigheden van het hoogſte gewigt kan ontmoeten, die om hunne verderfelijke en het leven niet zelden bedreigende en uitblusſchende gevolgen dienen erkend en afgewend te worden; doch die, als zij zich ééns vertoond hebben, niet zoo ligtelijk te genezen zijn.

Mogt het den Dinger naar den Prijs te beurte vallen, wat zijn *Motto* uitdrukt: *Dulce est meminisſe laborum.*

BE-

BEANTWOORDING

DER

EERSTE VRAGE.

Welke zijn de Verschijnselen, die het juiste Tijdpunt voor de Kunstbewerking bepalen, en verder uitstel afraden?

§. 1.

Hoe veelzijdiger de noodzakelijkheid eener Operatie gevorderd, en hoe bepaalder het Tijdstip tot derzelver verrigting gekozen kan worden, des te moeijelijker en gewigtiger is het, dat men noch de eerste voorbijzie, noch het laatste verzuime; daarom vereischt de erkenning van de eerste evenzeer de scherpzinnigheid, de ervaring en het gerijpte verstand van den Heelmeester, als de bepaling van het laatste hem eene grootere verantwoording oplegt, wanneer hij, of door verlegenheid, of door draling, het gevaar des lijders doet toenemen.

De Heelkunstige Praktijk levert voorzeker vele gevallen van zulken aard op; doch onder dezen onderscheidt zich inzonderheid de Beklemde Breuk.

Hoe vele zwarigheden toch doen zich niet op, om flechts de aanwezigheid van de Beklemming eener Breuk te bepalen, inzonderheid daar of bij de Verfchijnfelen die eene Beklemming aanduiden, of bij de Breuk zelve, de grootfte verfcheidenheid der omftandigheden voorkomt, en zonder de opmerking van het innig verband van beiden de Diagnofis der Beklemming niet duidelijk kan worden.

Ware ook aan deze eerfte vordering met opzigt tot de Breukoperatie (*Herniotomie*) voldaan, alsdan blijft het nog van gewigt te bepalen, of nu de opheffing der Beklemming door *therapeutifche* of *manuele* hulp (*Taxis*) moet beproefd worden, en wat men ten aanzien van den aard, duur en de gevolgen dezer hulp moet in acht nemen, daar hierdoor zoo wel de noodzakelijkheid der operatie bepaald als over het tijdftip derzelve beflist moet worden.

Het valt eindelijk allezins ligter, flechts de gewoonte te volgen, en eerst dan tot de Operatie over te gaan, als de zoogenoemde ligte middelen zonder gunftige gevolgen blijven, dan in te zien, waardoor de Operatie reeds vóór zulke proeven geëischt, en in hoe verre zij door de oorzaken der beklemming, door den bijzónderen aard van het beklemde deel, door den graad, de uitwerkfelen en de gevolgen der beklemming, door haren duur, en eindelijk ook door de bijzondere gefteldheid van den lijder, voor zoo verre die zich door den ouderdom, het geflacht en den ftaat van gezondheid kenmerkt, gevorderd wordt.

§. 2.

§. 2.

Geene dezer van zoo vele zijden mogelijke omstandigheden, in de bijzondere en eigenaardige verhoudingen van het onderhavige geval, voorbij te zien, vordert onloochenbaar eene zoo vlugge opmerkzaamheid, als scherpzinnig oordeel: — onderwerpt men die ook aan een nader onderzoek, alsdan vloeit daar verder uit voort, hoe onvermijdelijk het is, om bij de overweging der bepalingsgronden elk derzelven wel gade te slaan en behoorlijk te waarderen, om eindelijk een juist en getrouw oordeel over de noodzakelijkheid der Operatie, en het bepaalde Tijdstip van hare verrigting, te kunnen vellen.

§. 3.

Men gevoelt van zelve, dat in het gegeven geval allereerst de wezenlijkheid der Beklemming eener Breuk moet bevestigd zijn, voor dat men zich met de overweging van de noodwendigheid der Operatie kan bezig houden. Het opmaken nu van dezen bepalingsgrond, of der *Diagnosis*, is juist niet zoo gemakkelijk, en kan zonder groote omzigtigheid en streng onderzoek, vooral in dit geval, te minder geschieden, daar de bestaande toevallen, hoezeer de Beklemming meer of minder aanduidende, welligt van andere oorzaken afhangen, of dewijl men, wanneer zij ook op eene werkelijke beklemming berusten, nog in het onzekere hangt omtrent de bepaalde Breuk, waaraan men hen moet toeschrijven.

§. 4.

Van de verschillende ingewanden, die, voor een gedeelte uit de Buikholte ontsnapt, eene Breuk vormen, is het alleen het darmkanaal, hetwelk, even ligtelijk door andere oorzaken als door beklemming aangedaan, deze dubbelzinnigheid der verschijnselen kan te weeg brengen.

Immers, de darmlus die zich in de Breuk bevindt, blijft met het in de Buikholte terug gebleven darmkanaal in eene mechanische en dynamische gemeenschap; ook kan zij, behalve door de beklemming, nog door de inwerking van directe en indirecte prikkels worden aangedaan; ja, zij wordt soms, zonder beklemd te zijn, nog door andere ziekte- toestanden toegesnoerd. Hare beklemming doorloopt, als zij aan zich zelve wordt overgelaten, drie tijdperken, ieder van welken zich door een bijzonderen ziektevorm of verschijnsel kenteekent; namelijk: het eerste door *Kolijk*, het tweede door *Ileus*, en het derde door *Ontsteking*. Daar nu echter deze drie ziektevormen evenzeer door andere, en wel van de beklemming zeer verschillende oorzaken kunnen verwekt worden, zoo is het klaarblijkend, hoezeer iemand die aan darmbreuk lijdt, ook in zóó verre een bedreven Heelkundige behoeft, om niet, bij het bestaan der bedoelde ziektevormen, zonder terugzigt op het aanwezen zijner breuk, of overijld, in het vermoeden van de beklemming van deze, behandeld te worden.

Hoe

Hoe velen, helaas! zijn in het eerste geval reeds het offer der nalatigheid en onkunde geweest? Hoe velen zijn in het tweede, door de verrigting der operatie, zoo niet immer in een aanmerkelijk gevaar gebragt, echter doelloos gepijnigd geworden?

§. 5.

De soorten van het Kolijk zijn wel is waar menigvuldig, ook liggen deszelfs oorzaken diep verholen; maar dit verontschuldigt geenszins den Heelmeester, zoo hij een kolijk, dat met eene kenbare breuk gecompliceerd is, miskend heeft. — Veelmeer gebiedt hem de omzigtigheid, om bij elk kolijk, hetwelk zich, met opzigt tot zijne oorzaak, niet duidelijk doet kennen, naauwkeurig te onderzoeken, of er ook eene breuk besta, — vooral, wanneer het spoedig, en bij overigens gezonde menschen, op eene zoodanige ligchaams-inspanning is gevolgd, die of eene breuk, of hare beklemming, kan bewerken, — wanneer het aan den navel, of in de benedenste streek des onderbuiks is begonnen, en zich van daar allengskens door de gansche buikholte verspreid heeft, doch steeds het hevigst op de plaats van zijnen oorsprong aanhoudt, door eene geringe drukking in de nabijheid van die plaats, of bij eene aanmerkelijke achteroverbuiging des ligchaams, toeneemt, met rommelingen in de darmen, opzetting van de bekleedselen des buiks, en tevens hardnekkige buiksverstopping verbonden is; en zich, bij duurzamen eetlust, neiging tot

braken en ook werkelijke braking vertoonen; eindelijk, wanneer het kolijk niet *intermitteert*, maar nu en dan flechts *remitteert*, en zelfs gedurende zijne meermalen voorkomende aanhoudendheid (*continenz*), naar gelang van den tijd, nog toeneemt. Het beftaan eener darmbreuk geeft alsdan aanleiding om op hare beklemming bedacht te zijn; edoch, daarbij moet wel in aanmerking genomen worden, dat het beftaande kolijk, met buiksverftopping en braking verbonden, ook door andere oorzaken kan ontftaan, en zelfs de vergeeffche beproeving der *Taxis* daarom niet altijd voor het beftaan eener beklemming beflist, dewijl de darmlus fomwijlen of door hare grootte, of door zamengroeijingen door fchijnvliezen, ingefloten is, fomtijds eerst gedurende het kolijk onbeweeglijk wordt, wanneer zij, door de vermeerderde ontwikkeling van lucht of wafem uit hare oppervlakte, vrijer in haren alsdan meer uitgezetten en gefpannen breukzak ligt, en van de van buiten aangebragte drukking meer verwijderd is. Wijders wijst het tegen de beklemming, en gebiedt het veeleer dat men naar eenige andere oorzaak onderzoeke, wanneer de plaats, waaruit de darm uit de buikholte ontfnapt is, noch gefpannen is, noch ook het kolijk, gedurende de vereischte betasting derzelve, is toegenomen.

Niet minder moet men in het oog houden, dat ook de plotfelinge wording eener breuk dikwijls reeds in de eerfte oogenblikken kolijk en andere toe-

toevallen verwekt, die ligtelijk aan eene beklemming derzelve kunnen toegefchreven worden, hoezeer die alleenlijk door den prikkel ontftaan, welke de uitgezakte darmlus deels in hare ongewone ligging overkomt, deels door fpanning en rekking van het in de buikholte terug geblevene darmkanaal wordt verwekt. — Zulke toevallen vinden menigmaal bij verouderde groote breuken plaats, wanneer de lijder veel ligchaamsoefeningen gemaakt heeft, en te lang in eene opgerigte houding gebleven is; — rust, — tijd, — en verzachtende klijsteeren, zijn zeer gefchikt, om het vermoeden van eene alleenlijk door dergelijke omftandigheden te weeg gebragte beklemming fpoedig weg te nemen.

Eindelijk kan het kolijk in het darmkanaal niet zeldzaam door gal, wormen, onderdrukte uitwafeming, — Hysterie, Hypochondrie, enz., ontftaan, en alsdan de uitgerekte darmlus ligtelijk deel krijgen aan den geprikkelden en krampachtigen ftaat, waardoor het in de buikholte terug geblevene darmkanaal is aangetast.

Wanneèr er nu nog bovendien veel lucht in het darmkanaal ontwikkeld wordt, en de plaats dezer luchtontwikkeling zich in de nabijheid der breuk bevindt, wanneer er tevens boven de plaats van het kolijk, en onder die der breuk, eene krampachtige vernaauwing der darmen beftaat, waardoor de winden noch naar boven, noch naar beneden, ontlast kunnen worden, dan moet zich noodzakelijk in de breuk zelve eene pijnlijke en door zulke winden

ver-

verwekte uitzetting opdoen, die niet ongelijkvormig is aan eene beklemming der ontſnapte darmlus. — Bij deze omſtandigheden laat ook de breuk, als zij tevens geſpannen is, niet toe, dat hare omvang, zonder grooten hinder des lijders, merkelijk verkleind worde, hoezeer daarbij de toevallen der prikkeling en ſpanning in het overige des darmkanaals eenigzins opgehouden hebben.

Een dergelijk geval onderſcheidt zich echter van eene beklemming, en wel daardoor, dat het kolijk het eerst in het onderlijf begonnen is, en zich nu allengskens van daar in de breuk heeft uitgebreid, dat het in de breuk geen hoogen graad bereikt, zich zelden aanhoudend, maar eerder *remitteerend*, en zelfs dikwijls *intermitteerend* voordoet, en gedurende de nalating ook vele winden door den mond of aars ontlast worden; dat de toevallen der uitzetting des onderbuiks en der darmen in dezelfde rede afnemen, als de krampachtige ontwikkeling der lucht vermindert; dat zulke lijders alleenlijk datgene uitbraken, hetwelk hun walging verwekt, terwijl zij water en ſommige zachte vloeiſtoffen in groote hoeveelheid binnen houden. Ontdekt men eindelijk nog de oorzaken van zulk een kolijk, alsdan zal het gunſtige gevolg der daarvoor geſchikte geneesmiddelen den twijfel, die nog eenigermate mogt zijn overgebleven, geheellijk wegnemen.

§. 6.

§. 6.

Wordt des niet te min de beklemming der breuk gedurende haar eerste tijdperk miskend, of van de zijde des lijders in zoo verre veronachtzaamd, als deze, slechts een gewoon kolijk vermoedende en zich op huismiddelen betrouwende, de hulp van den Heelmeester verzuimd heeft, dan is bij den aanval van den *Ileus* de verdere veronachtzaming der kunsthulp wel niet te verwachten, en de Heelmeester ook niet te ontschuldigen, wanneer hij of het onderzoek naar het bestaan eener breuk nalaat, of de ontdekte breuk geopereerd heeft, zonder zich te voren van hare beklemming genoegzaam overtuigd, en de zachtere middelen vergeefs beproefd te hebben.

Het is niet vermoedelijk, dat men in onzen tijd bij den *Ileus* het onderzoek naar het bestaan eener breuk zal verzuimen; veeleer zou er, bij de heerschende zucht tot opereeren, met opzigt tot de bepaling eener beklemming die de operatie vordert, voor overijling te vreezen zijn, welke evenwel des te minder plaats mag hebben, naarmate de breukoperatie, bij eene niet plaats hebbende beklemming, niet slechts zonder goed gevolg, maar altijd schadelijk is, ten minste in zoo verre als daarbij die middelen verzuimd worden, welken de ziektestaat van het overige darmkanaal dikwijls zoo dringend vordert. Het is alzoo van groot gewigt, bij het bestaan eener breuk onbevangen en met ge-

noeg-

genoegzame gronden te beslissen, of de aanval van den *Ileus* van de beklemming der breuk, of van eene inwendige, in het overige darmkanaal huisvestende oorzaak afhangt.

De gelijkaardigheid der toevallen van beide de soorten van *Ileus*, de daarbij noodwendige opmerking van het, met betrekking tot de erkenning van den graad en van de opvolging, dikwijls slechts fijne onderscheid daarvan, verzwaren deze erkenning ten hoogste, doch moesten des te meer in het oog gehouden worden, daar geloofwaardige getuigen zeggen, dat ook ervarene Heelkundigen den door inwendige oorzaken verwekten *Ileus* met den van eene beklemming der breuk afhankelijken verwisseld hebben.

Jammer is het, dat POTT (1), ons de beide volgende merkwaardige waarnemingen mededeelende, de nadere opgave der gronden, welke hem tegen, en der andere welke hem voor de noodzakelijkheid der operatie stemden, bij zich laat rusten.

I. Een bejaard Heer, die sedert vele jaren eene beklemde darm-netbreuk had, klaagde over zware pijnen in het geheele onderlijf, bijzonder in de streek van den navel. Hij was zeer heet, slapeloos, en had menigvuldige neiging tot braking. Zijne pols was vol, hard en snel; en de buik, tegen gewoonte, drie dagen verstopt.

POTT

(1) *Sämmtliche Chirurgische Werke, aus d. Englischen übersetzt.* Berlin, 1787.

POTT onderzocht de breuk zeer zorgvuldig; zij was groot en vol, gelijk hij die reeds meermalen zoo bevonden had, doch bij het betasten met de hand volſtrekt niet geſpannen of pijnlijk. — De buik was zeer gezwollen en hard, en gevoelig voor de geringſte drukking met de hand, vooral in de navelſtreek. Na rijpe overweging meende POTT te mogen beſluiten, dat de breuk geene ſchuld aan het tegenwoordige lijden had. Daar evenwel eenige toevallen met die eener beklemming overeenkwamen, begeerde hij, dat er ook andere Artſen geraadpleegd zouden worden. — Men riep er nu een Geneesheer en een Heelmeester bij.

Dezen berigtte hij, wat hij van de ziekte had waargenomen, en deelde hen nu zijn gevoelen mede ten opzigte van de niet binnen te brengene breuk, welke naar zijne meening aan het tegenwoordige lijden geene ſchuld had, en verzocht daarop zijnen Collega's den lijder zelve te onderzoeken. Vergeefs trachtte men de breuk nog binnen te brengen, en zijn Collega geloofde, dat er beklemming beſtond. — De Geneesheer gebood eene aderlating, klijſteeren en afvoerende middelen, doch de laatſte werden terſtond weder uitgebraakt, en het gezette klijſteer liep zonder drekſtoffen weder af. De aderlating werd nu tot bezwijmens toe herhaald; er werd tabaksrook ingeblazen; — doch alles zonder uitwerking. Men ſtelde de Operatie voor; doch daar POTT haar niet voor noodwendig hield, ſtemde hij niet voor dezelve. — Men maakte ook den

lij-

lijder daarmede bekend, die daar niet eerder toe besluiten wilde, voor dat POTT zijne toestemming gaf en meende dat zij gelukkig zou afloopen. — POTT konde evenwel noch het eene noch het andere, dewijl hij noch met het eene noch met het andere instemde. Men beproefde toen alles, wat de Kunst kon aanwijzen en in uitvoering kon gebragt worden. — Maar de lijder stierf op den zesden dag.

Bij de lijkopening vond men den breukzak dik en hard, en daarin een groot stuk vet, een stuk van het *Ileum*, en een gedeelte des *Colons*, die alle gezond, zonder ontsteking en beklemming waren, en alleen wegens hunnen grooten omvang niet hadden kunnen binnen gebragt worden. In de buikholte vond men het *Jejunum* uitgezet, zeer ontstoken, en op eenige plaatsen koudvurig.

II. Een man van omtrent dertig jaren werd in het Bartholomeus-Hospitaal gebragt, terwijl hij oogenschijnlijk aan eene beklemde breuk laboreerde. Hij had in drie dagen geen stoelgang gehad, hoezeer men purgeermiddelen en klijsteeren had aangewend. Hij braakte bijna onophoudelijk. Zijne pols was hard en snel, doch niet vol; zijn gelaat kondigde bereids den dood aan.

Hij had eene breuk ter regter zijde, waarin zich, naar alle kenteekenen, eene darmlus bevond. De breuk was week, onpijnlijk bij de betasting, en scheen binnengebragt te kunnen worden. Na vele pogingen bevond POTT, dat hij dit niet vermogt,

mogt, hoezeer hij daar alle moeite toe aanwendde. Deze herhaalde pogingen verwekten den lijder geene pijnen, en dit overtuigde POTT, dat de ziekteverſchijnſelen niet van de breuk afſtamden; eene meening, waarin de lijder met hem overeenſtemde.

De Heer NOURSE, die in de Ziekenzaal kwam, werd verzogt den lijder eveneens te onderzoeken. NOURSE was echter van gevoelen, dat, in weerwil van den ſchijnbaar pijnloozen ſtaat der breuk, een klein gedeelte des darms evenwel dusdanig beklemd konde zijn, dat daardoor het beſtaande lijden moest te weeg gebragt worden, en dat de Operatie aanwendbaar en nuttig zijn konde. Daar beider gevoelen wél gegrond ſcheen, meenden zij, dat de operatie zoo ſpoedig mogelijk moest gedaan worden, waarom men die ook terſtond verrigtte.

De breukzak werd door de *tunica vaginalis* gevormd, en bevatte een gedeelte des *Ileums*, 't welk eenigzins met den bal vastgegroeid, doch zoo vrij van alle beklemming was, dat het, van het ziekelijk verband met den bal losgemaakt, gemakkelijk en zonder de inſnijding van den liesring in de buikholte konde terug gebragt worden. — Ondertusſchen was men zeer bezorgd dat de geopereerde reeds zoude bezwijken, eer hij te bed kon gebragt worden; hij leefde echter nog tot den volgenden dag. — Zijn lijk werd geopend, en nu vond men in de buikholte een gedeelte des *Colons* geheel koudvurig en zwart.

De dwaling, die in beide gevallen begaan werd, had kunnen verhoed worden, als men op de *Anamnesis* des *Ileus* terug gezien had, en, niet door het bestaan der breuk verblind, de eigenlijke oorzaak van den eerste had nagespoord. Konde deze nu niet grondig uitgevorscht worden, dan had men wel moeten overwegen, dat de *Ileus* niet van de beklemming der breuk afhing, wanneer de toevallen daarvan zich allengskens zonder het voorafgaan van zulke gelegenheids-oorzaken vertoonden, welke eenigen invloed op de breuk konden hebben, — wanneer de liesring bovendien vrij was, — ten minste had men in beide gevallen op dit een en ander niet gelet, zelfs liet men het er in het tweede geval bij berusten, of de breuk eenigen tijd of welligt nog kort voor den aanval des *Ileus* kon binnen gebragt worden. Gesteld nu, dat het laatste had plaats gevonden, dan geregtigde dit nog wel eenigermate tot het vermoeden van beklemming der breuk — doch men konde in dit geval, evenmin als in het eerste, alsdan geene beklemming der breuk meer vermoeden, wanneer men alleenlijk den buik hard, gezwollen en pijnlijk, en daarentegen de breuk week en onpijnlijk bij de betasting vond. — Gesteld echter, men had ook de breuk tevens meer dan gewoonlijk gespannen en gezwollen gevonden, alsdan moest men overwogen hebben, of de spanning en zwelling der breuk later en in eene ongelijk mindere rede was ingevallen, als die des buiks. Overigens kon men ook des-

we-

wegens voor geene dezer gevallen de beklemming der breuk aannemen, dewijl men bij beide niet waarnam, dat de uitwendige drukking van den liesring pijn verwekte, dat de lijders eerst van het *Kolijk*, en daarna van den *Ileus* overvallen waren, en dat zij reeds gedurende het *Kolijk*, doch vooral bij den *Ileus*, een gevoel van beklemdheid gehad hadden, even als of er een ſtrik om het onderſte gedeelte der buikholte lag.

§. 7.

De ontſteking des darms in de breuk kan zelfs zonder de beklemming van deze beſtaan, want de darm is in den breukzak aan de verſchillende gelegenheidsoorzaken der ontſteking deswegens nog meer dan in de buikholte blootgeſteld, dewijl zijne ligging in den eerſten niet natuurlijk en de plaats zelve minder tot zijne beſcherming geſchikt is.

Tot geluk van den lijder en ter gunſte van vele Heelkundigen, worden echter zulke gevallen zeldzaam aangetroffen, gelijk het ook opmerkelijk is, dat zij het menigvuldigst bij groote breuken voorkomen. Men mag niet te lang ſtilſtaan bij de overweging of het beſtaat, dewijl de darm bij de ontſteking meer en meer opzwelt, en dewijl de lies- of navelring, enz. in evenredigheid naauwer wordt, tot er eindelijk eene beklemming des darms moet ontſtaan, waarop alsdan de operatie noodzakelijk volgen moet. Daar bij zulk een geval van ontſteking des darms alle handgrepen der *Taxis*,

gelijk ook, voor dat zich de beklemming nog in het verdere verloop vertoond heeft, de operatie nutteloos en in zoo verre schadelijk zijn, als de ontsteking gedurende de *Taxis* door drukking, en gedurende de *Operatie* door ontblooting des darms in hoogte toeneemt; — zoo zijn ook alleenlijk de middelen tegen de ontsteking aangewezen, en, om deze tijdig aan te wenden, de erkenningsteekenen van eene zoo groote aangelegenheid. Te dezen aanzien moet men het volgende in acht nemen:

Men ontdekt door eene naauwkeurige beschouwing aller omstandigheden, waarin de lijder zich voor zijne op handen zijnde ziekte bevond, *of* eene uitwendige, *of* eene inwendige gelegenheids-oorzaak, welke de ontsteking des darms verwekte, zonder dat men tevens eenige andere ontmoette, die de beklemming van dien te weeg kon brengen.

In de Breuk zelve lijdt de zieke vooreerst geringe en vlugtige kolijkpijnen, op welken spoedig een hoofdaanval volgt. — Naarmate nu de alsdan begonnen ontsteking sneller en in hoogeren graad verloopt, wordt de pijn in de breuk aanhoudender en heviger. Nu verhoogt elke drukking en beweging der breuk de pijn, hoezeer zich aan hare uitwendige bekleedselen nog geen staat van ziekte openbaart, en zelfs de plaatst waar de darm uit de buikholte gezakt is, noch gespannen, noch vol, noch op zich zelve, noch bij het betasten, pijnlijk is. De lijder bespeurt verder in de breuk een aanhoudend kloppen, met vermeerderde warmte,

en

en daarbij nu en dan een gevoel, als of er eene vuurvonk midden door haar heen vloog. De pols is hardachtig, vol en ſnel. Was de ontſteking door eene inwendige oorzaak verwekt, alsdan werkt die ook meer of minder aanmerkelijk op het overige organismus, en de toevallen die dezelve aanduiden, verbinden zich in zulk een ziektegeval met elkander.

Wordt nu door eene ongunſtige geſteldheid des lijders, of doordien de *antiphlogistiſche* middelen ontoereikend waren, de ontſteking niet beſtreden, dan moet daardoor de zwelling der deelen in den breukzak toenemen, de lies- of navelring of de *Arcus Cruralis* eng worden, de tot hiertoe ontſtokene darm allengskens ingekneld worden, en daarmede zullen eindelijk alle toevallen die het laatſte tijdperk der beklemming aanduiden, zich in den hoogſten graad openbaren.

§. 8.

Zelfs kan de breuk onder omſtandigheden voorkomen, welke de afleiding der toevallen van de beſtaande beklemming of verzwaren, of daarom verbieden, dewijl men haar niet ontdekt.

Zulke gevallen nu daargelaten, waar lijders uit onkunde of valſche ſchaamte geene melding maken van het beſtaan van hunne niet erkenbare breuk, vindt men er velen, waarbij ſlechts eene zijde des darms de breuk vormt, welke, daar zij op de oppervlakte des ligchaams als een naauwelijks be-

 merk-

merkbaar gezwel verſchijnt, moeijelijk te ontdekken valt — of de breuk wordt dit, dewijl zij diep ligt, klein en de lijder vet is. — Zelfs kunnen gezwellen van een anderen aard haar bedekken of omgeven, en alzoo voor het naauwkeurigst onderzoek verbergen.

Intusſchen is het bij de ontdekking eener breuk nog geenszins beſlist, dat die de beklemde zij; de bepaling daarvan gebiedt des te meer omzigtigheid, daar men bij breuken de meest verſcheidene omſtandigheden heeft ontmoet, die zoo ligtelijk tot dwaling henen leiden.

Zoo kan men aan eene zijde des ligchaams eene aanmerkelijke breuk ontdekken, en in de meening dat deze de oorzaak van den beſtaanden *Ileus* is, tot de aanwending der zachte middelen ſpoeden, de *Taxis* beproeven, en de terugbrenging des darms in de buikholte bewerken; intusſchen duurt de *Ileus* voort, wanneer er zich aan de tegenzijde des ligchaams eene kleine breuk bevindt, die eigenlijk de beklemde is. Eveneens kan eene niet beklemde liesbreuk met eene beklemde navelbreuk gepaard zijn — of zich aan de eene zijde eene beklemde dijebreuk en aan de andere eene niet beklemde liesbreuk bevinden — of aan eene zelfde zijde eene *beklemde* dijebreuk nevens eene ſlechts *niet-inbrengbare* liesbreuk beſtaan.

Cooper (2) meldt, dat hij zich bij een lijder die

(2) *Inguinal u. congenital Hernia.*

die drie breuken had, en waar alle teekenen van beklemming bestonden, ten aanzien van de behandeling in verlegenheid bevond. — Moeijelijker zijn echter de gevallen, waar zich aan dezelfde zijde en op dezelfde plaats eene dubbelde breuk vertoont.

Met betrekking tot den band van *Falloppius* berigt CALLISEN (3) het volgende: „eene kleine pas gevormde dijebreuk werd dadelijk zoo hevig beklemd, dat de operatie gevorderd werd. — Toen de huid gekliefd was, vond men onder den *Falloppischen* band niets van eene breuk, doch boven denzelven was het peesvlies ter grootte van een duivenei uitgezet. — Men opende dit door eene snede, en vond daar een hevig beklemden darm in. De holte van dit gezwel had met de buikholte gemeenschap door eene zeer kleine opening, waardoor de darm gemakkelijk binnen gebragt werd."

CALLISEN meende de operatie gelukkig volvoerd te hebben, en legde het verband aan; ook namen terstond daarna de toevallen af — maar zeer kort daarop werden zij op nieuw hevig, en verwekten binnen twintig uren den dood. Bij de lijkopening vond men het peesvlies der buikspieren met het buikvlies, boven den band van *Falloppius*, in eenen zak uitgezet, doch den darm volkomen binnen gebragt en weinig ontstoken. Een bijzondere breukzak, dien het buikvlies vormde, lag onder den

(3) *Acta Societ. Haff.*, *Volum.* 2.

den breeden band bovenwaarts naar de lendenſpier gewend, en daarin een ſtuk darm, dat in een ſcherpen hoek omgeſlagen en koudvurig was. De lijder had aldus twee breuken; de oorzaak des doods lag in de laatst ontdekte, en niet in de operatie.

Met opzigt tot den liesring meldt CREVE: (*Verhandelingen, bekroond met den prijs van het Legaat van Johannes Monnikhoff, vijfde Deel, pag.* 201.) „Ik ſneed een zestigjarigen man, die aan eene beklemde liesbreuk leed en reeds gedurende verſcheidene dagen met kolijkpijnen gekweld was. De Kunstbewerking ſlaagde wel; er volgde zelfs binnen 16 uren na dezelve buiksontlasting; de Lijder bevond zich daarop redelijk. Omtrent den vijfden dag na de Kunstbewerking hield de buiksontlasting op; de pijn verhief zich op nieuw, en tevens deed zich eene kleine ontſteking van de Darmbuis op: alle onderzoek naar de aanleidende oorzaak dezer verſchijnſelen was vruchteloos, en de Lijder ſtierf op den achtſten dag na de Kunstbewerking. Bij het openen des lijks vond ik eenen wand des omgewonden darms, tusſchen eene ſpleet in de ſpiervezelen van de buitenſte buikſpier, boven den band van *Falloppius* beklemd, en met koudvuur aangedaan."

Nog opmerkelijker is het, dat men eene gewone en eene aangeboren liesbreuk, in denzelfden liesring, aan dezelfde zijde waarnam. Behalve de gevallen die ARNAUD, SANDIFORT en BRUGNONE mededeelen,

len, is het volgende, door WILMER medegedeelde, tot onze tegenwoordige beſchouwing het dienſtigſte. Ik werd, zegt WILMER, bij eenen man van middelbaren ouderdom geroepen, die ziek lei aan eene beklemde breuk, tot welks binnenbrenging men reeds alle gewone hulpmiddelen der kunst had aangewend. De lijder herinnerde zich, dat hij in zijne kindsheid van eene breuk was genezen, en dat eerst ſedert zes of zeven jaren een dergelijk gezwel op dezelfde plaats weder verſchenen was, hetwelk hem tot op weinige dagen voor de beklemming geen hinder verwekt had: de beklemming was door eene ligchaams-inſpanning te weeg gebragt. Men ging over tot de operatie, welke door JARVIS verrigt werd. Het gezwel breidde zich uit over den ganſchen balzak, zoo dat het de ballen bedekte. Toen de breukzak geopend was, ontlastte daar zich eene merkelijke hoeveelheid water uit, en er vertoonde zich eene lange darmlus van eene zwarte kleur digt nevens den bal. In den liesring werd eene ſnede gemaakt, en daarop de darm volkomen binnen gebragt. Desniettemin bleef er buiten den liesring eene ziekelijke verhevenheid, beneden langs de zaadſtreng. Toen men deze naauwkeurig onderzocht, zag men uit eene kleine opening eene zwarte, kwalijk riekende vloeiſtof gedurende eenige minuten uitvloeijen. Men was van verſchillende meeningen ten opzigte van de bron dezer zwartkleurige vloeiſtof; maar geene van die ſchenen voldoende. Nadat het ge-

 wo-

wone verband was aangelegd, bragt men den lijder te bed. — Kort daarop begon het uitvloeijen der zwarte vloeiſtof op nieuw, en maakte in korten tijd het ganſche verband doornat. De toevallen der beklemming duurden desniettemin voort, en de lijder ſtierf dertig uren na de operatie.

Bij de lijkopening vond men het gedeelte van het *Ileum* dat men binnen gebragt had, binnen de buikholte, in een goeden ſtaat; toen echter dit gedeelte weggenomen was, was men zeer verwonderd van nog een ander gedeelte dezes darms in zijn eigen breukzak zeer duidelijk ingeſloten te zien. Dit ſtuk darm was in de liesſtreek derzelfde zijde beklemd geweest, en koudvurig geworden. Bij dezen lijder beſtonden er alzoo twee breuken, waarvan de eene boven de andere lag, en welke door denzelfden liesring buiten gedrongen waren; de eene lag in zijn eigen, door het buikvlies gevormden breukzak, de andere was door het afdalen van den darm in den ſcheederok des bals gevormd.

Ten opzigte van de zorgvuldige naſporing der beklemde breuk, moet eindelijk op diegene acht gegeven worden, welke men in de bekleedſelen van den buik waarneemt, en onder den naam van buikbreuk bekend is, vooral wanneer de toevallen der beklemming, na de gelukte *Taxis* van eene aan de tot hiertoe genoemde plaatſen ontdekte breuk, nog aanhouden, of wanneer men geene breuk ontdekt had, en even deze toevallen, hetzij ſtondelijk, hetzij wat later, na eene plotſelinge over-

overmatige inſpanning, of na eene oppervlakkige wonding of ettering van een bepaald gedeelte der buiksbekleedſelen, gevolgd waren. Volgens de ondervinding, moet men alsdan bij het onderzoek naar zulke breuken wel in aanmerking nemen, dat zij reeds op alle plaatſen van de bekleedſelen des buiks zijn voorgekomen, hoezeer gewoonlijk in de witte lijn, en wel meermalen in dat gedeelte derzelve, dat tusſchen den navel en den hartkuil, als in dat, hetwelk tusſchen den navel en de ſchaambeensvereeniging ligt.

Deze breuken kunnen des te ligter voorbijgezien worden, wanneer zij met eene andere, en vooral met eene navelbreuk gepaard gaan, of ſlechts zoo groot als eene olijf zijn.

Echter berigt ARNAUD, (*Traité des Hernies, Tom. I., p.* 83. *Paris*, 1749.) dat hij aan de zijde van het zwaardvormige kraakbeen eene breuk vond, die ſlechts zoo groot als eene kerſenpit was. Om dergelijke kleine breuken des te eerder te ontdekken, moet men den lijder niet op den rug liggende, maar in de regtſtandige houding zijns ligchaams onderzoeken, terwijl men hem tevens laat hoesten, dewijl alsdan de kleine breuk zich uit de diepte der buikholte verheft, en daardoor bemerkbaar wordt.

Eindelijk kunnen er ook meerdere buikbreuken tevens voorhanden zijn, en alsdan kan men ook de beklemde ligtelijk voorbijzien. Overigens zij men bij het bepalen van het beſtaan van zulk eene

breuk

breuk voorzigtig; want ſomwijlen ontmoet men in de bekleedſelen des buiks kleine vetgezwellen, die aan een ſteel hangen, welke zich door eene ſpleet in de witte lijn tot in het buikvlies uitſtrekt. Verbinden zich nu toevallig met zulke vetgezwellen toevallen, die meer of minder eene beklemming der breuk aanduiden, alsdan kunnen zulke vetgezwellen met eene beklemde breuk verward, en in deze meening geopereerd worden. Dus vermeldt onder anderen de beroemde SCARPA (pag. 343.) een geval van dezen aard, dat hem zelve gebeurd is, met de volgende vrijmoedigheid.

„ Door zulk eene Complicatie (*coëxistentie*) kan „ de Arts ligtelijk tot een misſlag verleid worden, „ wanneer hij meent, dat een dier gezwellen eene „ wezenlijke breuk is der witte lijn, en hij zal „ den lijder aan eene operatie onderwerpen, welke „ voor dit gebrek in geenen deele gepast is. Ik „ zelf ben op deze wijze bedrogen geworden. „ Voor eenige jaren werd er eene vrouw van vijftig „ jaren, eenigzins vet, doch van een ſlappen „ ligchaamsbouw en eene hebbelijke hysteriſche „ conſtitutie, in het Chirurgiſche CLINICUM ge„-bragt, welke den vorigen nacht door een zeer „ hevig *Kolijk* was aangetast, hetwelk, gelijk zij „ zeide, door eene beklemde breuk verwekt was. „ Haar buik was zeer geſpannen, en pijnlijk bij de „ betasting; de onderſte ledematen waren koud, „ de pols klein; zij had walging, neiging tot bra„ ken, en was verſtopt. Vlak onder den navel,

„ naar

„ naar de linkerzijde der witte lijn, bevond zich
„ een gezwel van de grootte eener noot, hetwelk
„ met eene natuurlijk gekleurde huid bedekt was.
„ De lijderes zeide ook, dat zij dikwijls aan ko-
„ lijkpijnen leed; doch zij waren nooit zoo hevig
„ geweest als nu, hetgene zij aan het gebruik van
„ flecht bereide groenten en meelſpijzen toeſchreef.
„ Ook ſcheen het haar toe, en dit bedrog vindt
„ men veel bij zieken die hevige pijn lijden, dat
„ het gezwel ſedert het begin des *Kolijks* zeer
„ merkelijk grooter was geworden, dan het tot dien
„ tijd toe geweest was, en dat het pijn deed, hetgene
„ te voren geen plaats had gehad. Overtuigd der-
„ halve, dat dit gezwel eene beklemde breuk der
„ witte lijn was, en daar het mij bekend was,
„ dat deze breuk, even als de navelbreuk, zeer
„ ſpoedig tot verſterving overgaat, beſloot ik zoo
„ ſpoedig tot de operatie. Nadat ik de bekleed-
„ ſelen geopend had, vond ik geen ſpoor van
„ breukzak. Er was in het gezwel eene geringe
„ hoeveelheid van verhard vet bevat, dat in een
„ ſteel uitliep, die kennelijk door de witte lijn
„ heen drong, en welke ik met eene ſchaar af-
„ ſneed. Nu kende ik den waren aard der ziek-
„ te — warme baden, — verzachtende klijſteeren
„ en fomentatien, het inwendig gebruik van het
„ *Oleum Ricini* in kleine giften, bewerkten ſtoel-
„ gang; en het *Kolijk* ging in korten tijd over.
„ Ook de kleine inſnijding heelde ſpoedig."

§. 9.

§. 9.

In het algemeen is de noodwendigheid wel erkend, om de beklemde en nog niet koudvurige darmbreuk zonder draling van de beklemming te bevrijden, en in zijne natuurlijke plaats terug te brengen, dewijl het uitſtel de beklemming en hare uitwerkſelen in hevigheid doet toenemen, en de Kunst der genezing verzwaart en alzoo den ſtaat des lijders verergert.

Houden wij ons echter bezig met de bepaling van de middelen tot de uitvoering dezer geneesaanwijzing, alsdan leeren ons de bijzondere gevallen, dat een gegrond beſluit, of voor de *therapeutiſche* middelen en de *Taxis*, of voor de *Operatie*, even zoo moeijelijk, als met opzigt tot den lijder van groote aangelegenheid is. Daar ondertusſchen de aan zich zelve overgelatene natuur den lijder ſomtijds, offchoon alleen door eene drekfistel, van den dood kan redden, zoo moet de Heelmeester die zoo wel de eerſte als de laatſte vermag te voorkomen, alles aanwenden om de Kunst door verſtand en praktiſche ſtandvastigheid in hare hooge waardigheid te handhaven.

§. 10.

De bewerkſtelliging der geneesaanwijzing door *therapeutiſche* middelen en de *Taxis*, is voor het gevoel des lijders en de aanſchouwing zijner nabeſtaanden, eene zachte behandeling — die ook geene bij-

bijzondere vaardigheid van de zijde des Heelmeesters vordert, ja zelfs hem van de zorg bevrijdt voor eenige bloeding, kwetsing van den darm en zelfs van gewigtiger deelen, als ook om den dikwerf schadenden indruk des dampkrings op het buikvlies te verhoeden; die bovendien, na wel gelukten uitslag, de genezing eener wonde bespaart, en in zoo verre eene ligte en spoedige herstelling des lijders bewerkt. Deze in vergelijking met de operatie onmiskenbare voordeelen, verleidden menigen lijder, ja zelfs Heelmeester, om zich gerustelijk op deze behandeling te verlaten, of onder een ijdel hopen het gunstige tijdstip der operatie te verzuimen, waardoor den eerste de dood te beurt viel, en de andere genoodzaakt werd de ware oorzaken van deze noodlottige uitkomst te verbergen.

§. 11.

Derhalve moet men zich door zulke voordeelen niet laten verblinden, en veeleer immer en wel bedenken, dat een gegronde beslissing voor de zachte behandeling eigenlijk en allereerst op eene naauwkeurige kennis van de oorzaken, van de hoedanigheid en van den graad der beklemming, als ook op de plaats hebbende gesteldheid der darmbreuk, rusten moet, en dat alleen de operatie het vertrouwde middel is, om de darmbreuk van hare beklemming te bevrijden, en op hare natuurlijke plaats terug te brengen.

§. 12.

Ware intusschen deze erkenning onbereikbaar, en gebood de voorzigtigheid, om de behandeling allereerst met zachte middelen te beginnen, ten einde, vrij van alle verwijt, met meer nadruk op de operatie aan te kunnen dringen, dan is het voorzigtig beproeven van verzachtende klijsteeren, van een streng dieet, en met opzigt tot de bijzondere gesteldheid des lijders, van matige aderlatingen en opiaten allezins te billijken; dewijl deze therapeutische middelen toch de uitwerkselen en gevolgen der beklemming palliatief tegengaan, hetwelk noch door warme of koude baden, noch door het gebruik van purgeer- en braakmiddelen of van prikkelende tabaksklijsteeren, als ook van koude of warme omslagen, enz., zoo onvoorwaardelijk te verwachten is.

Deze allen achtereenvolgend aan te wenden, om zeker te zijn, dat, daar alle zachte middelen niets gebaat hebben, het tijdstip der operatie ingetreden is, en men nu tot dit toereikende middel zijne toevlugt moet nemen, is eene even zoo gewaagde als grof *empirische* handelwijze.

§. 13.

Nevens de therapeutische middelen, eischt de zachte behandeling ook nog wezenlijk de gunstige ligging des ligchaams van den lijder, verbonden of met de drukking, welke een op het breukgezwel ge-

gelegd toereikend gewigt bewerkt, of de *Taxis*; weshalve men, tot de zachte behandeling besluitende, ook naauwkeurig moet overwegen, wat zulke bijhulpmiddelen tegen zich hebben. — In dit opzigt doen zich de volgende gronden voor:

Bijaldien eene omzigtige proef binnen korten tijd in het geheel geene gunstige verandering in de breuk maakt, en deze integendeel gevoelig en meer gespannen wordt, alsdan doet de aanhouding of menigvuldige herhaling dier proef, die bovendien zeer zelden van nut is bij breuken die klein of werkelijk beklemd zijn, meer of minder nadeel.

Altijd is deze proef nutteloos, als de hals van den breukzak naauw en hard is, hetgene men bij eene oude breuk gewoonlijk vindt; als die een langen tijd door een breukband binnen gehouden, en plotseling uitgeschoten en beklemd geraakt was — bij breuken, waarin men eene kennelijke vochtgolving waarneemt; bij breuken wier darmlus ineengewikkeld is geraakt, of door schijnvliezen met haren breukzak, of den bal, of op eene zekere plaats met den liesring, enz., is vastgegroeid — voorts, waar het net of eene andere ziekelijke gesteldheid van den breukzak de beklemming bewerkt. De proef is, offchoon zij gelukken moge, ook in dat geval niet van nut, als de breukzak met de in hem bevatte deelen terug gebragt wordt, en deze in den vernaauwden en verdikten breukzak nog altijd beklemd blijven; welke gevallen ons, met de opgave hunner kenteekenen, medege-

deeld zijn door RICHTER, LE DRAN, ARNAUD, DE LA FAYE, HENKEL, VIQUEURIE, SCARPA en anderen. — Blijkbaar ſchadelijk is eindelijk deze proef, zoodra eene matige drukking op het gezwel den zeer gevoeligen lijder merkelijk pijnigt; of wanneer de toevallen eene ontſteking des darmkanaals in de breuk of in de buikholte aanduiden — eindelijk bij het minſte vermoeden van de reeds voorhandene verſterving in de breuk, welke zich aankondigt, door vermindering of nalating der pijn in den buik, door verandering van de kleur der huid die de breuk bedekt, en door de weekheid van het gezwel, dat te voren merkelijk geſpannen en veerkrachtig was.

§. 14.

De gezamenlijke beweegredenen die tot de zachte behandeling doen beſluiten, moeten ſteeds worden overwogen, opdat men noch de beſtaande beklemming doe toenemen, noch den tijd tot redding des lijders met nuttelooze proeven verlieze.

Tot Conſulent geroepen, waar reeds gedurende eenigen tijd de zachte behandeling beproefd is, behoeft men dus inderdaad een naauwkeurig berigt en toetſing van den aard, duur en gevolgen van zulk eene proef; vooral moet men niet voorbijzien, in hoe verre ſlechts de *Inhoud* der darmlus terug geſchoven, doch de *Darmlus* zelve nog beklemd zij.

§. 15.

Om de mistasting in de keuze tusſchen de zachte behandeling en de Operatie, te ontgaan, is evenwel de behoorlijke overweging der toeſtanden, welke de operatie het naaste eiſchen, even noodwendig als zekerheid gevend.

Daartoe behooren:

A. *De Oorzaken der Beklemming.*

Deze te erkennen is van eene beſliste noodzakelijkheid, waaromtrent de Hoogberoemde RICHTER reeds opmerkt: „ het ware te wenſchen, dat de „ Arts, uit beſlisſende teekenen, in elk geval, zoo „ wel de zitplaats als den aard der beklemming „ konde erkennen: deze erkenning zoude hem in „ de behandeling van veel nut zijn; hij zou niet „ zoo menigmaal, als thans plaats heeft, geheel „ doellooze middelen aanwenden, en in gevallen „ waar alleen de operatie kan redden, niet tot „ groot nadeel des lijders bij het gebruik van on„ werkzame middelen verwijlen. In zeer vele ge„ vallen echter worden de oorzaken, helaas! eerst „ bij de operatie, of na den dood des lijders „ ontdekt." Gewoonlijk geeft men werkelijk te weinig acht op het onderſcheid tusſchen verwijderde en naaste oorzaken van de beklemming der breuk; edoch zoo verſchillend als de eerſte zijn mogen, zoo is toch de laatſte ſteeds eene en de-

 zelf-

zelfde: namelijk het uitwerkfel (*produkt*), gevormd door het Beklemmende en het Beklemde.

Wie derhalve de natuur van de opening, door welke de darmlus uit de buikholte ontfnapt, of den verharden en engen hals des breukzaks, of den prikkel in dezen, of het verharde net, of ook wel een band welke de uitgezette darmlus omgeeft, reeds als de naaste oorzaak der beklemming der breuk befchouwt, die is volgens het bovenftaande in zeer groote dwaling; dewijl er eerst dan beklemming ontftaat, wanneer de uitgezakte darmlus evenzeer door vochtsophooping in haar weeffel, of door uitzetting van haren inhoud, door winden, excrementen, enz., in omvang begint toe te nemen, wanneer zich nog een ander gedeelte van het darmkanaal of van het net plotfeling daarbij voegt.

Kan men derhalve bij de naauwkeurige befchouwing van het gegeven geval toereikend uitvorfchen, hoedanig en hoe aanmerkelijk het aandeel zij, dat het Beklemmende en het Beklemde aan de vorming van elke naaste oorzaak hebbe, alsdan kan men ook behoorlijk bepalen, welke middelen eigenlijk tot de zachte behandeling moeten gekozen worden, en wat daarvan te wachten zij.

In alle gevallen nu, waarbij dit aandeel noch in *Quali* noch in *Quanto* bepaalbaar is, als ook daar, waar het aandeel van het eene, of van het andere, of van beiden, niet genoegzaam door de zachte behandeling beftreden kan worden, wordt daar-

daarom de Operatie vereischt, dewijl wij alleen door deze tot de werkelijke aanſchouwing der naaste oorzaak van de beklemming geraken, en de middelen tot opheſſing daarvan deels op eene voldoende wijze kiezen, deels met een beſlisſend gevolg aanwenden kunnen.

§. 16.

De *Anamneſis*, de verſchijnſelen in het eerſte oogenblik der beklemming, als ook de geſteldheid van de breuk, leveren ons intusſchen de kenteekenen op, door welken dat aandeel bepaalbaar, en het vermogen der zachte behandeling af te meten is.

§. 17.

Met betrekking tot het *Beklemmende* is het volgende in acht te nemen:

a.) *De Plaats*, waardoor de darmlus uit de buikholte ontſnapt is, heeft het grootſte aandeel aan de vorming van de naaste oorzaak der beklemming, en eischt in zoo verre de Operatie, in gevalle

1.) Waar die plaats voor de eerſte maal, en door eene doorgedrongen darmlus, plotſeling geopend wordt, en deze, naauwelijks aan de buikholte ontſnapt, ook reeds beklemd is;

2.) Waar zulk een geweldig buitendringen door eene hevige inſpanning of ſterke ſchudding des ligchaams veroorzaakt is;

3.) Wanneer de lijder van het manlijke ge-

ſlacht, volwasſen of in middelbare jaren, rustig en ſterk is;

4.) Waar ſlechts de darmlus in de breuk bevat is;

5.) Wanneer de breuk klein, ten minſte niet tot die van gemiddelde grootte te rekenen is;

6.) Als de beklemmende plaats tevens opgezet, geſpannen, en bij eene matige drukking pijnlijk is, de daardoor verwekte pijn zich tot in den buik uitſtrekt, en daar aanmerkelijker dan in de breuk zelve waargenomen wordt;

7.) Als deze pijn ſpoedig zelfſtandig wordt, zich ook zoowel in het onderlijf, als meer benedenwaarts in de breuk uitſtrekt, en op de beklemmende plaats ſteeds het merkelijkst is;

8.) Als de breuk bij haar ontſtaan reeds geſpannen is, in het vervolg niet merkelijk grooter wordt, hoezeer zij pijnlijker wordt;

9.) Als de overige toevallen der beklemming plotſeling ontſtaan, en zonder nalating ſpoedig in graad toenemen: vooral wordt het vóór het ontſtaan der breuk onpijnlijke onderlijf in korten tijd reeds in zeer aanmerkelijke medelijdendheid betrokken, die meer op ontſteking dan op kramp wijst.

b.) *De Breukzak* is, gelijk men in SCARPA's Meesterſtuk over de Breuken genoegzaam vindt aangewezen, niet zoo zeldzaam deelhebbende aan de naaste oorzaak der beklemming, die hij door verharding en vernaauwing van zijnen hals, of van het midden zijns ligchaams helpt vormen — den

bij-

bijzonderen en aanmerkelijken wederſtand van dezen nu kan de zachte behandeling in geenen deele toereikend beſtrijden; hare aanwending geeft, behalve hare meestal ſchadelijke werking op de beklemde darmen, door de ſomtijds gevolgde ververplaatſing van dezen zoowel als van den breukzak, veeleer gelegenheid tot misleiding.

Bij zulk eene beklemming wordt daarom de operatie gevorderd, welke ook wanneer de breukzak bovendien nog het grootſte aandeel aan de vorming der naaste oorzaak heeft, zonder uitſtel zou moeten verrigt worden.

Zulk eene aanmerkelijke deelneming openbaart zich door het volgende:

1.) Hetzij de breuk aangeboren en in den eerſten tijd verzuimd, of eerst in den kindſchen, volwasſenen, of ook in den middelbaren leeftijd gevormd is, hetzij die terſtond in den beginne, of ook eerst na lateren tijd, in den balzak is afgedaald, hetzij die eene reeds tot zekere grootte gevorderde Lies- of Dijebreuk is — zij werd in alle deze gevallen binnen gebragt, en met vele oplettendheid, hoezeer jaren lang, door middel van eenen op voldoende wijze drukkenden, doch niet altijd behoorlijk aangelegden breukband, geheel binnen gehouden, drong evenwel op nieuw, na het weder afleggen van den band, onverwachts en plotſeling buiten de buikholte, en werd reeds op het eigen oogenblik ingeklemd.

2.) Deze buitendringing der breuk volgde of

 bij

bij eene hevige inſpanning, of op eene ſchudding des ligchaams, door een ſprong, val, neerſtorting, bewerkt.

3.) De daardoor buitengedrongen darmlus vormt nooit eene breuk van middelbare grootte; maar zij is veeleer kleiner, dan zij bij haar eerſte verſchijnen was.

4.) Het gezwel dat zij vormt, is meer of minder peervormig, aan den bodem des breukzaks breeder, nabij den hals ſmaller wordende, en ten laatſte in de gedaante van een ſteel zamengedrongen.

5.) Gewoonlijk voelt men zulk een breukzak nabij zijnen hals ook meer geſpannen, en langs dezen eene grootere of kleinere plaats aanmerkelijk verhard.

6.) De opening waardoor de darmlus aan de buikholte ontſnapt is, is noch gevuld, noch zoo vast over den hals des breukzaks aanſluitend, als bij eene andere beklemming.

7.) De verharde plaats van den hals des breukzaks doet pijn bij eene matige drukking; deze pijn wordt ook ſpoedig zelfſtandig, en ſtrekt zich eindelijk benedenwaarts in den breukzak uit, en bovenwaarts in de buikholte.

8.) De overige toevallen der beklemming zijn zoo wel in hunnen aanvang als in hun verloop haastig.

9.) Als men de *Taxis* bij zulk eene breuk beproeft, dan wijkt een meer of min aanmerkelijk

ge-

gedeelte van het gezwel in de buikholte terug, en het overige blijft hard voor den liesring of den band van *Poupart* liggen; alsdan ziet en voelt men duidelijk, boven de eene of andere dezer plaatſen, een gezwel dat voor de beproeving der *Taxis* niet beſtond, en door de terug geſchoven breuk gevormd wordt. Drukt men het zoo wel boven als onder deze plaats liggende gezwel, dan gevoelt de lijder dezelfde pijn. Laat men alsdan den lijder hoesten, terwijl hij ſtaat, dan zakt de terug geſchovene zwelling weder naar beneden, neemt dezelfde plaats in en is even groot als voor de beproeving der *Taxis*.

Men heeft zelfs bij de beproeving der *Taxis* zulk eene beklemde breuk geheel in de buikholte terug geſchoven, en geeft voor dit uitwerkſel de volgende kenteekenen op:

a.) Er wordt geen geruisch of rommeling gedurende de binnenbrenging der breuk waargenomen.

b.) Men vindt den balzak ledig, als gewoonlijk, wegens den niet buiten gebleven breukzak.

c.) Van gelijken is de liesring even zeer meer open, en als men den vinger tot genoegzame diepte in deze opening inbrengt, en den lijder tevens laat hoesten, dan beſpeurt men een hard gezwel, dat geſpannen is, en door de op nieuws naar buiten dringende breuk gevormd wordt.

d.) Boven den liesring bevindt zich een ongewoon gezwel, welks drukking dezelfde pijn ver-

wekt, welke de lijder bij de drukking der te voren onder den liesring gelegene breuk ondervond.

e.) Het gewigtigſte teeken is, de aanhouding van al de verſchijnſelen der beklemming, en de neiging tot ſpoedige terugkomst van de breuk.

§. 18.

Verharding en vernaauwing van het middendeel des breukzaks komt zelden voor, — en alleen dan, wanneer zulk eene plaats zich door eene hem kringsgewijs omgevende aanmerkelijke verdieping onderſcheidt, vormt zij, hoezeer tot eene bijzondere deelneming aan de naaste oorzaak der beklemming onvermogend, echter altijd eene Complicatie daarvan, die op zich zelve en in zoo verre de operatie vordert, als de zachte behandeling haar niet op eene voldoende wijze tegengaat. Dit is intusſchen ligtelijk af te meten, als men de navolgende, uit SCARPA's Meesterwerk (pag. 106 en 107 der Hoogd. vertaling) getrokkene beſchrijving van deze afwijking des breukzaks met vereischte aandacht en kennis overweegt.

„ De breukzak was omſtreeks zijn middendeel kennelijk in twee zakken verdeeld, waarvan de eene boven den andere lag, zoo dat zij twee vlakten aanboden — tusſchen beide deze zakken bevond zich een harde en vooruitſpringende rand, in den vorm van een ring, welke eene ronde opening tusſchen de beide zakken liet, en aan beiden wederkeerig tot mond verſtrekte. — De bo-

ven-

venſte zak was veel wijder en dieper, dan de onderſte. Beiden werden door eene dunne darmlus gevuld, van onderſcheiden lengte. Het was niet moeijelijk bij het lijk het grootere in den bovenſten zak bevatte gedeelte dezer darmlus opwaarts te voeren, en te bewerken, dat zij in de buikholte terug keerde, maar zoodra men die darmlus, welke in het onderſte gedeelte van den zak afgedaald was, begon terug te brengen, vond men zwarigheid om het door de opening, waardoor de beide zakken met elkander gemeenſchap hadden, terug te voeren. Men vergelijke hiermede nog de tweede Figuur van de zesde Plaat, welke dit praeparaat zoo aanſchouwelijk en juist voorſtelt.

c.) Het *Net* wordt bij een lang verblijf in den breukzak op menigvuldige wijze van weeſſel en gedaante veranderd; en, doordien het eene groote neiging heeft om met den breukzak zamen te groeijen, aan de wanden van deze op verſcheidene wijze vastgehecht, en tevens in zijne ligging en houding vast bevestigd. Daarom vindt men het nu eens in eene dikke, taaije en bijna kraakbeenachtige zelfſtandigheid veranderd, dan eens eene ſcheede, of een ring, of een gordel, of een gaffel, of eene korf of breukzak in den breukzak vormende — in alle deze gedaanten echter eene opening hebbende, door welke de uit de buikholte doorgedrongen darmlus beklemd en ingeſloten wordt.

Bij de, helaas! zoo menigvuldige veronachtzaming der netbreuk, is het tevens ligtelijk op te

ma-

maken, hoe dikwijls het net aan de vorming van de naaste oorzaak der beklemming van het darmkanaal een aanmerkelijk aandeel moet hebben.

Daar intusschen de eenvoudige netbreuk, na eenigen tijd bestaan te hebben, de *Taxis* zoo zeer wederstreeft, zoo is het ook ligtelijk te begrijpen, hoe weinig de zachte behandeling hier vermoge, en hoe zeer de Operatie gevorderd zij, dewijl alleen door deze de darmlus uit zulk eene beklemming kan ontwikkeld worden.

Deze toestand kenmerkt zich door de volgende kenteekenen:

1.) Zulk eene breuk bevindt zich meestal aan de linker zijde des ligchaams.

2.) Zij had reeds lange bestaan en was tot hiertoe eene verzuimde netbreuk.

3.) Het gezwel werd van buiten noch gedrukt, noch met geweld verschoven.

4.) De lijder had echter te voren hevige inspanningen gedaan, en zijn ligchaam in sterke beweging gebragt;

5.) Daarna terstond eene pijnlijke spanning in de breuk ondervonden, welke zich tot in de buikholte uitstrekte, zonder dat men eene bijzondere vergrooting der breuk waarnam.

6.) Drukt men de breuk nabij den bodem van haren zak, tusschen den duim en den wijsvinger gevat, in de rigting van hare breedte, dan ontwaart de lijder daardoor geene pijn; schuift men daarop den duim en den wijsvinger allengskens naar den

hals des breukzaks, dan komt men aan eene pijnlijke plaats, van welke af gerekend alle overige daarop volgende punten pijnlijk zijn.

7.) Vooral echter kenteekent zich zulk eene breuk ook daardoor, dat het gezwel overal oneffen, ongewoon hard, en minder gefpannen is.

8.) De liesring of de band van *Poupart* zijn noch zoo gevuld, noch zoo vast om den hals der breuk aangefloten, als daar, waar zij deel aan de beklemming nemen.

9.) De overige toevallen der beklemming van eenen darm ontdekken zich ook, naar het Sub N°. 4 en 5 gemelde, even zoo fpoedig, als zij fnellijk in graad toenemen; doch men moet ten aanzien dezer toevallen wel opmerken, dat men op deze alleen niet vertrouwe, dewijl zij ook bij de eenvoudige netbreuk ontftaan, vooral wanneer op deze eene uitwendige drukking of andere magt zoodanig wordt aangebragt, dat zij aanmerkelijk gekneld en in den ontftekingsftaat gebragt is, gelijk dit vele in POTT's Chirurgifche Werken vermelde gevallen genoegzaam bevestigen, welke voor hen zeer leerzaam zijn, die, eene blinde voorliefde tot het doen der operatie hebbende, hierdoor verblind, zich niet zelden overijlen.

§. 19.

Ten opzigte van het Beklemde moet men overwegen, dat het aandeel, hetwelk de uitgezakte darmlus aan de vorming der naaste oorzaak van de be-

beklemming heeft, alleen op de vergrooting van haren omvang aan deze en gene zijde der hem beklemmende plaats rust, weshalve ook deze deelneming des te opmerkelijker is, hoe aanmerkelijker de vergrooting was, die de beklemming onmiddellijk voorafging.

Daar intusſchen deze vergrooting of door toeſchieting van eene nieuwe darmlus, of ook van het net, of door ontſteking, of door uitzetting der uitgezakte darmlus, bewerkt wordt; en daar verder de zachte behandeling, indien zij zulk eene vergrooting niet geheel wegnemen, haar ten minſte zeer aanmerkelijk verminderen kan, zoo wordt de operatie in zulk een geval des te minder gevorderd, hoe meer men dit aandeel aan den beklemden darm mag toeſchrijven.

Dit had onloochenbaar ook plaats in die gevallen, waar de zachte behandeling, bij tijds en bij afwezendheid van andere complicatien aangewend, zich eenen zoo uitgebreiden naam en groot vertrouwen verwierf.

§. 20.

De kenteekenen van zulke gevallen zijn bij de vergrooting

a.) *Door het bijkomen van een nieuw ſtuk darm of net:*

1.) De breuk lag ſteeds buiten, of werd, hoezeer zij bij de horizontale ligging des ligchaams van zelve naar binnen ging, en bij den opgerigten

ſtand

ſtand weder uitzakte, door geen breukband binnen gehouden.

2.) Behield in het eene, zoowel als in het andere geval, ten minſte eene middelbare grootte.

3.) Raakte terſtond, na eene inſpanning der krachten of ſchudding des ligchaams, of na lang aanhoudend ſtaan of gaan, beklemd.

4.) Is nu grooter, dan te voren.

5.) De lijder gevoelt zich, op den rug liggende, zee verligt.

6.) De plaats waar de darmlus uit de buikholte is uitgedrongen, is wel vergroot, doch zonder bijzondere ſpanning of pijn.

7.) Ook de lijder klaagt in de breuk meer over ſpanning dan over pijn, verdraagt daarom ook eene matige drukking daarvan met de vlakke hand, gedurende welke men duidelijk de wormswijze beweging des darms en rommelingen in denzelven waarneemt.

8.) De overige toevallen der beklemming zijn bij hun ontſtaan of verloop noch haastig, noch hevig.

§. 21.

b.) *Door ontſteking der uitgezakte darmlus.*

1.) De breuk beſtond reeds lange voor hare beklemming.

2.) De beklemming zelve volgde onder de verſchijnſelen, welke reeds in §. 8. opgegeven zijn, maar des te langzamer, hoe grooter het uitgezakte darmſtuk is — in zoo verre zal echter ook de

zach-

zachte behandeling meer hulp bieden; doch in het tegengeſtelde geval ſpoediger gevorderd worden.

§. 22.

c.) *Door uitzetting van de uitgezakte darmlus, hetzij door winden, of door ophooping van meer of minder vaste ſtof.*

1.) De breuk is verzuimd, de haar vormende darmlus lag meesttijds buiten, of wanneer zij bij nacht in het bed grootendeels in de buikholte terug ging, zakte zij bij dag weder uit.

2.) De dus geſtelde breuk was eerst allengskens grooter geworden.

3.) Of bij een krampachtigen ſtaat des darmkanaals, of bij traagheid der in den breukzak gedaalde darmlus, is door verzuim van het alsdan te houden diëet, en zonder medewerking van die uitwendige oorzaken, welke andere ſoorten der beklemming ten gevolge hebben, de uitgezakte darmlus, of door winden, of door ophooping van vaste ſtof allengskens aldus toegenomen, dat eindelijk daardoor de vorming van eene beklemming tot ſtand kwam.

4.) Als deze werkelijk gevormd is, dan vindt men de opening, uit welke de darmlus uit de buikholte is ontſnapt, gevuld, doch minder geſpannen en ook minder pijnlijk;

5.) En bovendien de breuk vergroot, ofſchoon minder pijnlijk, gelijk ook in het algemeen al de overige toevallen der beklemming, voor zoo verre

zij

zij zich in de breuk en in de buikholte openbaren, deels in hunne opvolging, deels in hunnen graad, zeer verſchillen ten opzigte van die gevallen, waar het beklemmende het grootſte aandeel aan de vorming der naaste oorzaak der beklemming heeft, zoodat reeds hieraan de ervaren Heelmeester het tegenwoordige geval erkent.

6.) Daarenboven beſpeurt men dáár, waar de uitzetting der darmlus door winden verwekt wordt, dat de lijder, door eene hypochondriſche of hyſteriſche Conſtitutie meermalen aan krampachtige Kolijken lijdende, juist door gemoedsaandoeningen, door verkouding, enz., aan zulk eene ziekte lijdt, en middelerwijl, na eene korte aanhouding daarvan, reeds aan zeer verſcheidene zenuwtoevallen onderhevig geworden, als ook het onderlijf bereids door winden uitgezet en geſpannen geweest was, eer de breuk zich uitzette, door vergrooting geſpannen en trommelzuchtig werd, terwijl op dat tijdſtip, waarop deze verandering der breuk aanmerkelijk geworden was, de beklemming gevolgd is, en de *Taxis* nu te vergeefs beproefd wordt. Daarbij komt verder dat, hoezeer de breuk, even min als de beklemmende plaats, noch beduidend geſpannen, noch bij eene matige drukking pijnlijk zijn, zich evenwel meermalen de ontrustendſte verſchijnſelen vertoonen, als benaauwde ademhaling, kleine krampachtige pols, braking, hik, benaauwdheid, doodsbleeke kleur des gelaats, en koud zweet, over het ganſche ligchaam ver-

ſpreid — doch te zamen dit bijzondere hebben, dat zij zich reeds door hare gedurige wisſeling in graad, en aanhouding zoo wel als opvolging, met opzigt tot hare oorzaak verraden. Als echter de winden zich van boven en van onderen ontlasten, en de in zulk een krampkolijk bereids beproefde middelen behoorlijk aangewend worden, worden de gezamenlijke toevallen aanmerkelijk gematigd, en terwijl zij volkomen aflaten, treedt zulk eene breuk of geheel terug, of behoeft daartoe ſlechts de omzigtige aanwending der *Taxis.*

7.) Dáár, waar meer of minder vaste ſtoffen de in de breuk liggende darmlus tot beklemmens toe uitzetten, klaagde de lijder reeds lange te voren over zwakke ſpijsvertering en hardnekkige buiksverſtopping — had echter kort voor de beklemming de maag met ſpijs of gegiste dranken overladen, of eene merkelijke hoeveelheid vruchten met hare ſchellen of pitten ingeſlikt, of door eene andere oorzaak eene indigestie opgedaan, of werd, aan wormen lijdende, op dien tijd daardoor hevig gekweld.

Op zulke voorboden zwol eindelijk de breuk meer of minder langzaam op, werd zwaar en hard, en met toenemende vergrooting eindelijk beklemd. Nu trachtte men te vergeefs door de *Taxis* de breuk binnen te brengen, hoezeer bij eene matige drukking hare ſpanning eenigzins vermindert. — Langzamerhand werd de breuk ook pijnlijk; echter heeft dit, gelijk ook de overige toevallen der beklem-

klemming, een traag verloop en *torpide* karakter. — De gepaste aanwending van middelen die het darmkanaal ledigen, geeft veel verligting, en is in zeer vele gevallen, bij tijds en met nadruk gebezigd, toereikend, om de omzigtige beproeving der *Taxis* zoodanig te ondersteunen, dat zij volkomen gelukke.

§. 23.

B. *Het de Breuk vormende Ingewand.*

In de Archieven der Heelkunst bevinden zich gevallen van breuken van bijna alle buiksingewanden. — Het onderzoek in hoe verre elk van dezen, in geval van beklemming, de operatie vordere, ligt buiten den hier voorgestelden beschouwingskring, waarin slechts de darm is opgenomen, weshalve van dezen alhier nog valt aan te toonen, in welke andersoortige opzigten dezelve, behalve door zijn aandeel aan de vorming van de oorzaak der beklemming, de operatie verder kan vorderen: Hij vordert die verder wegens de volgende redenen:

1.) Dewijl het darmkanaal, gedurende de beklemming, niet alleen aan deze, maar ook aan gene zijde der knelling aanmerkelijk uitzet, en daardoor dikwijls zoodanig ingesnoerd wordt, dat zonder klieving der beklemming noch het gevaar des levens opgeheven, noch de darmlus terug geschoven kan worden.

2.)

2.) Dewijl de beklemde darm eerder en heviger in ontfteking geraakt, en fpoediger tot verfterving overgaat, dan bij voorbeeld het net en eene zich daarbij bevindende darmlus, in gelijken toeftand geplaatst, en daardoor de voor het leven noodwendige verrigtingen meer verftoort; en er eindelijk, wanneer ook het leven bij het ontftaan der verfterving behouden bleef, door de nu volgende fcheiding des levenden van het verftorvene, eene drekfistel gevormd wordt.

3.) Dewijl het darmftuk, allernaast onder de beklemming gelegen, met datgene hetwelk zich aan gene zijde daarvan bevindt, enz. enz., een fcherpen hoek maakt. — In alle gevallen derhalve, waar deze hoek zeer fcherp is, en de winden en excrementen, zich in het beklemde darmftuk boven den weg, die zulk eenen hoek vormt, bevindende, niet op eene zachte wijze zijn voort te drijven, en deze hoek dus niet minder fcherp kan gemaakt worden, waardoor het uitgezakte darmftuk met datgene hetwelk in den hals van den breukzak is, bijna in eene regte ftrekking komt te liggen, is de beproeving der *Taxis* vergeefs, en de operatie noodzakelijk; en daardoor is tevens verklaarbaar, waarom de *Taxis* zeldzamer bij dijebreuken dan bij liesbreuken flaagt, waarom de *Taxis* gedurende de drukking van de breuk, van boven naar onderen gerigt, fomtijds fpoedig de herleiding bewerkt — waarom de breuk des te eerder de operatie vordert, hoe aanmerkelijker zij nabij hare beklemming te-

tegen den buik aangedrongen en hoe minder zij gevuld is.

4.) Dewijl niet altijd de ganſche buis, maar dikwijls ſlechts een wand des darms beklemd wordt, en alsdan de knelling op zulk eenen wand ſterker inwerkt, en het overige gedeelte des darms aan gene zijde der beklemming aanmerkelijk tegenwerkt, waardoor het beklemde in eene diepere inſnoering gevat is.

§. 24.

Tot ontdekking van deze ſoort van breuk, (ook kleine breuk genoemd) brengt ons wel de onverklaarbare plaatshebbende aandoening des darmkanaals, en de lastige of reeds pijnlijke gewaarwording, vooral bij het hoesten en niezen, ter plaatſe der breuk, welke terſtond bij een naauwkeurig onderzoek dezer plaats, waar men, inzonderheid als de beklemde darmwand zich tot eene beurs (*diverticulum*) vergroot, een gezwel ontdekt dat door ligte drukking pijnlijker wordt. Reeds tot meer bepaalde aanduiding van zulk eene beklemming, ſtrekt eindelijk het berigt van den lijder, dat de evengemelde verſchijnſelen ſpoedig na eene hevige inſpanning of ſterken ſchok des ligchaams gevolgd is. — Men verlate zich nooit op het hoofdtoeval, hetwelk de beklemming van het ganſche darmkanaal aanwijst; namelijk de *buiksverſtopping*, daar bij de hevigſte beklemming van een

enkelen wand des darms de buik of altijd vrij, of hardnekkig verſtopt is gebleven.

Zeer zelden is de zachte behandeling bij zulk eene ſoort van breuk van eenige vrucht geweest — doorgaans wordt daarom de operatie gevorderd, inzonderheid wijl de darm, als het ganſche vermogen der knelling zich alleen op éénen zijner wanden bepaalt, des te ſpoediger tot verſterving overgaat, en alsdan alleen door middel der operatie de vorming van eene drekſistel kan voorgekomen worden.

5.) Het komt in de tegenwoordige geſteldheid echter ontwijfelbaar nog daarop aan, van welk gedeelte af aan de ziekelijke verdeeling des darmkanaals, de darmbreuk, zich gevormd hebbe; dat is, of zij van den dunnen darm (*Jejunum et Ileum*) of wel van den dikken (*Colon*) is aangevangen. Want de dunne darm trekt zich bij de prikkeling meer zamen; hij wordt derhalve door den prikkel der beklemming, en wegens zijn teederder weeffel eerder en aanmerkelijker op de plaats der knelling beklemd, hoewel dit wegens den zwakken ſpierrok en het vastere weeffel van den kronkeldarm minder volgt bij dezen dan bij den nuchteren darm. Ook kan men ligtelijk inzien, waarom bij de beklemming van den dunnen darm de *Ileus* eerder intreedt, dan bij die van den dikken darm, gelijk in het algemeen bij gene de ontſteking zich heviger en de verſterving zich ſpoediger vertoonen, als ook de bij den dunnen

darm

darm voorkomende drekfistel menigvuldiger is en de kunst met meer belemmeringen en langeren tijd ter genezing bezwaart, dan die welke zich in den dikken darm vormt.

6.) Ook de vorm of rigting der wendingen van den darm in den breukzak, moet zelfs bij de beklemming in opmerking genomen worden.

Zoo berigt SCARPA, dat hij zich door talrijke nafporingen heeft overtuigd, dat de darmen meermalen dan men meende in de gedaante eener Acht (8) in de breuk gekronkeld zijn, hetgene of reeds bij het afdalen in den breukzak, of door eene beperkte beweging bij hun verblijf in denzelven, gevolgd is. — Wanneer zich nu door vergrooting van zulk eenen darm door winden of vaste ftoffen, waartoe wijders zulk eenen vorm der kronkeling zeer voorbefchikt maakt, eindelijk beklemming vertoont, alsdan zal de zachte behandeling zelden toereikend zijn en de operatie meestal gevorderd worden.

Of nu deze kronkelachtige vorm van den beklemden darm, door het gezigt of het gevoel, in de breuk merkbaar is, heeft SCARPA niet gemeld; dit vraagftuk verdient derhalve der waarneming bijzonderlijk aanbevolen te worden.

7.) Dewijl het bij oude en verzuimde breuken of de zoodanigen die uitgezakt, en reeds meermalen meer of min beklemd geweest zijn, niet zelden voorkomt, dat de darmlus in hare kronkelingen of aan de wanden des breukzaks, of bij

aangeborene breuken ook wel aan den bal, vastgegroeid is door ſchijnvliezen. Wordt nu zulk eene breuk beklemd, dan kan de zachte behandeling de darmlus niet in de buikholte terug brengen, hoewel hij zeker de naaste oorzaak der beklemming krachtig kan tegenwerken. Wordt alsdan ook door middel der *Taxis* een gedeelte der darmlus binnen gebragt, zoo houdt de aangroeijing nog ſteeds een gedeelte der darmlus terug, gelijk ook de vastgroeijing met den bal, daar de laatſte gedurig met de darmlus naar boven gaat, zich altijd tegen de binnenbrenging der darmlus in de buikholte verzet, zoodat tot losmaking der zamengroeijing ook hier de operatie gevorderd wordt.

§. 25.

De *Anamneſis* der beklemming van zulk eene breuk, vooral de vóór de beklemming meermalen vergeefs beproefde terugbrenging der darmlus; de bij de zachte behandeling aanmerkelijke afneming van de zwelling der breuk, en de echter nog voortdurende onbeweeglijkheid der darmlus, of dat er bij de *Taxis* reeds een gedeelte uit den breukzak wijkt, doch het aanmerkelijkſte met ſpanning terug blijft, duiden meer of minder op het beſtaan van dergelijke aangroeijingen der uitgezakte darmlus.

§. 26.

§. 26.

C. *De Toevallen bij het Verloop der Beklemming.*

De door de eerste Prijsvraag bedoelde grond van bepaling (*Bestimmungsmoment*) is even gewigtig als moeijelijk, wegens de veelzijdige en naauwkeurige oplettendheid, die men in acht moet nemen. Dien ten gevolge moet derhalve aan de toevallen, die zich gedurende het verloop van de beklemming der darmbreuk vertoonen, *zóó* veel gewigt gehecht worden, *als* zij de zachte behandeling reeds als onnut verbieden, en de noodwendigheid der operatie voldingen, ja zelfs de noodzakelijkheid aanduiden om die zonder verwijl te verrigten. Om dit gewigt te bepalen, is de bloote beschouwing ook der volledigste schets dier toevallen nog ontoereikend, ja zelfs met opzigt op individueele gevallen menigmaal bedriegelijk — veeleer moet men, van de leerstellingen der Pathogenie geleid, zich tot datgene wenden, waarvan die toevallen het naaste afhangen, of waardoor zij 1.) de sluiting, 2.) de overmatige inklemming, of 3.) de ontsteking des darmkanaals en de daardoor verwekte terugwerking van het overige organismus aantoonen.

§. 27.

1.) *Toevallen van plaatshebbende ſluiting des darmkanaals.*

De buis van het darmkanaal wordt ter plaatſe der beklemming van eene geheel in de breuk bevatte darmlus altijd meer of minder naauw, en in dezelfde rede de voortgang van de in het darmkanaal bevatte ſtof belemmerd, zonder dat het darmkanaal in de beklemming geheel toegeſloten was.

Tot de ſluiting des darmkanaals wordt bovendien gevorderd, dat de uitgezakte darmlus ook nog geheel door de beklemming toegeſnoerd worde.

Dit kan nu of reeds met de beklemming bijna gelijktijdig volgen, dat is, terſtond daarop, voor dat de beklemde darmlus in ontſteking geraakt is.

De toevallen die dezen toeſtand des darmkanaals bij de beklemming te kennen geven, zijn de volgende: Behalve de hardnekkigſte buiksverſtopping, houdt zelfs de doorgang van vloeiſtoffen en winden door den darm, welke, hoezeer traag, bij alle andere beklemmingen nog blijft beſtaan, geheel en al op. Van den aars af tot aan de breuk toe, kan het darmkanaal door klijſteeren geheel geledigd worden, terwijl het in de overige gedeelten daarvan bevatte zich allengskens van de beklemming af aan opwaarts tot aan de maag meer en meer ophoopen moet. — Hoe korter nu dit gedeelte is, des te ſpoediger wordt het door deze ophooping uit-

ge-

gezet, en dikwijls bij eene geringe lengte zoo aanmerkelijk, dat het bij Lijken de grootste ruimte der buikholte scheen in te nemen. Met de nu toenemende uitzetting, neemt de beklemming meer en meer toe, en in dezelfde rede zinkt ook de *vitaliteit* der in den breukzak bevatte darmlus — de toevallen der beklemming worden derhalve van den laatste afgeleid, en, om zoo te spreken, naar de buikholte verplaatst, waar zij, gedurende den ganschen loop der beklemming, uit voortgaan, en in welke zij deze eigenlijk openbaren. — Derhalve ondergaat het gezwel geene uitwendig bemerkbare verandering, ook ontstaan er bij eene matige drukking daarvan geene pijnen in de breuk; deze worden alleen ter plaatse der beklemming waargenomen, vooral, wanneer men de breuk tegen deze aandringt of eenigzins van haar aftrekt. — Daarentegen worden de darmen, van de plaats der beklemming af tot aan de maag, allengskens zoodanig uitgezet, dat men die, inzonderheid bij magere personen, in de aanmerkelijke opheffing van de bekleedselen des buiks, duidelijk onderscheiden kan. Door zulk eene trapsgewijze uitzetting openbaren zich de verschillendste toevallen. — De lijder klaagt over aanhoudende spanning en pijn van dit deel, welke echter nabij de beklemming aanmerkelijker en naar den kant van de maag minder zijn. Ook wordt hij reeds door neiging tot braken gekweld, en hoezeer er eene herhaalde braking ontstaat, wordt de spanning en de pijn echter niet verminderd.

Ter-

Terwijl nu de werkdadigheid van de eerſten, door den vermeerderden prikkel der uitzetting en inknelling gedurig aangezet, aanmerkelijk toeneemt, zoo wordt de wormswijze beweging derzelven levendiger, daardoor de aandrang naar de beklemming vergroot, boven deze de deelen meer uitgezet, en de ſpanning en pijn heviger. De intusſchen niet te overweldigen wederſtand der beklemming dwingt eindelijk de periſtaltiſche beweging tot eene omgekeerde rigting, en alzoo verſchijnt de *Ileus* veel vroeger en aanhoudender, dan bij andere beklemmingen. In zulk een overprikkelden toeſtand beſtaat er bovendien nog een grooteren toevloed en veelvoudiger afſcheiding van vochten en daardoor toenemende uitzetting der deelen, en, terwijl verder hunne inhoud bij de plaatshebbende geſteldheid tot een ſchadenden prikkel wordt, tevens een nog hoogeren graad van prikkeling. — De medelijdendheid der verſchillende werktuigen en weefſels (*Systemen*) was wel reeds vroeger aangezet, en in velerlei aandoeningen waarneembaar; nu echter verſchijnt zij in gelijkmatige terugwerking. — *Ontſteking* en *Koorts* zijn alsdan hare *producten*. — Daar evenwel de ontſteking zich alleen bij het uitgezette deel des darmkanaals bepaalt, zoo is het ſlechts het *gemeen-gevoel*, hetwelk de lijder doet wanen, dat hij de hevigſte pijn in den ganſchen buik ondergaat; men vindt derhalve den buik noch algemeen uitgezet, noch overal voor eene zachte be-

betasting gevoelig. Deze ontfteking is overigens van korten duur, en gaat bovendien ook rasfcher dan bij andere beklemmingen in koudvuur over; doordien zich aldaar zelden een drekfistel vormen kan, waarop de dood onvermijdelijker volgen moet. Hoezeer nu moet *hij* niet door zulk een verloop der beklemming verrascht worden, welke gedurende dezelve zijne voornaamfte oplettendheid op den toeftand der breuk vestigde, en, bij deze geene wezenlijke verandering waarnemende, het fteeds toenemende levensgevaar des lijders voorbijzag.

Onloochenbaar ook zouden alle toevallen veel zachter geweest, en de dood, zoo niet altijd afwendbaar, toch veel later gevolgd zijn, als de beklemming flechts een gedeelte der buis van den uitgezakten darm betroffen had, en in zoo verre de doorgang van de in het darmkanaal bevatte ftof niet geheel ware afgebroken geworden. —

Bij de opening en fchouwing der lijken van perfonen, die ten gevolge der beklemming van eene uitgezakte darmlus overleden zijn, vindt men de oppervlakte van dat gedeelte des darmkanaals donker-rood, op eenige plaatfen zwart, en met ftolbare lympha overgoten; deze bedekt de overige darmkronkelingen, die in elkander gewikkeld en in het geheel niet, of alleen nabij de plaats der beklemming eenigzins ontftoken zijn. — Ook is de groote zak, die het buikvlies maakt, veel minder ontftoken dan het gedeelte, hetwelk zich van de

breuk

breuk af naar de maag begeeft. Rondom de plaats der breuk zelve is geſtolde lympha uitgeſtort, en reeds gereed om zich tot een ſchijnvlies te vormen. Men kan intusſchen ligtelijk afmeten, dat de zachte behandeling bij zoodanige verhoudingen van de beklemming der darmbreuk in het algemeen nutteloos, ja zelfs gevaarlijk zij, als men zou trachten om door braak- of purgeermiddelen den doorgang der ſtof die zich in het darmkanaal heeft opgehoopt, te dwingen; of de buitendien onmatig krachtige inſpanning der natuur tot ontlasting dezer ſtof te doen toenemen. — Even min kan de *Taxis* de beklemming overwinnen; en veeleer zal daardoor de graad van kneuzing van de uitgezakte darmlus verhoogd worden.

De operatie wordt derhalve gevorderd als het eenige redmiddel, ja zij mag zelfs geen oogenblik uitgeſteld worden, zoodra het gedeelte des darmkanaals, van de beklemming af tot de maag gerekend, reeds eenigermate uitgezet, geſpannen en pijnlijk is — want hoe langer men het darmkanaal aan zulk eene beklemming, uitzetting en prikkeling prijs geeft, des te meer wordt de darmlus, zoo wel in de beklemming als voorbij deze, in de breuk gelegen, gedisorganiſeerd en van hare *vitaliteit* beroofd, en des te minder keert zij, hoezeer in de buikholte terug gebragt, aldaar tot hare geregelde verrigting weder; ja des te eerder is niet alleen hare verlamming, maar ook die van het overige tot de maag uitgeſtrekte gedeelte des darm-

darmkanaals te vreezen. Om zulk eene vrees echter de operatie geheellijk na te laten, zou bij ervaren Heelkundigen door geen voorwendſel te verantwoorden zijn.

§. 28.

2.) *Toevallen van de plaatshebbende overmatige prikkeling der beklemming.*

Bij de darmbreuk kan de beklemmingsprikkel ook zonder ontſteking, in zóó verre het leven met uitblusſching dreigen, als hij de gevoeligheid uitput.

Perſonen aan eene beklemde darmbreuk lijdende, ſterven daarom niet altijd aan ontſteking en verſterving, maar alleen dan, wanneer de beklemmingsprikkel de gevoeligheid hevig beſtormd, de zachte behandeling tegenſtand biedt, en te laat door de operatie weggenomen wordt.

Die dit wilde ontkennen, zou daardoor bij vele lijken verwonderd ſtaan, de plaats der ontſteking of verſterving in het darmkanaal vergeefs gezocht te hebben; — allerminst echter de oorzaken des doods kunnen verklaren, die ſomwijlen na eene vijf- of zesurige aanhouding der beklemming volgde.

De volgende toevallen openbaren intusſchen den toeſtand, in welken de prikkel der beklemming reeds zoo hevig op de *ſenſibiliteit* inwerkt, dat deze verlamd wordt, vóór dat het vaatgeſtel tot die ſtem-

ſtemming zijner *vitaliteit* wordt opgewekt, welke tot de ontſteking gevorderd wordt.

Kort voor de beklemming, die buitendien op uitwendige aanleiding volgde, bevond zich de nu lijdende wel, en noch aan de breuk, noch aan de bekleedſelen des buiks, zijn toevallen eener inwendig beſtaande ontſteking waarneembaar, — ook biedt zich geen grond tot het beſtaan van eenen anderen prikkel aan; en echter is de *ſenſibiliteit* reeds op het eerſte oogenblik der beklemming zoo hevig opgewekt, dat er zich daardoor in de terugwerking eene overprikkeling aanduidt, die, of reeds gevaar dreigende is, of dit zeer ſpoedig worden kan.

Onder de gewone toevallen der beklemming van de darmbreuk, onderſcheidt zich alsdan de buikpijn inzonderheid, die echter hier alleen aan de plaats der beklemming hecht, niet nalaat, maar bij het beloop van haren duur, gelijk ook bij matige drukking dezer plaats, of eenigzins verhoogde werking der buikſpieren en des middelrifs, toeneemt.

Daarbij voegt zich het medelijden der maag ſpoediger en aanhoudender — Opgeving van eene menigte van winden, walging, menigvuldige braking, enz., hinderen den lijder niet ſlechts ſterker, maar doen in zulk een ſtaat van prikkeling de gevoeligheid nog meer verheffen. Hoe heviger intusſchen de gevoeligheid door den beklemmingsprikkel verhoogd wordt, des te onvermogender vertoont zich de terugwerking, des te ſpoediger moet de zach-

zachte behandeling hare verzachtende werking openbaren, indien niet, des te minder de verrigting der operatie uitgesteld worden.

Zoo zag LE BLANC zich reeds in het vijfde, MURSINNA in het zesde uur eener beklemming gedrongen de operatie te verrigten.

Wie zal echter de verrigting der operatie wegens een korten duur der beklemming nog uitstellen, wanneer bij de gepaste aanwending der vermogendste therapeutische middelen, en bij eene tevens nog aanmerkelijke aandoenlijkheid (*Empfindlichkeit*), het krachtgevoel niet te min aanmerkelijk aan het zinken was — de kleine, snelle pols, nalatend en naauwelijks voelbaar, — de ademhaling benaauwd, moeijelijk en door veelvuldigen hik afgebroken, — het hart, in snelle beweging gebragt, dan eens door trilling, dan eens door klopping aangetast werd — op het gelaat en de ledematen eene doodelijke bleekheid verscheen, beide door merkelijke koude aangedaan en met zweet bedekt waren — het hoofd bedwelmd, zwaar, der bezwijming nabij was, en de spieren reeds aan de stuiptrekking overliet?

Het gebeurt wel zeldzaam, dat de gevoeligheid zich door den prikkel der beklemming zoo ras tot dezen hoogen graad van opwekking zou verheffen, want meestal vordert die een langeren tijd, zonder dat daarom het gevaar van uitputting minder te vreezen is. Als de Heelmeester derhalve alleenlijk op de ontsteking let, en voor zoo verre die nog niet ingetreden is, nog steeds met de zachte

behandeling voortgaat, en alzoo of de operatie te laat verrigt, of haar geheel nalaat, dan kan hij, in beide gevallen bedrogen, in verlegenheid raken, als de lijder eindelijk onverwachts, offchoon niet aan koudvuur, maar aan verlamming der *fenfibiliteit* fterft.

§. 29.

Dit verfchijnfel kan echter worden voorgekomen, wanneer er op den ftaat van prikkeling der *fenfibiliteit* even die acht geflagen en aan het waargenomene even dien graad van gewigt gehecht wordt, als dit met opzigt tot de gefteldheid der breuken des buiks gewoonlijk gefchiedt; als derhalve de zachte behandeling dan daargelaten, en de Operatie terftond is verrigt geworden, wanneer de terugwerking van dien geprikkelden ftaat op eene merkbare wijze tot het afthenifche karakter overhelt.

Dit gewigtige tijdftip begint met de nalating (*Remisfie*) van den eerften, vroeger of later bij de beklemming ingetreden koortsaanval, die de algemeene terugwerking is, welke op zulk een ftaat van prikkeling der *fenfibiliteit* volgt, en derhalve te naauwkeuriger moet opgemerkt en onderzocht worden. Is dus de pijn op de plaats der beklemming eerder toe- dan afgenomen, is deze plaats met haren naasten omtrek gevoeliger geworden, bleef de breuk en de buik week, zijn zij beide noch opgezet, noch pijnlijk bij de betasting, — volgt er op het over het ganfche ligchaam uitgebro-

ke-

kene zweet geene vermindering van het algemeene kwalijkbevinden, vindt men dit veeleer verergerd door toeneming der matheid, bedwelming, duizelingen, door voortdurend gemis van ſlaap en van rust, door verhoogde aandoenlijkheid der zintuigen, door rondwandelende ſpanning der ſpieren aan den hals, rug en lenden, — door gedurige wisſeling tusſchen vlugtige hitte en huivering, blijft de pols altijd even menigvuldig, is hij zelfs weeker en kleiner, de ademhaling benaauwder en ſneller, de ſpraak zwakker, de dorst lastiger, de pis weinig en troebel, de tong droog, de braking heviger en tot *Ileus* overgegaan; — was alzoo de tot dus verre beproefde zachte behandeling even vergeefs als de beproeving der *Taxis*, als dan moet men des te meer, bij zulk eene nalating van den eerſten koortsaanval, de Operatie zonder verwijl verrigten.

Verzuimt men dit in dit beſlisſende tijdſtip der beklemming, dan verſchijnt er, daar de nalating van geringen duur is, ſpoedig een tweeden, zelfs derden aanval, welke zich nog kennelijker met het karakter van den *Typhus* vertoonen. — Verrigt men de Operatie onder deze aanvallen of hunne nalating, dan is zij nutteloos, offchoon er zelfs daarna buiksontlasting volgt, de *Ileus* zeldzamer wordt, en de lijder zich verligt meent, en in de hope berust, dat, daar de Operatie overigens zoo gelukkig uitgevoerd is, zijn leven nu ook gered zijn zal.

Doch deze waan duurt zelden langer dan twaalf uren, terwijl na deze ſchijnbare aflating de *directe* zwakte van oogenblik tot oogenblik toeneemt, totdat de uitputting der gevoeligheid zich in de bekende toevallen van eene algemeene verlamming van het zenuwgeſtel onmiskenbaar openbaart, en dit treurtooneel met den dood eindigt. Bij de lijkopening vindt men alsdan nergens de teekenen van eene plaats hebbende ontſteking. — Alleenlijk vindt men de onmiddellijk in de beklemming gevatte plaats des darmkanaals week, en het vaatnet, dat deze het naast omgeeft, met bloed opgevuld.

§. 30.

3. *Toevallen van plaatshebbende ontſteking.*

Nademaal wij zoo even het gevolg hebben opgegeven, hetwelk van den beklemmingsprikkel in zoo verre afhangt, als deze de *ſenſibiliteit* overmatig aanzet, is ons, bij de vermelding van de toevallen der ontſteking van den beklemden darm tot het onderzoek naar het beſtaan dezer aandoening, aangewezen, welke verſchijnſelen zich opdoen, wanneer de ontſtekingsprikkel alleenlijk zoodanig op de gevoeligheid inwerkt, dat die terugwerking plaats hebbe, welke de *vitaliteit van het vaatgeſtel* tot vorming eener ontſteking ſtemt.

Na een meer of min hevigen koortsaanval breidt zich de pijn, die in den beginne ſlechts bij de

plaats

plaats der beklemming bepaald was, uit over de geheele breuk, deze zwelt allengskens meer en meer op, krijgt eene veerkrachtige ſpanning, is voor eene uitwendige hoezeer zachte drukking gevoelig, en inwendig door verhoogde warmte en klopping aangedaan. Bovendien is de adem ſnel en heet, de pols menigvuldig, klein en hard, de huid droog en warm, het gelaat eenigzins opgezet en rood, de dorst vrij ſterk, de pis weinig en brandig, de braking veelvuldig en moeijelijk. Had tot dus verre de zachte behandeling de intreding der ontſteking van den in de breuk bevatten darm niet kunnen verhoeden, zoo kan men daar nu nog te minder van verwachten, als men buitendien van de beproeving der *Taxis* moet afzien; — en derhalve wordt ook de Operatie te ſterker gevorderd, wijl de beklemmingsprikkel, door den beſtaanden ontſtekingstoeſtand, aan hevigheid (*intenſiteit*) wint, en door de herhaalde en met vele inſpanning verbondene braking in zijne uitwerkſelen meer wordt onderſteund — waardoor toch niet ſlechts de graad der ontſteking, maar ook hare uitbreiding tot in den onderbuik bevorderd wordt, en zelfs ieder uitſtel den toeſtand des lijders verergert en het gunſtige gevolg der Operatie ongewis maakt.

Wordt deze tot verrigting der Operatie bepalende geſteldheid, hoezeer zij zich zoo kennelijk voordoet, echter onverſchillig behandeld, en tevens de Operatie nagelaten; alsdan volgen er des te vroeger toevallen, die elke vertraging der Operatie

des te ſtrenger verbieden, met hoe meerdere kracht en ſnelheid de levensverſchijnſelen des vaatgeſtels zich openbaren.

De koorts is nu aanhoudender en het ſteniſche karakter meer uitgedrukt; de binnen in de breuk tot dus verre uitgebrokene ontſteking heeft zich allengskens uitgebreid naar de huid, welke haar bedekt; het ganſche gezwel is derhalve uitgezet, geſpannen, rood, pijnlijk, kloppend, heet — de ligtſte aanraking of beweging der breuk wordt niet meer zoo goed verdragen, dewijl zij de buitendien aanhoudende pijn doet toenemen.

De alsdan meer of min ſnel uitgezette, meteoristisch geſpannen, heete en zeer gevoelig gewordene bekleedſelen der buikholte, verbonden met de aanvankelijk in het binnenſte der breuk rondzwervende, doch ſteeds aanhoudende, ſpoedig het grootſte gedeelte der buikholte innemende, of ſnijdende, of knagende pijn, kondigen ook nu aan, dat de ontſteking ook daarhenen is opgeklommen en voorzeker het buikvlies heeft aangegrepen.

Het braken komt zelfs menigvuldiger, ook bij eene ledige maag, en telkens op alles wat de lijder nuttigt, zelfs na het drinken der zachtſte vloeiſtoffen: op hetzelve volgt intusſchen ſpoedig een werkelijken en aanhoudenden *Ileus*. De alsdan aanhoudende dorst, de inwendige groote hitte, en drooge, hoogroode tong zijn nu ook des te pijnigender.

Bij de verſnelde ademhaling voegt zich aanvanke-

kelijk het diepe geeuwen, zelfs hikken. De pols blijft ſnel, klein, hard, en bij een naauwkeurig onderzoek ongelijk.

Door geſtadige benaauwdheid en onrust gekweld, van ſlaap beroofd, ligt de lijder meestal op den rug, eenigzins voorovergebogen, en, om de ſpanning van de bekleedſelen des buiks nog meer te verminderen, met tegen het ligchaam opgetrokken en kruiswijze over elkander geſlagen beenen, — waagt zeer ongaarne eene verandering dezer houding, dewijl elke beweging van dien aard de pijn in den buik vermeerdert, die thans tot een zoo hoogen graad geſtegen is, dat de lijder den buik altijd tracht ontbloot te houden, dewijl reeds door de drukking van eene ligte bedekking de pijn toeneemt. — De pis, wier afvloed dan eens meer, dan eens minder krampachtig volgt, is heet en vuurrood. — Onder dit lijden, waarbij het gelaat iets ongewoons, ja iets ſchrikkelijks in zich heeft, vervalt de lijder ſpoedig tot zwakte van ligchaam en van geest, en er ontſtaan ligte ijlingen en ſlaapzucht.

Als deze ſtaat van beklemming eenigen, ſchoon met betrekking tot de ſnelle opvolging en groote hevigheid der toevallen meestal ſlechts korten tijd geduurd heeft, nadert het tijdſtip tot beſliſſing derzelve. Of het leven is door de geneeskracht der aan zich zelve overgelatene natuur daardoor voorshands gered, dat zij de verſterving ſlechts bij de beklemde plaats des darmkanaals bepaalt, of de

 dood

dood volgt, dewijl zij, door verzuim van de hulp der kunst, op de algemeene verlamming invallen moet.

De eerste uitkomst, die evenwel wegens de daarop onvermijdelijk volgende drekfistel nog altijd bedenkelijk blijft, wordt door de volgende toevallen aangeduid. —

Verwonderenswaardig is reeds de voorzorg, welke de natuur, hoezeer ook hevig door dien storm aangetast, tot zulk eene redding neemt, en tot eene verre toekomst voorbeschikte. — Want eer nog het koudvuur in de uitgezakte darmlus is ontwikkeld, wordt reeds de grenslinie tusschen het afstervende en de levend blijvende deelen des darmkanaals door de uitstorting en de spoedige menbraneuse kristallisatie der stolbare *lympha* derwijze getrokken en beschermd, dat nu het verdeelde darmkanaal, door middel van zijnen inhoud, het eindelijk koudvurig gewordene doorbreekt, en zich benedenwaarts ledigt, en wanneer ook niet langs den normalen weg (*Drekfistel*), dan evenwel ook geenszins onmiddellijk in de buikholte, waarin zulk eene uitstorting meestal binnen zes-en-dertig uren den dood bewerken zou: want zoo vermogend als de huid, die de binnenvlakte des darmkanaals bekleedt, zich tegen zulk eenen prikkel verhoudt, even zoo zwak is de uitwendige bekleeding des darmkanaals, namelijk de *tunica a peritoneo*, daar gene altijd nog tot de uitwendige sfeer des levens behoort, maar deze aan eene der inwendige sfeeren des levens toegeschikt is.

Spoe-

Spoedig na dezen maatregel, waarop bij de operatie, gelijk ook bij den nu onvermijdelijken drekfistel, wel moet gelet worden, verdwijnen, in gevolge der langzame vermindering der tot dus verre in de breuk zoo levendige pijn, de groote hitte en de klopping ten eenemale, de veerkrachtige fpanning van het gezwel neemt aanmerkelijk af, en veeleer wordt dit kleiner, flets en week, bijna deegachtig; bij de drukking daarvan doet zich een zeker geruisch daarin voor, en eene nablijvende groef duidt de plaats des druks aan. Heeft de op de bekleedfelen van dit gezwel uitgebreide ontfteking hare oppervlakte rood gekleurd, alsdan wordt die nu loodkleurig geftreept, of zwartgeel, ook vormen zich daar later blaauwe vlekken op, welke eindelijk openbreken tot doorlating der drekftoffen en der winden. Opent men echter het gezwel vroeger, dan verfpreidt zich daar eene rotlucht uit, en de in hetzelve bevatte darmlus is flap, zamengevallen, bleek, zwart, digt, lederachtig, haar buitenfte vlies laat zich ligtelijk affcheiden — meestal vindt men eene plaats daarvan doorboord, waaruit zich drekftoffen ontlasten.

Met deze kritifche verfterving of plaatfelijken dood, waardoor de naaste oorzaak van het algemeene lijden ophoudt, en zelfs de opening van het tot hiertoe zoo hardnekkig gefloten darmkanaal of reeds daargefteld of gevolgd is, vertoont zich tevens eene zeer wezenlijke verandering in de overige gefteldheid des lijders: want allengskens begint de af-

neming der hevige pijn, der ſpanning en gevoe-ligheid der breuk, gelijk ook van den *Ileus* — zelfs doet zich in de buikholte eene darmrommeling hooren, er ontſtaat een gevoel van ſpoedig intredende buiksopening, — de ademhaling is minder beklemd, de hik zeldzamer, de pols verheft zich, wordt week en golvend, de huid verliest hare droogheid en branding, is week, met jeuking en warmte; eindelijk volgt er een diepen ſlaap, en onder dezen breekt een matig en warm zweet uit over het ganſche ligchaam. — Na langere of kortere aanhouding van dit ſlapen en zweeten, ontwaakt de lijder, hoewel zeer afgemat, echter werkelijk verligt. — Met mindere moeite ontlast hij de pis, die zich ſpoedig in een overvloedig, wit grondzetſel ſcheidt. Het gevoel der groote matheid doet den lijder wanen, dat dit in geene evenredigheid ſtaat tot de vermindering zijner krachten, welke men in zijne overige geſteldheid waarneemt, — de lijder verlangt derhalve meer naar rust, dan naar lafenis.

In dit tijdperk heeft de kunst met therapeutiſche middelen inderdaad veel te bezorgen, en niet minder wordt ook hier de Operatie gevorderd, in zoo verre zij met de opening des breukzaks is belast, dewijl zich daardoor de inhoud van het darmkanaal boven de plaats der verſterving ligter ontlast, de opgezetheid van den buik meer en meer verdwijnt, de wormswijze beweging des darmkanaals eerder tot hare natuurlijke rigting te-

rug-

rugkeert, de braking geheel nalaat, vooral het indringen der drekstof tusschen de omringende deelen, benevens de vorming van verschillende kanalen der drekfistel, verhoed wordt, en eindelijk, gelijk de ondervinding leert, de afscheiding der koudvurige deelen alsdan ook ligter volgt, en, zoo als dit reeds van zelve spreekt, de gesteldheid van den kunstaars duidelijker te beschouwen is.

Heeft het tweede geval plaats, alsdan laten de pijnen, die zoo wel in den buik als in de breuk in een zeer hoogen graad voorkomen, *plotseling* na, gelijk ook de spanning. — De braking volgt ligter en zeldzamer, de tot hiertoe onbeschrijfelijke angst en onrust, de ijlhoofdigheid en de bedwelming verdwijnen; de lijder wordt zelfs opgeruimd en verheugt zich over zijne beterschap, hoezeer de gelaatstrekken en de blik, gelijk ook de ijskoude der ledematen, de lichtblaauw beslagen tong en lippen, reeds den nabijzijnden aanstaanden dood verraden.

Deze zoo dikwerf ook de nabestaanden bedriegende beterschap is echter slechts van korten duur, want weldra zinken de levenskrachten plotseling, de hik wordt heviger, de peestrekking merkbaarder, de ademhaling moeijelijker en de adem koud, de pols kleiner, wormvormig, trillend, een koud kleverig zweet bedekt het gansche ligchaam, hetwelk met den geest geheel en al van houding, van toestand verandert, het oog wordt dof, gebroken, de pis vloeit onwillekeurig af, en ver-

sterkt

ſterkt de reeds beſtaande rotlucht. — Het ſlikken is zeer moeijelijk, de nu ook reutelende ademhaling houdt plotſeling op, wordt korter, tusſchenpoozender, de algemeene lamheid volgt, en daarmede ſpoedig en ligtelijk de dood.

Bij de opening der buikholte borrelt er eene drabbige, bruinkleurige, weiachtige vloeiſtof naar boven, in welke zoo wel de ingewanden als ook geronnen *lympha*, in de gedaante van draden of klonters zwemmen.

Het buikvlies, dat de plaats der beklemming omgeeft, dat gene hetwelk tusſchen deze en de maag het darmkanaal bekleedt en de inwendige vlakte der buikbekleedſelen overtrekt, is ontſtoken, merkelijk dik, breiachtig en door tallooze fijne, met bloed opgevulde vaten roodgeverwd.

Het onmiddellijk van de beklemming in de buikholte opklimmende gedeelte des darms is van rondsom aan den breukzak, gelijk ook aan den dezen het naast omgevenden wand der breuk, vastgegroeid door adhaeſieve ontſteking of door ſchijnvliezen, die gevormd zijn uit de ſtolbare *lympha*, gedurende de ontſteking uitgeſtort. — Ook zijn verſcheidene kronkelingen van het zich verder tot de maag uitſtrekkende gedeelte des darmkanaals, door uitſtorting der ſtolbare *lympha*, op dezelfde wijze zamengekleefd, of als met eene ſpinnewebbe overtogen. Ook dit gedeelte des darmkanaals is dik, donkerkleurig, meer of minder door lucht uitgezet; en daarentegen het naar den kant van den

aars

aars liggende gedeelte flets, en zamengevallen. De in de breukzak bevatte darmlus, welke eveneens eene weiachtige vloeiſtof omgeeſt, bevindt zich in den reeds gemelden toeſtand.

De ſtaat der overige ingewanden is verſchillend, en hangt van de aandoeningen af, aan welken zij vóór en gedurende de beklemming zijn onderworpen geweest.

§. 31.

D. *De Duur der Beklemming.*

Er is een tijd geweest, in welken men de duur der beklemming als eenen bijzonderen bepalingsgrond ter verrigting der Operatie beſchouwde. Zoo wilde GARENGEOT, dat men na eene vier-en-twintig-urige aanhouding der beklemming, gedurende welke de zachte behandeling van geen nut geweest was, de Operatie verrigten moest. — SAVIARD gaf denzelfden raad. — SHARP verlengde dezen termijn met zestien uren.

Welk een uitſtel zou men echter, bijaldien men aan den duur der beklemming een zoodanig gewigt moest hechten, niet kunnen doen gelden om het tijdpunt der Operatie nog aanmerkelijk te verſchuiven, vooral, wanneer men zich op de zoo verſchillende berigten der Heelkundigen beriep.

Vindt men niet gemeld, dat de Operatie door DIEL op den vierden, door COVILLARD op den achtſten, door SCHNEIDER op den negenden, door

WAR-

WARNER op den twaalfden, door MURSINNA op den veertienden, en door SAVIARD zelfs op den twee-en-twintigsten dag der beklemming met gelukkig gevolg is verrigt geworden.

Eindelijk konde men zelfs de gevallen in aanmerking nemen, waar de beklemde breuk, aan zich zelve overgelaten, van zelve verdween — gelijk dit, naar het berigt van LASSUS, bij een zes-en-zestig-jarig man, nog geschiedde op den dertienden dag der beklemming zijner met de gevaarlijkste toevallen verbondene breuk, en, naar ACREL, bij een zes-en-vijftig-jarig man, op den achttienden dag, hoezeer er sedert vijftien dagen een zeer groot gevaar bestond.

Wanneer ook de kennis van zulke gevallen somtijds velen gerust stellen moge, zoo mag echter niemand die regtstreeks tot beweegreden van zijne handelwijze aannemen: veeleer moeten wij de duur der beklemming vergelijken met de naaste oorzaak die in elk bijzonder geval plaats heeft, gelijk vooral met de toevallen die zich gedurende de aanhouding van deze openbaren, en daarnaar zoo wel het vermogen tot opheffing van de beklemming, als ook het meer of min snelle verloop daarvan afmeten, en overwegen, welke gevolgen de Operatie te wachten staan.

Doch wie ziet niet in, dat met den langeren duur der beklemming het geweld der naaste oorzaak aanwint, en alzoo tevens in dezelfde rede de ook van haar afhangende uitwerkselen toenemen —

en

en dat de zachte behandeling, welke in den eersten tijd der beklemming van weinige of geene vrucht was, derhalve wel niet vermogender kunne worden, als men haar bij een langeren duur der ontsteking aanwendt; daar zij omgekeerd steeds onvermogender worden moet, en den gunstigen uitslag der Operatie meer en meer in twijfel brengt.

Daarom heeft de ondervinding genoegzaam bewezen, dat niemand het offer wordt van beklemde breuken wegens de te vroegtijdige, maar altijd slechts wegens de te spade verrigting der Operatie.

§. 32.

E. *Bijzondere Gesteldheid van den aan eene beklemde Darmbreuk lijdende Persoon.*

Deze bekleedt onder de bepalingsgronden tot de verrigting der Operatie zulk eenen gewigtigen rang, dat men haar des te meer zorgvuldig moet gadeslaan, als zij ook (hare menigvuldige betrekking met de naaste oorzaak, de uitwerkselen en gevolgen der beklemming daargelaten) somtijds op zich zelve het doen der Operatie gebiedt.

In zoo verre moet de *leeftijd*, het *geslacht*, de *ligchaams-gesteldheid*, en de *staat van gezondheid* des aan eene beklemde darmbreuk lijdenden niet voorbij gezien, maar altijd aan een zorgvuldig onderzoek onderworpen worden.

§. 33.

§. 33.

1.) *De Leeftijd.*

Zelden worden de breuken bij kinderen beklemd: de weekheid en rekbaarheid van hun organismus, en de geringe inſpanning waaraan zij zijn blootgeſteld, geven daartoe ook weinig aanleiding, — daarentegen worden zij door den prikkel der beklemming meer in gevaar gebragt, vooral als zij zich in het tijdperk der tanding bevinden, of de prikkelbaarheid van hun darmkanaal door wormen is verhoogd. — Bovendien zijn zij niet zeer geſchikt om het gebruik van ſpijs en drank langdurig te ontberen — gelijk zij ook de zachte behandeling in vele opzigten beperken, het minſte echter de aanwending der koude omſlagen op de breuk en der warmen op den buik — gelijk verſcheidene gevallen mij dit bevestigden, waarbij ik met ijs gevulde blazen op de breuk, en eene warme pap, uit kamilbloemen, broodkruim en water bereid, op het grootſte gedeelte der buikholte legde, en zeer verheugd was, van in weinig tijds niet ſlechts aanmerkelijke toevallen der beklemming, maar ook den darm van zelve uit den breukzak te zien verdwijnen.

De beklemming is in dezen leeftijd nog daarom het bedenkelijkst, dewijl de kinderen door den prikkel daarvan ligtelijk tot ſtuipen vervallen.

Dusdanige geſteldheden dezes leeftijds vereiſchen

niet

niet zelden de Operatie, en gebieden die zelfs, als ook flechts de geringfte voorboden van den aanvang der ftuipen verfchijnen.

Dat echter ook de vroegfte kindschheid dezelve gelukkig doorftaan kan, bewijst een berigt, hetwelk GUÉRIN in het *Journ. de Medec.* T. 28. p. 432. medegedeeld heeft, wegens een kind van zes weken, dat hij opereerde en volkomen herftelde. Bij jeugdigen en volwasfenen, waar de bouw der weeffels fterker en veerkrachtiger is, eene levendige gevoeligheid en eene krachtige wederwerking bestaat, waar de uitwendige oorzaken tot beklemming magtiger zijn, vindt men die meestal aanmerkelijker, hare uitwerkfelen heviger, hare gevolgen fneller en meer met gevaar, vooral van ontfteking, dreigende: waarom ook de keuze der hulpmiddelen te meer omzigtigheid en overweging vereischt, en de zachte behandeling hare goede gevolgen fpoediger openbaren moet, zoo niet de verrigting der Operatie vereischt wordt, en bij de verfchijning der ontfteking des te minder uitftel toelaat.

In den eigenlijken ouderdom vorderen meestal de breuken, wanneer zij beklemd raken, wegens nalatigheid van hare binnenhouding door den breukband, reeds met betrekking tot de gefteldheid van den breukzak, enz., veelvuldiger de Operatie: — de uitwerkfelen en gevolgen der beklemming openbaren zich hier wegens de verminderde levensdadigheid meer flepend in hare verfchijnfelen; —

bovendien kan hier de verlamming zoo gemakkelijk bewerkt worden, die wijders de uitputting zoo dikwijls opvolgt door de bij de beklemming aanhoudende pijn, koorts, het gemis van rust, de verzwakkende middelen der zachte behandeling, en het onvermogen om zich te voeden en te onderhouden. Hier is dus zelden iets van de zachte behandeling te wachten, en daarom doorgaans de Operatie meer noodwendig, welke ook in dezen leeftijd, al is die zelfs aanmerkelijk in de grijsheid gevorderd, niet zelden is verrigt geworden: zoo opereerde GARENGEOT, met het beste gevolg, eene Vrouw van 74 jaren, en een Man van 90 jaren, dien men zijn noodlot had prijs gegeven, en die nog vijf volle jaren na de operatie leefde.

§. 34.

2. *Het Geſlacht.*

Daar het vrouwelijke geſlacht zich in het bijzonder van het manlijke door zijne even ligt opwekbare, als door overprikkeling ſpoedig uitgeputte gevoeligheid onderſcheidt, zoo is, gelijk bij het laatſte het *Steniſche*, bij het eerſte het *Astheniſche* karakter met betrekking tot den ſtaat der beklemming overwegend, en moet in dit opzigt het *Symptomatiſche* der beklemming naauwkeurig overwogen worden, en wel vooral de koorts, welke, daar zij in dit karakter voorkomt, de zachte behandeling meer wederſtaat, en door de

Ope-

Operatie te eerder beſtreden wordt, dewijl daardoor de darm onfeilbaar van de beklemming bevrijd kan worden. — Ook mogen zoo menige andere omſtandigheden, die ſlechts bij het vrouwelijke geſlacht voorkomen en de Operatie in zoo velerlei opzigten vorderen, niet voorbij gezien worden: daartoe behooren de gedurende de beklemming plaats hebbende of intredende ſtondenvloed, de zwangerheid, het ſpenen des kinds, of het kortlings verlatene kraambed, enz., welke oorzaken ſomwijlen reeds op zich zelve de Operatie kunnen vorderen.

§. 35.

3. *De Staat van Gezondheid*

vóór de intreding der beklemming, is evenzeer van groote aangelegenheid bij de overweging van de beweegredenen tot de Operatie, en vereischt daarom ook eene zorgvuldige navorſching, ten einde men kunne afmeten in hoedanig verband die zich met het plaats hebbende lijden bevinde, en welke hulpmiddelen hij daar tegen, zoo wel tot nut voor het tegenwoordige als voor de latere toekomst, vordere.

Terwijl nu de ſtorm, welken eene beklemming der darmbreuk in het inwendige en wezenlijke des ligchaams voortbrengt, reeds op en voor zich zelve eene bijzonder gezonde conſtitutie zeer ſchokt en bedreigt, hoe veel meerder moet hij alsdan eene zwakke of reeds zieke in gevaar brengen, en der-

halve een ſpoediger tegenweer en opheffing vereiſchen.

Daarom kan, ook behalve andere bepalingsgronden, alleenlijk de vóór de beklemming plaats hebbende gezondheidstoeſtand in vele opzigten de Operatie eiſchen, en zelfs noodzakelijk maken dat zij zonder verwijl verrigt worde, terwijl de Heelmeester zijn blik niet bij het tegenwoordige mag bepalen, maar dien tevens op eene meer of min verre toekomst te rigten hebbe, om ten minſte, zoo niet altijd een groot gevaar, evenwel eene geſtadige ziekelijkheid te voorkomen.

De gezondheidstoeſtanden, op welken men hier het oog zou moeten vestigen, gezamenlijk te onderzoeken, ligt buiten de grenzen van deze Verhandeling, waarom men zich alleen bezig zal houden met de aanduiding van ſommigen daarvan.

Zal men zich, bij eenen lijder aan gastriſche of galachtige koortſen, bij welken eene breuk is ontſtaan en beklemd, lange met de zachte behandeling bezig houden, of zal men, als deze in korten tijd niets uitrigtte, de Operatie nog uitſtellen, welke in dat geval reeds zoo noodzakelijk is, zoo wel om het darmkanaal van ziekelijke ſtoffen te kunnen bevrijden, als ook om alles te keer te gaan, wat die nog vermeerdert, met voorbijzage ook daarvan, dat de beklemming met ieder oogenblik de beſtaande koorts doet toenemen, en van een ſlechter karakter doet worden?

Mag men een tot bloedbraking en bloedſpuwing

ge-

geneigden, of reeds meermalen daarmede gekwelden lijder, den tot beroerte reeds voorbeſchikten, den Asthmatiſchen, aan zulke inſpanningen prijs geven, welke bij eene zoo menigvuldige walging en braking onvermijdelijk zijn? Kan hier de zachte behandeling meer nut doen, de Operatie meer ſchaden, als het geringſte uitſtel in gevaar brengt? Wat is er te vreezen bij de voorbeſchiktheid tot, of de reeds werkelijk begonnen of gevormde longtering? — Maar ook buitendien kunnen de longen door het uitſtel der Operatie tot op den aanvang der werkelijke ontſteking des darmkanaals gevaar loopen. — Ik herinner mij op dit pas eene vrouw van 30 jaren zeer levendig, bij welke ik geroepen werd, toen er reeds werkelijk koudvuur in de breuk beſtond — zij werd wel door eene drekfistel gered; doch toen deze reeds bijna was toegegroeid, berſtede er zes weken daarna plotſeling eene *vomica* in de longen, en zij ſtierf aan eene overhands toenemende tering. — Bij de lijkopening zag ik het overblijffel van een ettergezwel, geplaatst op de oppervlakte der regter long, dat zich door een fistelgang, midden door de anders gezonde long, den naasten weg naar de luchtpijp gebaand en aldus ontlast had, en hetwelk na een naauwkeuriger onderzoek bleek afkomſtig te zijn van eene *metastaſis*, waardoor de bij de beklemming plaats hebbende koorts ten deele hare kriſis gemaakt had.

Wat gebieden verſchillende andere afwijkingen der vorming en plaatslijke ziekten, inzonderheid van

den buik, die gedurende de beklemming zoo zeer bestormd wordt? Waartoe zouden wij beter besluiten dan tot de Operatie, bij voorwerpen die kortlings van eene uitputtende ziekte hersteld zijn, of wier ligchaamsgestel cachectisch, of in hoogen graad door hypochondrie en hysterie is aangedaan?

Wij hebben dan in het tot hiertoe verhandelde onderzocht, met welk eene veelzijdige naauwkeurigheid de Heelmeester elke hem ter behandeling overgegevene beklemde darmbreuk moet gadeslaan, om niets voorbij te zien, waardoor de Operatie konde gevorderd worden. Ziet men echter nog terug, op *hetgene* zich van het tijdstip van het gevorderd zijn of der noodwendigheid van de Operatie tot op datgene voordoet, hetwelk de onverwijlbaarheid derzelve bepaalt, dan zal men zich tevens genoegzaam kunnen overtuigen, dat, wanneer er ook slechts een der toestanden, die de Operatie vereischen, bestond, dan ook reeds het tijdstip ter verrigting der Operatie daar is, hetwelk men te minder op eigen gezag mag verschuiven, dewijl alsdan elke proeve met de zachte behandeling te vergeefs en pijnlijk, elk uitstel der Operatie schadelijk, — daardoor den lijder van uur tot uur aan grooter gevaar bloot te stellen, onverantwoordelijk — en zulk een tot de intreding der magteloosheid (*Agonie*) voortgezet zacht behandelen, strafbaar is.

B E-

BEANTWOORDING

DER TWEEDE EN DERDE VRAGE:

Welke zijn de Oorzaken, die de ongelukkige Gevolgen der Breukſnijding te weeg brengen, en welke zijn de Verſchijnſelen, die deze Gevolgen aanduiden?

Door welke Hulpmiddelen, zoowel als Handgrepen, kan men deze Gevolgen voorkomen of afweren?

§. 36.

Beide Vragen ſtaan, met betrekking tot het wezenlijke onderwerp der beſchouwing, met elkander in een zoo innig verband, dat men ze gevoeglijk zamenhangend kan beantwoorden. — Reeds in het Antwoord op de eerſte Vraag is aangewezen, hoe, bij overigens gelijke omſtandigheden, de Breukſnijding een des te ongunſtiger, ja gevaarlijker gevolg te wachten hebbe, naarmate men zich langer met de zachte behandeling bezig houdt, of met de breukſnijding verwijlt, terwijl die reeds bij de beklemming der darmbreuk gevorderd wordt. Eveneens hebben de beroemdſte en ervarenſte Heelmeesters van vroegeren en lateren tijd zich reeds zoo duidelijk over de uirwerkſelen en het gevaar, welken elke vertraging der gevorderde of aangewezene breukſnijding medebrengt, uitgedrukt, dat

men

men zich daaromtrent op bijzondere Autoriteiten volſtrekt niet behoeft te beroepen. Ook zoude reeds nu de ſchets van eene der voornaamſte Oorzaken van de gevaarlijke Gevolgen der Breukſnijding, van de Toevallen van deze, en van de Middelen en Wijze om die in zoo verre te voorkomen, dat zij ten minſte niet wegens de Breukſnijding als zoodanig herſteld behoeven te worden, in dit opzigt genoegzaam zijn voltrokken, als men alleenlijk de volgende Grondſtelling maakte:

„ Dat men de verrigting der Breukſnijding niet
„ moet uitſtellen, zoodra die, door welke oorzaak
„ ook, gevorderd wordt; allerminst echter het
„ tijdſtip afwachten, hetwelk het uitſtel gevaarlijk
„ zou maken: — ingevalle dit laatſte evenwel daar
„ was, noch de nabeſtaanden, noch zich zelven,
„ met de ſtreelende hoop van een nog gelukkig
„ gevolg zou moeten vleijen."

Heeft men deze grondſtelling gevolgd, dan kunnen de oorzaken van de gevaarlijke gevolgen der Operatie alleen in de Wijze van hare Verrigting gevonden worden.

Even zoo bepaalt ook de opvolging der Handgrepen (*Acten*) dezer Verrigting tevens de Rangſchikking, in welke de onderwerpen der Beantwoording van beide Vragen het voegzaamst op elkander volgen.

Er kunnen zich derhalve zoodanige Oorzaken vertoonen:

1.) Bij de Opening van den Breukzak.

2.) Bij de Wegneming der Beklemming.

3.) Door de Binnenbrenging der uitgezakte deelen in de Buikholte.

4.) Met opzigt tot het Buikvlies, zoo wel gedurende de verrigting der Breukſnijding, als bij de heeling van de daardoor gemaakte wond.

§. 37.

I. *Bij de Opening van den Breukzak.*

Bij dit eerſte Gedeelte der Breukſnijding kunnen zich vele dingen vertoonen, welke oorzaken van gevaarlijke toevallen derzelve worden kunnen; daartoe behoort de Wonding van gewigtige deelen, die in of op den breukzak liggen.

Zoo kunnen bij de balzakbreuk, ook reeds voor dat zij balzakbreuk werd, of de ganſche zaadſtreng, of alleen de afvoerende buis (het *vas deferens*), of de zaadvaten, doorſneden worden, als zij van hare gewone ligging achter den bal zijn afgeweken, en of de ganſche zaadſtreng, of alleen de afvoerende buis, of alleen de zaadvaten, zich vóór den breukzak bevinden. Dergelijke afwijkingen hebben LE DRAN, MORGAGNI, SCHMUCKER, CAMPER, COOPER, SCARPA, enz., deels beſchreven, deels in Afbeeldingen medegedeeld. — Zulke afwijkingen vindt men in elken leeftijd, inzonderheid bij groote balzakbreuken; evenwel komen zij ſomtijds ook reeds vroeger bij de liesbreuk voor. De aan de wonding van de zaadſtreng bijzondere pijn — de daar-

bij volgende en den Operateur bekende bloedvliet uit de geopende zaadvaten — de nadere onderzoeking der verwonde deelen, zelfs de achtgeving op hunnen loop, zullen de toevallen of oorzaken daarvan duidelijk aanwijzen.

Eene zoodanige bloedſtorting, of het gevaar daarvan, en van het verlies van den bal dezer zijde, kan echter verhoed worden:

§. 38.

1.) Door een naauwkeurig vóór de Operatie genomen onderzoek van de ligging des bals en der zaadſtreng, waarbij alsdan het eigene gevoel dezer deelen, bij eene matige drukking derzelve verwekt, van hunne ligging berigt geeft.

2.) Als men tot de inſnijding de op de breuk gelegene huid niet, gelijk ſommige bevolen hebben, in eene dwarſe plooi opheft, en het midden daarvan met ééne ſnede doorſnijdt, dewijl de eenigermate op den breukzak liggende zaadſtreng, of een gedeelte van die, tevens in de dwarſe plooi der huid gevat, en daarmede ligtelijk doorſneden wordt — hetgeen echter geene plaats vindt, als men met de eene hand het gezwel zóó vat, dat de plaats der huid, die men moet doorſnijden, geſpannen en de biestouri op zoodanige wijze door haar gevoerd wordt, gelijk dit eene toereikende en voorzigtige inſnijding vordert.

3.) Indien men deze huidſnede zulk eene rig-

ting

ting geeft, dat zij, juist midden over de breuk heen, overlangs afdale.

4.) Wanneer men bij de nu gevorderde blootlegging der te doorſnijdene plaats des breukzaks naauwkeurig onderſcheide, welke deelen er voorliggen, in welke rigting zij loopen, en of zij kloppen, of wel de lijder, als men hen drukt, over dezelfde onaangename gewaarwording klaagt, welke hij bij de drukking van de zaadſtreng des anderen bals heeft: daarom is de Opereermethode, naar welke in den beginne slechts eene kleine huidſnede gemaakt wordt om alleen den breukzak te openen, en daarna de inſnijding in de huid en den breukzak op eens verlengd moet worden, voor de kwetſing van deze deelen bijzonder gevaarlijk, en HEY (*Pract. Obſervat.*) doorſneed op die wijze de afvoerende buis.

5.) Indien men eindelijk de ſnede niet te ver naar beneden, tot in de nabijheid van den bodem des breukzaks verlenge; veel minder de heillooze gewoonte volge, volgens welke men de zijdedeelen van den breukzak, als overtollig en der ſpoedige heeling van de wonde van den balzak nadeelig, langs hunne ganſche lengte wegſnijdt. — Immers, een vlugtige blik op de in dit opzigt zeer leerzame *Fig.* 1 en 2 van *Plaat* 8. van CAMPER's *Icon. Herniarum* is reeds toereikend, om overtuigd te worden, hoe onvermijdelijk alsdan de kwetſing dier deelen is.

§. 39.

De bij zulk eene kwetſing gevaarlijke bloeding heelt men op de zekerſte wijze door de onderbinding; ook kan men, wegens de veelzijdige inmondingen met de naburige vaten, nog hopen, dat de bal behouden blijve. — Is evenwel de ganſche zaadſtreng, of ook alleen het afvoerende vat doorſneden, alsdan moet tevens de bal weggenomen worden. De manier waarop men daarbij moet handelen, is bekend, en vordert geene nadere aanduiding. Ook kan bij de inſnijding en de klieving des breukzaks de in dezen bevatte darm gewond en zoodoende een *Kunstaars*, in den eigenlijken zin des woords, gemaakt worden.

Reeds van vroegen tijd was men, ten opzigte van de verrigting van dit gedeelte der Operatie, even bezorgd, als werkzaam, om den *Herniotomen* deels daarop opmerkzaam, deels door raad daarin vaardiger te maken; maar waar het den Operateur aan kennis van de geſteldheid der deelen die den breukzak eigenlijk bedekken, als ook van den breukzak zelve, welke of onveranderd bleef, of reeds in vroegere omſtandigheden door ontſteking en de toenmalige behandeling veranderd werd en zelfs met den in denzelven bevatten darm vastgegroeid is, grootendeels ontbreekt; dáár is evenwel, al is zijne hand nog zoo vast, zijn oog nog zoo ſcherp opmerkend, meer of minder eene kwetſing der deelen in den breukzak te duchten, bijaldien dit niet door

een

een blind toeval, of door eene aanmerkelijke hoeveelheid vloeiſtof in den breukzak zelve, verhoed wordt.

Zulk eene kwetſing kan zeer verſcheiden zijn; maar als zij den darm doordringt, dan kondigt reeds voorloopig de ontlasting en de reuk van de daarin bevatte ſtoffen een meer of minder gevaarlijk toeval aan, hetgeen bij de volkomene ontblooting des darms klaar voor oogen ligt.

§. 40.

Dit toeval wordt evenwel door de overweging van het volgende voorgekomen:

a.) Dat de breukzak, behalve door de algemeene bekleedſelen, in alle breuken onmiddellijk door het celleweefſel bedekt wordt, hetwelk hem als buikvlies reeds in de buikholte eigen was, en hem geſtadig gevolgd is, en zich boven dit celleweefſel nu de volgende deelen bevinden; te weten: *bij de navelbreuk* een dunnen van de bedekſelen des onderbuiks afkomſtigen peesachtigen rok; bij de *lies- en balzakbreuken*, de ſpier- en peesachtige ſcheede der ſchortſpier, en over deze nog een peesachtig weefſel van de dijezwachtel — bij de *dijebreuk* een door de dijezwachtel gevormd weefſel van ongelijke dikte, en boven dit een digt, met *lymphatieke* klieren en vet gemengd, en met dit vet verbonden celleweefſel, dat als het ware eene ſcheede vormt, die men met het pincet ligtelijk kan opheffen, en met de grootſte zekerheid door-

doorſnijden, zonder de daaronder liggende deelen te kwetſen.

b.) Dat alle deze deelen, inzonderheid het onmiddellijk op den breukzak liggende celleweefſel, des te dikker, digter en vaster worden, hoe ouder de breuk geworden is, hoe duurzamer en ſterker ſpanning de breukzak geleden, en hoe meer drukking van buiten daarop gewerkt heeft.

c.) Dat de breukzak zelve, zonder opzigt tot de grootte en ouderdom der breuk, echter doorſchijnend en van zachte geaardheid is, even als het buikvlies in den gezonden ſtaat; evenwel noch deze doorſchijnendheid noch zachtheid bezit, als de breuk meermalen uitgezakt en de breukzak lang door een ſterken en van een breeden pop voorzienen breukband gedrukt, of als hij reeds eens in ontſteking geweest was, terwijl hij alsdan dikker en eene vergroeijing daarvan met den darm vermoedelijker is.

d.) Dat de vochtgolving welke in de breuk bemerkbaar is, juist nog geene in den breukzak zelve beſtaande hoeveelheid van vloeiſtof aanwijst, wijl het in den darm bevatte vocht die ook kan verwekken.

e.) Dat men, door deze *Anatomisch-pathologiſche* kennisſen en de beſchouwing der beſtaande geſteldheid der gegevene breuk geleid, in het middenpunt der huidſnede, eene plaats uitkieze tot doorklieving van de verſchillende deelen die den breukzak bedekken, en die bij deze doorklieving

ſteeds

ſteeds van het bloed doe reinigen, om naauwkeurig elke plaats te zien, welke men doorſnijdt — van die deelen echter gedurig ſlechts een gering gedeelte met een fijn pincet vatte, zoo ſterk als mogelijk is opheffe, en nabij het pincet met den horizontaal gevoerden of met een zijner vlakten naar den breukzak gekeerden biestouri wegſnijde, en aldus de eene laag na de andere afzondere, tot eindelijk de breukzak verſchijnt, welke zich door zijne dunheid en doorzigtigheid doet erkennen.

Mogt dit evenwel het geval niet zijn, en vreesde men dat de breukzak nabij deze plaats met een daarin bevatten darm vergroeid mogt zijn, dan vatte men deze plaats tusſchen den duim en den wijsvinger, en het gevoel, hetwelk eene zachte drukking verwekt, zal alsdan zulk eene vergroeijing te kennen geven, weshalve men de beſtaande afſcheiding of bovenwaarts of benedenwaarts verlenge, tot men op eene plaats komt, waar de breukzak zich duidelijker laat kennen,

Op de vorige, als ook op deze plaats, zal nu de breukzak, als hij zoo veel mogelijk van zijn celleweefſel ontbloot is, met een pincet zoo fijn als mogelijk gevat, in een ſpitſen heuvel opgeligt, en deze onmiddellijk onder de punt van het pincet, door eene met zijne vlakten horizontaal gehouden bistouri, in ééne ſnede weggenomen worden.

Uit de opgeligte en nu weder neergezakte opene plaats des breukzaks vloeit minder of meerder

wei.

wei. — Op het afgefneden gedeelte des breukzaks zal zich eene vlakte onderfcheiden *door haren glans en hardheid*, en deze is het, welke tot het ingewand behoort.

In de gemaakte opening des breukzaks brenge men voorzigtig eene holle fonde, op welke men, met den geknopten biestouri, de fnede zoodanig vergrooten moet, dat men daar den wijsvinger in kan brengen, waarop men den ganfchen breukzak met meer zekerheid klieven kan. Mogt echter, door verzuim dezer voorbehoed-middelen, de in den breukzak bevatten darm gewond worden, dan kan men hier, wegens de verfcheidenheid van eene zulke verwonding, niet wel eene bijzondere behandeling opgeven, en zich alleen op den algemeenen regel der Kunst bij een zoodanig toeval beroepen, hoezeer met de bijzondere opmerking, dat het bij zulke omftandigheden meer geraden zij, den darm niet in de buikholte terug te brengen, voordat hij zich buiten deze heeft gefloten.

§. 41.

II. *Bij de Wegneming der Beklemming.*

Dit Gedeelte der Breukfnijding vereischt dat men, indien ook niet in alle, echter in de meeste gevallen, hetzij bij de *Lies-* en *Zakbreuken* den liesring, of bij de *Dijebreuken* den band van *Poupart*, infnijde. — Bij beiden nu kan de bovenbuiksflagader, en bij de laatfte ook nog de zaadftreng

ſtreng zoodanig gewond worden, dat in het eerſte geval eene doodelijke bloeding, en in het tweede, als de bloeding geſtild wordt, buitendien nog het verlies des bals, de gevolgen zijn. — Wel is waar, eenige zeer beroemde Heelmeesters hebben het eerſte geval in twijfel getrokken; edoch in lateren tijd hebben eenigen daarvan gewag gemaakt. — Zoo was SCARPA ooggetuige van deze gevaarlijke kwetſing, hoezeer de Breukſnijding, met de grootſte naauwkeurigheid, door eene meesterhand verrigt werd.

Ook BERTRANDI had gelegenheid dit toeval meer dan eens waâr te nemen, en verzekert, lijken van menſchen geopend te hebben, die weinige oogenblikken na de Operatie geſtorven zijn, hoezeer zij met groote vaardigheid, geſchiktheid en ſnelheid verrigt was, zoo dat de Operateurs, over de Operatie voldaan, zich wegens een zoo ſpoedigen dood zeer verwonderden, en de oorzaak daarvan niet vinden konden; doch hunne verwondering hield op, als zij den buik vol bloeds vonden, hetwelk zich uit de doorkliefde bovenbuiksſlagader had uitgeſtort. Ook LE BLANC geeft berigt van dergelijke gevallen.

Des te droeviger is het, dat dergelijke toevallen zich eerst te dien tijde duidelijk doen kennen. Immers, de uitvloed van het bloed uit de wonde, welke ons toch in andere gevallen tot kenteeken dient, vindt op die wijze zeker alhier geene plaats; veeleer ſpuiten de geopende ſlagaderen het bloed in de buikholte, waar het zich ook nog wegens

de ligging des lijders, en den aard zoo wel als het verband der wond, ligtelijk onbemerkt verzamelt, tot zich, helaas! de ſymptomen eener doodelijke bloeding vertoonen, namelijk, de ſpitswording van den neus, het invallen en verbleeken van het gelaat, de gezonken, kleine, tusſchenpoozende pols — de zich daarbij opdoende ijskoudheid van het ganſche ligchaam, het ſuizen der ooren, de nevel voor de oogen, duizeligheid, ſtompheid der zintuigen, onmagt, koud zweet, waarop dan de dood volgt. Of men nu het *oog* of den *lepel* van den door HESSELBACH uitgevondenen *ſlagaderdrukker*, welke door den ingeſneden liesring of onder het midden van den boog des bands van *Poupart*, na de terugbrenging des darms, moet worden ingebragt, kan vertrouwen en zich daardoor overtuigen, dat deze kwetſing heeft plaats gehad, moet eerst de tijd leeren; en het moet derhalve zeer bevreemden, dat men het reeds als een regel opgeeft, om terſtond na elke dergelijke breukſnijding de proef met de inbrenging van den *Hesſelbachſchen* Lepel te nemen, welke zich overigens nog geenszins in die hoedanigheid heeft bevestigd, en niet zoo geheel onſchadelijk op de deelen inwerkt, waar tusſchen hij wordt aangelegd, en waar tegen hij moet worden aangedrukt.

Om evenwel niet in volſlagene onzekerheid wegens een zoo gewigtig toeval te blijven hangen, zoude het na de terugvoering des darms zijn aan te bevelen, eenen met de deelen en de gevorderde

hulp

hulp bekenden vinger in te brengen, die zoo wel tot eene levende ſonde der ſlagaderen, als tot afleider van het uitgeſtorte bloed zou kunnen dienen. Even min ſtaan ons voldoende teekenen van de kwetſing der zaadſtreng ten dienſte, daar alleen de lijder, van wien men toch reeds zeer veel afgevorderd heeft, kan aanwijzen, of hij het aan de doorſnijding van de zaadſtreng eigene gevoel heeft gehad, hetwelk hem uit den bal ſchijnt voort te komen.

§. 42.

Van groote aangelegenheid is derhalve de kennis der voorbehoedmiddelen van zulke gevaarlijke gevolgen. Men heeft wel velerlei aanbevolen hetwelk de oplettendheid niet verdient, gelijk het naauwelijks melding behoeft, dat men zich van deze inſnijding moet onthouden in alle gevallen, waar zij noch noodzakelijk is, noch aanmerkelijker voordeelen aanbiedt, dan de tot de opheffing der beklemming uitgevondene *Dilatators*. Intusſchen moet men toch opmerken, dat deze inſnijding zoo veel mogelijk, dat is, met opzigt tot de herleiding der breuk, klein zij, en niet zulke ſplijtingen verwekke, welke ſommigen op eene zeer ongepaste wijze maken, en die nimmer tot de terugbrenging van het uitgezakte gedeelte darm of net gevorderd worden. Wezenlijk echter moet men in acht nemen, dat het afhangt van de keuze der plaats waarop en de rigting waarin men of den

liesring of den *Poupartſchen* band in elk geval hebbe in te ſnijden.

§. 43.

Ziet men evenwel op de zoo verſcheidene meeningen, welke tot dus verre bij de Meesters der Kunst omtrent deze plaats en rigting geheerscht hebben, dan komt men, blootelijk op het gezag van anderen betrouwende, in twijfel, welke men volgen zal; en overweegt men het geheel op zich zelve, dan ontſtaat het evenmin ongegronde vermoeden, dat de Natuur hier in den eenen breukvorm meer, en in den anderen minder, eenen Gordiſchen knoop heeft gelegd, tot welks oplosſing ſomwijlen de geest van onderzoek, ſcherpzinnigheid en oordeelskracht der Heelmeesters moet op de proef geſteld worden.

Om bij de inſnijding in den liesring altijd de kwetſing van de bovenbuiksſlagader te vermijden, willen GARENGEOT, LAFAIJE, SHARP, POTT, CHOPART, DESAULT en SABATIER die buitenwaarts of naar het darmbeen rigten: daarentegen willen HEISTER, PLATNER, SCHACHER, BERTRANDI, MOHRENHEIM, RICHTER en anderen, de inſnijding eene boven-binnenwaartſche rigting, dat is, naar den navel, geven.

Beſchouwt men echter de omſtandigheden nader, waarbij een gedeelte darm of net uit de buikholte door den liesring ontſnapt is, zoo zal men duidelijk inzien, dat noch de eene, noch de an-

de-

dere boven opgegeven rigting in elk geval zekerheid geeft tegen de kwetſing der bovenbuiksſlagader bij de inſnijding van den liesring, en derhalve niet is op te volgen. Doch neme men ook alle immer waargenomen verſcheidenheden van den oorſprong der bovenbuiksſlagader aan, zij ook de plaats waar het ingewand doordringt, de buiten- of binnenzijde des liesrings, zoo ſchuift toch telkens het ingewand ſlechts het buikvlies voor zich heen, en verdringt allengskens de bovenbuiksſlagader of naar de binnen-, of naar de buitenzijde des liesrings; daarom ook ligt deze ſlagader of aan de buiten- of aan de binnenzijde van den hals van den al meer en meer grooter wordenden breukzak, en zoo is het, naar HESSELBACH's uitdrukking, of eene *buitenſte*, of eene *binnenſte* liesbreuk, gelijk dit onvergelijkelijk keurig en der natuur getrouw nagevolgd, door de Iſte en IIde Plaat van SCARPA's Werk wordt aangetoond.

Dien ten gevolge kan ſlechts die inſnijding van den liesring en van den hals des breukzaks in elk geval tegen de kwetſing der bovenbuiksſlagader verzekeren, welke men de rigting geeft van eene linie, die van de buiksbekleedſelen af het midden van den voorſten wand van den hals des breukzaks in een regten hoek doorſnijdt.

§. 44.

Bij de inſnijding in den liesband is het minder te verwonderen, dat de Heelkundigen zich, ter ver-

mijding eener doodelijke verbloeding even zoo zeer in zoo velerlei raadgevingen omtrent de *plaats*, *rigting*, *wijze* en *grootte* dezer insnijding uitputteden, als in geheel verschillende meeningen verdeelden, terwijl hier zoo veel moet worden in overweging genomen: — het wezenlijkst echter is het verschil van geslacht.

Immers, hoezeer ook bij beide geslachten de bovenbuiksslagader, in de nabijheid van den rand des *Poupartschen* bands uit de dijeslagader ontsprongen en eene ligt gekromde lijn van onder naar boven beschrijvende, aan de buitenzijde van den hals des breukzaks, schuins en diep liggende, naar de witte lijn opklimt, zoo komt bij de vrouw ook nog de ronde band der lijfmoeder, dien men zonder gevaarlijke gevolgen kan kwetsen, in aanmerking.

Derhalve kan hier de bovenbuiksslagader, welke men zoo veel mogelijk moet trachten te mijden, niet gekwetst worden, als de snede in den breukzak en liesband nader aan den binnen-onderhoek van den band van *Poupart* eenigzins schuins bovenwaarts naar de witte lijn gerigt wordt; doch alsdan wordt telkens de ronde band of geheel of ten deele doorsneden, hetwelk echter geen gevaarlijke bloeding verwekt, dewijl zijne slagaderen buiten de zwangerheid zeer naauw en bij hoogbejaarde vrouwen zelfs geheel gesloten zijn, en er zich in het algemeen in denzelven, vooral nabij den liesring, slechts haarvaten bevinden.

Daar-

Daarentegen maakt de bij het manlijke geslacht voorkomende zaadslagader, gelijk ook de met deze gepaarde afvoerende buis, en in het algemeen de zaadstreng, de insnijding in den *Poupartschen* band met vermijding van gevaarlijke, ja doodelijke gevolgen, zoo moeijelijk, dat men zich, gelijk SCARPA met genoegzamen grond opmerkte, niet verwonderen moet, dat, hoezeer er ook zoo vele beklemde dijebreuken bij vrouwen, door de in de even gemelde rigting gemaakte snede, gelukkig zijn geopereerd geworden, men echter niet eene enkele Operatie kan opgeven, bij welke de snede in den *Poupartschen* band in eene zelfde rigting bij het manlijke geslacht is gemaakt geworden, zonder dat er ongunstige toevallen gevolgd zijn. Immers, de zaadslagader daalt van de binnenste darmbeensspier en de groote ronde lendenspier in eene schuinse rigting van achteren naar voren af, komt nabij den bovensten hoek van den band van *Poupart*, loopt van daar achter den rand van den liesband heen, en begeeft zich van hier, allengskens tegen den liesring opklimmende, terwijl zij ongeveer een duim hooger ligt, dan de inwendige en onderste hoek van den band van *Poupart*. — Op den weg nu, welken zij, van hare ader verzeld, achter den rand van den liesband doorloopt, strijkt zij over de haar ontmoetende bovenbuiksslagader, waarmede zij inmondingen maakt, voort, en overkruist tevens het bovenste gedeelte van den hals des breukzaks, op zijne voorste vlakte. — Aan

deze zijde van deze plaats nu, waar de bovenbuiksſlagader onder de zaadſlagader doorgaat, voegt zich ook nog de afvoerende buis bij deze, om met haar en hare ader de zaadſtreng te vormen. Bij de dijebreuk bij den man, ligt alzoo de hals van den breukzak genoegzaam in het midden tusſchen de bovenbuiksſlagader en de zaadſtreng, welke het bovendeel van den hals des breukzaks in den vorm van eenen halven cirkel omgeeft en des te meer naar voren, of naar de huid dringt, hoe meer hij den liesring nadert. SCARPA, die in zijne voorſtellingen van *anatomiſche* onderwerpen altijd groot is, heeft ook, op de bij zijn Meesterwerk gevoegde X^de^ Plaat de getrouwe afbeelding van het opgeſpoten lijk van een aan dijebreuk geſtorven man, den ziekteſtaat van de deze breuk vormende deelen, en hunne ligging met betrekking tot de deelen die hem omgeven, zoo onvergelijkelijk voorgeſteld, dat een ieder nu wel kan afmeten, hoe ligtelijk bij mannen, die zich aan de Operatie van eene beklemde dijebreuk en daarbij aan de inſnijding in den liesband moeten onderwerpen, eene doodelijke bloeding uit de bovenbuiks- en zaadſlagader, als ook, bij de nog mogelijke bloedſtemping, het verlies van den bal, kan plaats hebben, bijaldien de noodige maatregelen van voorzorg niet worden in acht genomen, welke de ligging der deelen in dezen bij den man voorkomenden vorm der breuk vereischt.

§. 45.

§. 45.

Arnaud (*Mémoires de Chirurgie*, Tom, II, pag. 758.) was middelerwijl de eerſte, die de Heelkundigen op dit gewigtig onderwerp der Anatomiſche Pathologie opmerkzaam maakte, daar hij aantoonde, dat, bij het manlijke geſlacht, de zaadſtreng, terwijl hij onmiddellijk achter den liesband en over den hals des breukzaks in de gedaante van een halven cirkel ligt, nog veel meer aan de kwetſing bij de Operatie van de dijebreuk blootgeſteld was, dan in een van beide geſlachten de bovenbuiksſlagader. Tot deze zoo gewigtige opmerking had het door ARNAUD zeer naauwkeurig verrigte onderzoek van het lijk eens jongen Mans van 22 jaaren aanleiding gegeven, die kort na de Operatie van de beklemde dijebreuk geſtorven was, en bij welken hij vond, dat niet de bovenbuiksſlagader maar de zaadſlagader doorſneden was.

Ziet men intusſchen op SCARPA's X^de^ Plaat, dan zal men zich kunnen overtuigen, dat, als de ſnede *regt opwaarts* of naar die plaats gerigt wordt, waar de zaadſtreng over de bovenbuiksſlagader heengaat en zich daarmede kruist, alsdan de ſlagaderen onder de ſnede zullen vallen. Hey, enz.

Wordt echter de ſnede *ſchuins* naar de ſchaambeensſtreek gerigt, dan zal wel niet de bovenbuiksſlagader, maar daarentegen de zaadſlagader gekwetst worden. Le DRAN, HEISTER, GUNZ, SABATIER, ARNEMANN, RUDTORFFER, enz. —

Wordt integendeel de ſnede *ſchuins* naar *de heup* gerigt, dan worden, even als in het eerſte geval, beide de ſlagaderen, of zeer zeker de bovenbuiksſlagader, doorſneden. (Koch, bertrandi, scharf, en and.) Ligt de breuk onmiddellijk boven de groote vaten, of tusſchen deze en de heup, dan wordt de bovenbuiksſlagader van de *ſchuins* naar de heup geſtrekte ſnede niet bereikt, maar deze zal echter de *Art. circumflexa Ilii externa* treffen. — Snijdt men echter alsdan den liesband *regt bovenwaarts* in, dan wordt de zaadſlagader gekwetst. Chopart, desault, richter, lassus, enz.

Daarbij komt nog, dat bij alle groote dijebreuken de verwijdering der zaadſtreng van den rand van den liesband minder dan drie lijnen bedraagt, terwijl deze verwijdering in die mate afneemt, naar dat de allengskens meer uitgezette breukzak den liesband opheft, welks natuurlijke kromming vermeerdert, zoo dat zijn rand de zaadſtreng moet naderen.

Zal ook eene kleine, twee lijnen lange, op den rand van den liesband perpendiculair naar boven gerigte, ſnede ſomwijlen genoegzaam zijn om de beklemming op te heffen, zonder dat de zaadſlagader gekwetst worde, zoo kan men toch niet van voren bepalen, in welke gevallen eene zoodanig in den liesband gerigte ſnede genoegzaam zij: even min zal een Operateur, hoe ervaren hij ook zijn moge en hoe vaardig en gepast hij ook het mes weet te voeren, in de geſteldheid van een zoo-

da

danig geval kunnen waarborgen, dat hij den liesband, welke zoo zeer in de dwarste is gespannen en in zijn rand het digtst van weeffel is, niet meer en niet minder dan twee lijnen gekliefd heeft.

§. 46.

SCARPA toont nu verder met even zoo veel gegrondheid als bescheidenheid, dat men slechts twee middelen bezit, die in zulke gevaar dreigende omstandigheden zijn aan te wenden, namelijk, of om de strakheid (*Rigiditeit*) en den wederstand welken de liesband biedt, door langzame uitzetting van dezen band en van den hals des breukzaks onmiddellijk boven de plaats der beklemming, zonder het gebruik van het mes, en het buikvlies zoo veel doenlijk sparende, zoo veel mogelijk te verzwakken; of om de snede eene andere rigting te geven dan men bij de vrouw beveelt, namelijk, eene zoodanige, waardoor de kwetsing der zaadslagader geheellijk vermeden wordt.

§. 47.

Dit geschiedt op de volgende wijze: men voere tusschen den uitgezakten darm en den hals des breukzaks eene fijne knopsonde tot in de buikholte, om den weg naauwkeurig te kennen, door welken de herleiding moet plaats hebben. — Op deze sonde brenge men, onder den band van *Poupart*, den haak van ARNAUD (afgebeeld in het

VIIde

VIIde Deel der Verhandelingen, bekroond met den prijs van het Legaat van JOHANNES MONNIKHOFF. Amſterdam 1803. Plaat I, Fig. 4.) bovenwaarts in. — Door dezen heffe men den liesband op, doch meer naar de bekleedſelen des buiks dan naar de breuk heenen, om het buikvlies meer te ſparen, terwijl men nu tevens den in den breukzak bevatten darm behoedzaam binnen brenge. Als intusſchen de liesband, wegens zijne aanmerkelijke dikte en ſtrakheid, of de boog (*Arcade*) welken hij vormt, niet genoegzaam tot de terugbrenging verwijderd is, dan maakt men, zonder den haak weg te nemen, vier of vijf perpendiculaire naar buiten gerigte ſneden in den rand van den liesband, nevens elkander, dat is, niet verre van één verwijderd, en zoo diep, dat zij, zonder door den band zelven te dringen en de daaronder liggende vaten aan het gevaar van kwetſing bloot te ſtellen, evenwel voldoende zijn, om die te ontſpannen, zoodat hij nu met den haak van ARNAUD kan worden opgeheven en uitgerekt, gelijk tot de volbrenging der herleiding gevorderd wordt. De ondervinding heeft bereids bevestigd, dat zulke inſnijdingen in even zoo vele ſpleten veranderen, welke de digtheid en ſpanning zoo aanmerkelijk doen afnemen, dat zelden de keerweg naar de buikholte niet toereikend voor de darmlus geopend is. — Mogt dit het geval niet zijn, en de vernaauwing van den hals des breukzaks een aanmerkelijk deel aan de beklemming hebben, en zelfs

de

de *Arnaudsche* haak de behoorlijke verwijding aan den keerweg niet meer bewerken, dan bediene men zich van LE BLANC's verwijderaar, welke vermogender is om door zijne beide armen den liesband in twee tegengestelde rigtingen te voeren, en tevens meer uit te rekken.

§. 48.

Ware echter de beklemming door den hals van den breukzak bewerkt, en bestond er eene vergroeijing des darms met de achterste vlakte van dezen hals, zoodat men den verwijderaar niet konde aanwenden zonder de uitgezakte darmlus te kwetsen, dan trekke men den breukzak bij een zijner zijdewanden zoo verre onder den band van *Poupart* uit, als noodig is, om eene fijne gegroefde sonde tusschen den darm en den hals van den breukzak in te voeren. Is dit geschiedt, alsdan gebruike men de gegroefde sonde op zulke wijze, dat hare groef afwaarts, naar den binnenonderhoek van den band van *Poupart*, en eenigzins naar de inplanting van den liesband aan het schaambeen gerigt is. Langs dezen groef van de sonde voere men nu eene knopbiestouri met afgewende, naar de inplanting des liesbands aan het schaambeen gerigte snede af, en klieve aldus den hals van den breukzak naar zijne lengte, in zijn binnen-onderste gedeelte, en snijde den liesband, in de nabijheid zijner bevestiging aan het bovendeel des schaambeens, bijna twee of drie lijnen diep in.

Op

Op deze wijze voorkomt men de kwetſing der bovenbuiks- en zaadſlagaderen, daar de eerſte op de tegenzijde van den hals des breukzaks, en de tweede boven de plaats waar de inſnijding gedaan wordt, of op de bovenſte en voorſte vlakte van den hals des breukzaks ligt — deze ſlagader kan alzoo door eene aldus van boven naar beneden gerigte ſnede niet getroffen worden, gelijk dit altijd bij de gewone methode van de ſnede van onderen naar boven te rigten, het geval is. Ook de zaadſtreng is daarbij nog des te minder aan de kwetſing blootgeſteld, hoe meer de ſnede van den binnen- en onderſten hoek des bands van *Poupart* af naar boven klimt, en zich van den rand des liesbands verwijdert, die zelve zich aan het bovendeel des ſchaambeens inplant. Men opent alzoo door zulk eene inſnijding niet ſlechts den hals des breukzaks in zijne ganſche lengte, maar men ſcheidt den liesband ook nog van het bovendeel des ſchaambeens, hetgene zeer veel moet bijdragen om den boog te verwijderen, en aldus alle beletſelen volkomen op te heffen, welke de terugſchuiving der met den hals van den breukzak vergroeide darmlus wederſtond.

§. 49.

Middelen om de bloeding te ſtillen, welke door de kwetſing zoo der eene als der andere dezer ſlagaderen doodelijk is, bepalen zich intusſchen alleen bij de onderbinding en drukking derzelve.

Im-

Immers, noch van de eigen heelkracht der Natuur, noch van de in andere gevallen somwijlen nog werkzame middelen, is hier veel hulp te wachten, wijl beide slagaderen uit een stam van den eersten rang ontspringen; en daar zij zich in een los celleweefsel terug trekken, zoo stuit noch eene bloedprop, noch eene krampachtige inkorting van eene spier, zulk eene bloeding. — Even min zullen de van GUNZ aanbevolene plukselprop, of RUDTORFERS rolvormig stukje spons, met eene koude vloeistof of ook eenig *liquor stipticus* doortrokken, eene genoegzame verstopping of drukking kunnen bewerken.

§. 50.

De onderbinding der gekwetste slagaderen aan beide openingen is voorzeker het zekerst, doch dit is alleen bij de dijebreuk uitvoerbaar — dat men daarbij groote beletselen te bestrijden heeft, vooral wegens de diepe en verborgene ligging dezer slagader, kan niemand ontkennen. — Dezelve moet ons niet afschrikken, en men moet haar niet onder de hersenschimmige voorslagen stellen, dewijl zij welligt niet ondernomen of gelukt is; ook is CREVE's voorslag (Verhandelingen, bekroond met den prijs van het Legaat van JOHANNES MONNIKHOFF, vijfde Deel, *Amsterdam*, 1807.) met behoorlijke behoedzaamheid in het werk gesteld, niet te verwerpen. Immer gebiedt onze pligt hier iets te doen, en mogt dit, met de behoorlijke kennis en omzigtigheid geschied, echter niet gelukken, en, de ledige

aan-

aanſchouwer aanmerken : *ne occidisſe videaris, quem non ſervare potuisti*, zoo zal denzulke met grond tegen te voeren zijn: *anceps remedium melius est, quam nullum.*

Kwetſte nu de inſnijding in den liesring de bovenbuiksſlagader, alsdan kunnen wij alleenlijk door de drukking de daarbij plaats hebbende bloeding ſtillen. —

Tot dit einde heeft reeds SCHINDLER (*Disſ. de Herniis, Obſervationes*, Kleberg, 1797.) een werktuig, in den vorm van een tweetakkig pincet, met bladen aan het einde der takken voorzien, bekend gemaakt, en CHOPART een gewoon pincet, waarvan de eene tak aan zijne punt met linnen omwikkeld in de buikholte moet gebragt worden, terwijl de andere daar tegenover op de huid des onderbuiks moet rusten; waardoor dan eene onafgebrokene drukking van beiden tegen elkander, door zamenbinding der takken, kan bewerkt worden.

Bijzondere ſlagaderdrukkers voor dit geval gaven CREVE (*l. c.*), later HESSELBACH (*Beſchreibung und Abbildung eines neuen Inſtruments zur Entdeckung und Stillung einer bei dem Bruchſchnitte entſtandene gefährlicher Verblutung*. Wurzburg, 1815.

§. 51.

Als men beiden met elkander vergelijkt, zal men bevinden, dat, daar CREVE's ſlagaderdrukker reeds vroeger bekend gemaakt werd, HESSELBACH den zijne zulke verbeteringen moest hebben gegeven, die

die hem hadden doen uitmunten. Dat dit, de zonderlinge meening daargelaten, om door een lepel de plaats te erkennen, waar zich eigenlijk het gekwetste vat bevindt, evenwel het geval niet is, blijkt door de navolgende beschouwing.

§. 52.

Hesselbach's slagaderdrukker kneust, zonder noodzakelijkheid, de deelen op eene onbehoorlijke wijze, dewijl hij die eigenlijk slechts drukt op den smallen rand van een (offchoon ook bijna vlakken) lepel, bijna eveneens, als wilde hij een afdruk van den omtrek daarvan nemen. — Hierdoor en in het algemeen biedt hij aan het deel, hetwelk de drukking eigenlijk behoeft en niet zoo stiptelijk te onderscheiden is, eene te kleine ruimte ter omvanging en drukking, en deze ruimte is, met betrekking tot hare lengte, niet in verhouding tot hare breedte, welke laatste op zich zelve, gelijk ieder ligtelijk inziet, wezenlijker is.

De drukking zelve oefent hij niet *elastisch* of door veerkracht uit; zij bezit alzoo in zoo verre geene gelijkmatigheid en geene gestadigheid. — Daar de plaats, waar de drukking moet verrigt worden, en in zoo verre zich ook de drukkende deelen des slagaderdrukkers bevinden moeten, zeer verscheiden is, zoo laat zich niet wel bepalen, welke ligging de steel van den *Hesselbachschen* drukker, met betrekking tot den breukzak, in elk geval zal innemen. Wilde men zich

echter bij de meest gewone bepalen, dan is het toch zonderling, waarom HESSELBACH daarbij in het geheel het oog niet ſlaat op de deelen die hij met zijn drukker belast heeft: of kunnen dan de zaadſtreng of wel de ballen dezen last zonder een pijnlijk gevoel verdragen? En waar komt intusſchen bij het vrouwelijke geſlacht de ſlagaderdrukker te liggen? — Eindelijk is zijne zamenſtelling zeer zonderling ontleend, en meer gekunſteld, dan voor het gebruik uitgedacht; daarbij nog is er veel voorbijgezien, en de ſchroef aan het benedenſte gedeelte geplaatst, waar de lepel, die naauwkeurig al het bloed ontvangen moet, dit zoo ligtelijk en ſnel kan heenleiden.

§. 53.

Het net in de breuk beklemt op zeer onderſcheidene wijzen de darmlus, welke uit den onderbuik met hetzelve ontſnapt is. Daar echter het net in de breuk zoo ligtelijk zamengroeit, zoo wel met zijne verſchillende uitgezakte deelen zelve, als met den breukzak en de darmlus, als ook aan ontaarding van weeſſel blootſtaat, en daardoor van gedaante en aanzien verandert, zoo kan de darm bij de beklemming van eene darmlus in het net gewond worden, terwijl men bezig is de beklemming los te maken.

Nog is het den Dinger naar den prijs in levendige herinnering, in welke verlegenheid hem het eer-

eerste aanzien van eene netbreuk bragt, waarin eene darmlus beklemd en verborgen lag; het geval was als volgt:

In het jaar 1820, den 21 October, werd ik des avonds laat bij een zestigjarig man, een Kuiper, naar N. N., in *Consult* geroepen, wegens een reeds eenige dagen aanhoudenden *Ileus*, verbonden met eene linker-balzakbreuk. — Reeds waren alle hulpmiddelen der zachte behandeling het eene na het andere beproefd, gelijk RICHTER die voor de verschillende soorten der beklemming bevolen heeft: even vruchteloos als deze was de *Taxis*. Tot geluk voor den lijder duidden de verschillende *symptomen* noch op ontsteking in den buik, noch in de breuk, gelijk ook de reeds bestaande koorts zich door geen gevaar-dreigend karakter onderscheidde. — Uit de *Anamnesis* van den tegenwoordigen toestand bleek ondertusschen, dat de breuk zich reeds voor zes jaren bij dezen lijder vertoond had, ten gevolge van een ingespannen beroepsarbeid. — Daar deze breuk hem noch pijn, noch ook een bijzonder kwellenden hinder veroorzaakte, zocht deze man geene hulp, en aldus werd zijne breuk, aan zich zelve overgelaten, meer en meer eene balzakbreuk van middelmatige grootte. Vier dagen voor mijne aankomst had de lijder zich in zijn Kuiperswerk zeer ingespannen, waarop hij weldra van een hevig *Kolijk* overvallen werd, hetwelk hij als gevolg eener verkouding behandelde, waarop toen braking en naderhand ook *Ileus* volgde; en

aldus zag hij zich gedrongen, de hulp der Heelkunst in te roepen.

Bij een naauwkeurig onderzoek der breuk vond men die niet bijzonder gefpannen; ook verdroeg het grootfte gedeelte, van onder naar den liesring gerekend, eene matige drukking zonder pijn; flechts in de nabijheid van den liesring was zij ook voor de geringfte drukking gevoelig en pijnlijk — daarbij voelde men dezelve in het algemeen inwendig hard, effen, en zwaar met betrekking tot hare grootte.

Hoezeer het volkomen nacht was, befloot ik, den toeftand en de bijzondere gefteldheid des lijders, en de tot dus verre beproefde zachte behandeling in aanmerking nemende, tot de breukfnijding, welke de lijder, bovendien de vergeeffche pogingen moede, zelve begeerde.

Op de alstoen gemaakte infnijding in den breukzak, volgde eene niet onbeduidende uitvloeijing van *fereufe* vloeiftof, die tot aan de voltooide openlegging des breukzaks ongeveer 8 oncen bedroeg.

Maar hoezeer werd ik verwonderd, nu eene van haar diepfte gedeelte af in den liesring peervormig loopende, roodkleurige, op de oppervlakte fluweelachtige, inwendig verharde, op hare ganfche oppervlakte effene masfa te zien, en mij zelven te moeten afvragen, waarvoor die te houden ware — want waarom zoude er ook niet eene polijpaardige masfa uit de buikholte door den liesring kunnen uitzakken? Te vergeefs zocht ik nabij den liesring

ring een ſpoor van darmlus te ontdekken, hoezeer de op de blootliggende maſſa aangebragte drukking pijnlijk was. — Twijfelend in mijn beſluit omtrent mijne verdere handelwijze, kwam ik op den zoo gelukkigen inval, om de ganſche oppervlakte der blootliggende vleeschmaſſa met eene in brandewijn natgemaakte ſpons te bevochtigen en te verbleeken, en die daarna weder naauwkeurig te bezigtigen. — Dit geſchiedde, zonder dat het den lijder eenig onaangenaam gevoel verwekte, en als ik nu voornamelijk den grond der vleeschmaſſa beſchouwde, ontdekte ik een deel, dat verdeeld was door twee ſleuven, die vier lijnen van elkander waren verwijderd, hetwelk ik in beide de ſleuven met den wijsvinger en den duim aanvatte, opnam, en daar hetzelve ſlechts door los celleweefſel verbonden was, volkomen losmaakte. Dus voortvarende, ontwikkelde ik, door zachtkens te trekken, een tot zulk eenen knoest opgewonden bandaardig ſtuk van het net, van twaalf duim lengte, één duim dikte en twee duim breedte, en waarin nabij den liesring eene darmlus opgenomen en beklemd was. Ik trok nu voorzigtig het net uit den liesring een duim lang naar den breukzak voorwaarts, en ſchoof, zonder den liesring te verwijden, de darmlus zelfs gemakkelijk terug in de buikholte. — Duidelijk onderſcheidde zich, door eene groef, het ſtuk net dat tusſchen den liesring had gelegen, in het gedeelte dat zich boven en in dat hetwelk zich onder dezen had bevonden. — Daar

ik hierin geene ſlagader van gewigt vond liggen, ſneed ik twee lijnen boven de plaats der beklemming het gezonde net in tweeën, onderbond eene niet zeer ſterk bloedende ſlagader, en daar zich, na verloop van een half uur, uit den rand van het gezonde tot de buikholte behoorende gedeelte des nets geene bloeding vertoonde, zoo ſchoof ik dit in den liesring terug, en bevestigde den draad met eene kleefpleister, boven de liesſtreek. Ik bewaar het afgeſneden gedeelte van dit net, dat in den breukzak gelegen heeft, nog in wijngeest, en zou daarvan ook eene afbeelding hierbij gevoegd hebben, als mij daartoe eene gunſtige gelegenheid was gegeven geworden. — Reeds op den achtſten dag was de draad uitgevallen, en binnen drie weken was de lijder volkomen en zonder eenige verdere kunsthulp herſteld, onderging geene terugkomst der breuk, en bereikte zijn zeventigſte jaar, waarin hij het ſlagtoffer van eenen Typhus werd.

§. 54.

III. *Door de Binnenbrenging der uitgezakte Deelen in de Buikholte.*

Wanneer ook tot dus verre de Breukſnijding is gelukt zonder gevaarlijke gevolgen te verwekken, wanneer men, het oog vestigende op de ſchadende inwerking des dampkrings op het buikvlies, als ook op de uitwendige oppervlakte des darmkanaals, niet verwijlen mag met de uitgezakte darmlus op het ſpoedigſte in de buikholte terug te bren-

brengen, waar zij zich in hare natuurlijke ligging, warmte, en de haar beſchermende waſem bevindt — dan eischt dit Gedeelte der Breukoperatie geene mindere omzigtigheid, om geene gevaarlijke gevolgen te verwekken, welke echter onder de volgende omſtandigheden kunnen ontſtaan:

1.) Bij plaatshebbende vergroeijingen des darms boven den liesring en in den breukzak.

2.) Gedurende den verſchillenden toeſtand, waarin zich de darm of het net bevinden.

3.) Als het gedeelte des uitgezakten darms geene toereikende ruimte in de buikholte vindt.

4.) Door de wijze der terugbrenging zelve.

§. 55.

Hoe moet men zich bij de Zamengroeijing der uitgezakte deelen gedragen?

Door vaatachtige en vliezige, in gevolge van ligte *adhaeſieve* ontſteking en uit ſtolbare lympha ontſtane, ſchijnvliezen, vindt men de uitgezakte deelen, *of* boven meer of min nabij den liesring met het buikvlies, *of* met de wanden des breukzaks, *of* met elkander zamengegroeid. Hoe langer deze zamengroeijing beſtaan heeft, des te inniger is haren zamenhang, daar zij een wederzijds verband door vaten verkrijgt, en alsdan *vliesachtig* genoemd wordt.

Het is moeijelijk, eene boven den liesring beſtaande vergroeijing te ontdekken, en nog gewig-

tiger, die los te maken; — al ware zij echter ook bij en terstond na de terugbrenging van het uitgezakte darmstuk, met den vinger, dien men altijd inbrengt om te onderzoeken, of de opening des buiks aan den oorsprong der breuk vrij is, ontdekt geworden, dan zou het toch geraden zijn, zich met de losmaking van zulk eene vastgroeijing niet bezig te houden, al ware het ook dat die slechts aan eene zijde des darms bestond — want er is nog geen duidelijk geval van eene vastgroeijing des darms aan alle zijden aangetoond, waar de Kunst tot eene diergelijke losmaking noodzaak en aanleiding gevonden heeft. — Alles wat men in het duister gedaan heeft, kan tot geene overtuiging en regel van handelwijze gemaakt worden.

Niet zoo zeer aan ons oog onttrokken, zijn de zamengroeijingen in den breukzak zelve; veeleer liggen zij des te duidelijker voor oogen, hoe minder zij van den mond des breukzaks zijn verwijderd.

Zijn het slechts aanklevingen door geleiachtige vezels, dan kan men ze ligtelijk met den vinger of den spadel losmaken, zonder op eenige wijze de oppervlakte des darms te kwetsen of bloedend te maken. Heeft de vastgroeijing plaats door vezels, banden of georganiseerde, nog vrij zwevende vliezen, zoo kan men die meestal zonder gevaar verbreken. Men vatte den darm met de hand, verwijdere dien van den breukzak of van het net, en late de vezels door de helpers met de schaar of een daar zacht over heen gevoerden geknopten biestouri

door-

doorſnijden: de plaatſen hunner aanhechting bloeden dan wel; ook is aldaar de darm van zijn buikvlies ontbloot; doch de ervaring bevestigt echter, dat hierdoor na de herleiding noch zware toevallen ontſtaan, noch de genezing belemmerd wordt. Bij de vleeschachtige vergroeijing onthoude men zich ten aanzien van den darm en den breukzak, van alle proeven van ſcheiding, hoezeer men bij de vergroeijing van het net met den breukzak, met den darm of met den bal, het net zoo nabij als mogelijk aan de zamengroeijing met zulke deelen moet wegſnijden, dewijl de geringſte verwijling den lijder nadeelig wordt, en bijzonder dan, wanneer voornamelijk het net de terugbrenging belemmert. — Een gedeelte des darms, dat zoo wel met den breukzak als met zich zelve is vastgegroeid, behandele men naar den voorſlag van SCARPA; doch deze Schrijver, aan de natuur der zaak getrouw, merkte op, dat deze ſoort van vaste en diep indringende zamengroeijing des darms niet ongelijkvormig is aan het lidteeken, hetwelk ontſtaat, als men de wondlippen eener eenvoudige wond met elkander vereenigt. Wilde daarom ook iemand beproeven, zulk eene zamengroeijing los te maken, zoo zou men, daar hier geen ſpoor te vinden is waar langs het mes door een breed lidteeken heen moet gevoerd worden, gevaar loopen van den darm te kwetſen, of, bij het manlijke geſlacht, met een gedeelte des breukzaks tevens de zaadſtreng weg te ſnijden, welke hier onmiddellijk achter den zak

der lies- of balzakbreuk ligt ; — en bij de dijebreuk de onder of nevens dezen zak liggende groote bloedvaten kunnen beleedigen. — Indien evenwel ook dit vermeden werd, dan zoude toch de uitwendige vlakte des darms altijd daar, waar zij vastgegroeid geweest is, eene breede, bloedige wond vormen, die men niet in de buikholte zou kunnen brengen, zonder zeer zorgelijke en gevaarlijke toevallen te verwekken (een hevigen bloedvliet, ontfteking, verettering of vaneenfcheiding des darms op eene met de uitwendige wond niet volkomen overeenkomende plaats van denzelven) — daarom moet men den darm aan den breukzak laten hangen, gelijk men hem vindt, en zich daarmede vergenoegen, dat men hem met de zijdedeelen des breukzaks en kleine ftukjes linnen bedekke, welke met een laauw afkookfel van Malva nat gemaakt zijn: Want het is een door de ondervinding genoegzaam bewezen opmerkelijk verfchijnfel, dat, wanneer men bij dergelijke omftandigheden de onmiddellijke oorzaak der beklemming heeft opgeheven, de ftof die in het darmkanaal bevat is, haren gewonen ontlastweg neemt, de pijnen, de braking, de hik, ophouden, hoezeer ook de darmlus nog buiten de buikholte ligge. De volgende dagen, gedurende welken men niet nalaat het verband dag en nacht met een afkookfel van Malva te bevochtigen, zal men bemerken, dat het vastgegroeide darmftuk met den breukzak van zelve naar boven onder den band van *Poupart*,

of

of tegen den liesring oprijst, en dat het zich eindelijk geheel of grootendeels daar achter terug trekt. — Een gedeelte des darms eindelijk, hetwelk niet van zelve in de buikholte terugkeert, ſchilfert af, wordt rood, en daar groeijen nieuwe vleeschheuveltjes op, en eindelijk vereenigt het zich en wordt met de huid der lies of des balzaks bedekt.

§. 56.

Dat de geſteldheid der uitgezakte deelen met behoorlijke naauwkeurigheid moet onderzocht worden, om door de terugbrenging daarvan geene noodlottige gevolgen voor de buikholte te doen ontſtaan, is algemeen erkend.

Hoe verſcheiden zulk een toeſtand ook zijn moge, moet men zeker altijd in overweging nemen, dat de uitgezakte deelen zich tot hunne toekomſtige herſtelling, en om tegen ſchadende uitwendige magten zeker te zijn, nergens beter dan in de buikholte bevinden; maar dat het, wanneer zij zich aldaar in een ſtaat bevinden, die zoowel op zich zelve als met betrekking tot hunne plaatſing gevaarlijk ware, geraden zij, hen niet in zulke geſteldheid terug te brengen.

§. 57.

Tot zulke Toeſtanden behooren de Volgende:

In een ſtaat van ineenwikkeling mag men noch het net noch de darmlus terug brengen, en nog minder

der in een *ſcirrheuſen* en etterenden ſtaat, doch allerminst in zulk eene geſteldheid, op welke de verſterving onvermijdelijk volgt of reeds werkelijk voorhanden is, dewijl zij onloochenbaar, wegens de wanorden die zij alsdan in het geheele ligchaam verſpreiden, de gevaarlijkſte, ja onmiskenbaar doodelijke gevolgen zouden hebben, — en bovendien de herſtelling van zulk eenen toeſtand in geenen deele gemakkelijker zoude worden, daar zij zelfs voor de Kunsthulp te verre zouden liggen.

§. 58.

Van alle ineenwikkelingen der darmen is die in de gedaante eener Acht (8) de gevaarlijkſte, dewijl zij, ingevalle men haar voor de inbrenging in de buikholte niet zorgvuldig ontwikkelt, bij het inbrengen ligtelijk aanleiding tot eene inſchuiving (*Volvulus*) geven, ja die te weeg brengen kan.

§. 59.

Ten aanzien van den *ſcirrheuſen*, of etterenden, of van den koudvurigen ſtaat, behoeft men met het net des te minder voorzorg te nemen, om het bij de minſte verdenking regtſtreeks weg te ſnijden, daar het overblijvende zulk een verlies, zonder eenig ongunſtig gevolg, kan lijden; men moet alleen de behoorlijke omzigtigheid in acht nemen, welke zulk eene afſnijding vordert, om niet meer ſchade dan nut te doen. Vooreerst trekke men het net behoedzaam uit de buikholte naar voren,

tot

tot dat er zich eene gezonde plaats vertoont: hierin geſchiede de affnijding van het zieke gedeelte; de bloeding wordt voorgekomen door de onderbinding der ſlagaderen die zich alhier bevinden, bij welke ook de vermijding der zenuwen niet zoo bezwaarlijk is, als ſommigen zich verbeelden. Ligter is zeker de onderbinding van het ganſche uitgetrokken gedeelte des nets; maar zij is ook gevaarlijker, wegens den prikkel, die daardoor over het ganſche buikvlies verſpreid wordt. Met de bekende voorzorg, ſchuive men het dus bewaarde gezonde net digt langs den buikring of den liesband terug, en bevestige de draden der onderbinding met hechtpleisters van buiten op de bekleedſelen des onderbuiks.

§. 60.

Een *ſcirrheuſe* of ook ſlechts op ééne plaats etterende darm moet in den breukzak blijven, en zoo veel mogelijk tegen den invloed der uitwendige prikkels beſchermd worden, — en daar dit oudere kwalen zijn, zoo heeft zich ook reeds door het vliesachtige verband zulk een deel in den breukzak vastgehecht, waardoor men van de maatregelen ter verhoeding van de terugkeering daarvan in de buikholte bevrijd is. — Anders verhoudt het zich echter als de breuk gedurende de beklemming in ontſteking kwam, of men vermoeden van verſterving kreeg, of dat zij daar wezenlijk door aangetast en ingenomen is. In dezen toeſtand moet men alsdan

dan vele zorgen in acht nemen, om gevaarlijke gevolgen te voorkomen.

§. 61.

De ontſtoken darm moet zoo ſpoedig, maar ook zoo zacht mogelijk binnengebragt worden, dewijl de dampkring, zoo lang men daarmede verwijlt, ook met denzelven in aanraking is, waardoor hij te meer geprikkeld en de beſtaande ontſteking verergerd wordt. Mogt dit derhalve even niet zoo ſpoedig kunnen geſchieden, dan druppele men op zijne oppervlakte eene zachte olie (amandel-olie), waarmede ook de Operateur zijn vinger beſtrijke, om de darmlus met meer gladheid aan te raken.

§. 62.

Een darm die vermoedelijk ſpoedig koudvurig zal worden, mag niet binnengebragt, en bij eenen reeds werkelijk koudvurig geworden darm niet de minſte poging tot terugbrenging gewaagd worden, welke des te gevaarlijker is, dewijl daarbij de genezende toeſtel, dien de natuur bereids had ontgonnen, namelijk de door adhaeſieve ontſteking beſtaande verbinding van het naastbij de plaats der beklemming in den onderbuik liggende en bij het leven bewaarde gedeelte des darms, verbroken wordt, en hiermede de uitſtorting van de in het darmkanaal bewogen ſtoffen in de buikholte volgen en de dood te weeg gebragt zal worden. Bovendien wordt ook, indien die al niet volgt, en de uitvloeijing door de plaats der beklemming geſchiedt,

de

de heeling van het gedeelte des darms dat zich van het verſtorvene affcheidt, zeer verzwaard, en er blijft eene onherſtelbare drekfistel over. Even min mogen de werkelijk verſtorvene deelen des darms geheel weggeſneden worden, daar het den lijder minder gevaarlijk is, dat het koudvurige darmſtuk ſlechts in zijne lengte opengeſneden wordt; want, behalve dat het niet te duchten is, dat de verſterving, na het teruglaten van zulke gedeelten des darms, zich in de buikholte over het daarmede zamenhangende verbreide, is het wijders moeijelijk de grenzen tusſchen het levende en doode naauwkeurig te bepalen: twijfelt men alsdan tusſchen die beiden, dan bewerkt de wegſnijding, al beſtaat er ook een nog zoo gering leven, toch eene gedeeltelijke verſlimmering der toevallen, en in het algemeen eene aanmerkelijke prikkeling.

§. 63.

De *ſphaceleuſe* ſtaat des darms is minder te miskennen, dan de *gangreneuſe*; maar met dezen kan men, bij eene min naauwkeurige oplettendheid, een toeſtand verwisſelen, waarin de darm, na de terugkeering in de buikholte, des te ſpoediger herleeft en tot zijne verrigting terugkeert, hoe eerder hij daarin gerake.

Bijaldien men derhalve van het verloop der beklemming tot op het tijdſtip van de verrigting der Operatie wel overwogen heeft, in hoe verre die de vorming van het koudvuur in de breuk aanwijst,

wijst, geve men acht op de volgende gesteldheid des darms.

Voor alles echter overijle men zich op geene wijze in zijn oordeel, op het aanzien van de kleur des darms: — immers kan deze bruinrood, donkerbruin, zwartbruin, ja zwart zijn en de darm zelfs koud op het gevoel wezen, zonder in het minste reeds nabij de versterving te zijn.

Doch dit is niet altijd de uitwerking der ontsteking, en nog veel minder van de versterving, maar gewoonlijk niets anders dan het gevolg van eene bloeduitstorting, waartoe slechts eene niet aanmerkelijke drukking des darms gevorderd wordt. Dat men den darm echter, in zulk een toestand, met gelukkig gevolg binnen kan brengen, hebben DESAULT, SCHMUCKER, WARNER, THEDEN, ACREL en anderen gemeld.

De darm daarentegen, waarin de levenskracht ganschelijk uitgedoofd, of die werkelijk door versterving aangetast of op het punt is van *sphacelus* te worden, verspreidt, gelijk dit reeds van den breukzak gemeld is, eene doodenlucht, en is, gelijk TRAVERS aanmerkte, zijnen glans kwijt, waardoor zich, even als bij alle gladde vliezen, de dood aankondigt. De uitwendige rok laat zich ligtelijk daarvan afscheiden; hij is overigens slap, zamengevallen, digt en lederachtig, zoo als dit reeds vroeger is gezegd geworden. Hoezeer reeds SCARPA de behandeling van den in den breukzak verstorvenen en eene drekfistel vormenden darm naauwkeurig

heeft

heeft opgegeven, zoo leverde TRAVERS daaromtrent nog gewigtige aanmerkingen in zijn Werk: *an Inquiry into the procefs of Nature in repairing injuries of the intestines illustrating the traitement of penetrating wounds and ftrangulated hernia.* Londen, 1812. — Door beiden geleid, moet men alzoo handelen, om gevaarlijke gevolgen te voorkomen, en de genezende werking der Natuur te bevorderen.

§. 64.

Is de darm echter niet in een zoodanigen toeftand, maar is het uit de verfchijnfelen bij de beklemming bekend, dat hij flechts op de plaats der beklemming ingefnoerd was, dan moet men zachtelijk eenigzins den breukzak terug trekken, en vindt men hem op deze plaats aanmerkelijk vernaauwd, dan is het raadzamer, dit gedeelte niet geheel en al in de buikholte terug te fchuiven, dan den raad van hen te volgen, die willen dat men de vernaauwde plaats infnijde en den darm weder hereenige (RICHTER), dewijl men zich ligtelijk in den graad der vernaauwing bedriegen kon, en het aanbevolen hulpmiddel gevaarlijker is, dan het afwachten, waarbij de Natuur zich zelve beter kan helpen, dan de zinrijkfte handelwijze der Kunst vermag.

§. 65.

Ook moet men acht flaan, of de ruimte in de buikholte toereikende is, om de daaruit ontfnapte darmlus weder te ontvangen.

Bij zeer groote en oude breuken is het reeds meer raadzaam, indien geene dringende teekenen het anders vorderen, den breukzak ongeopend te laten, terwijl doorgaans of slechts de navel of de liesring de klemming gevormd hebben, — want eene grootte, als die van deze beide breuken, verkrijgt die onder den band van *Poupart* nooit. — Bij de laatste tracht men echter vergeefs, na de klieving der beklemming, den darm in de buikholte terug te brengen; en in zoo verre is het tot vermijding van gevaarlijke gevolgen, welke de ontblooting der darmen voorzeker door de inwerking der buitenlucht bewerkt, wenschelijker, dat de breukzak ongeopend gebleven zij.

§. 66.

Tot hiertoe meende men, dat alleen de ruimteverhouding der buikholte tot die der uitgezakte darmlus te zeer was verminderd, dewijl de buikspieren zich allengskens inkorten, en aldus de holte zelve verengden; — edoch de uitgezakte darmen zijn, bevrijd van de drukking, die zij in de buikholte van de buikspieren en het middelrif moeten ondergaan, meer en meer uitgezet, de vetmassa van hun darmscheil is vermeerderd, gelijk hare vaten door den aandrang des bloeds verwijderd, en zij alzoo grooter van omvang zijn geworden dan de ruimte-inhoud van de buikholte. — Intusschen is dit geenszins de voornaamste oorzaak der niet toereikende ruimte tot de herleiding des darms in de

buik-

buikholte, maar eigenlijk is het in de buikholte gebleven gedeelte van den zak van het buikvlies te klein, en het in de breuk terugblijvende te groot, en, daar dit de terugbrenging des darms niet volgt, een te gering gedeelte daarvan in de buikholte.

Wilde men bij zulke ligtelijk af te meten verhoudingen evenwel, na de wegneming der beklemming, de in den breukzak voorkomende darmmasſa terugbrengen, zoo zoude daartoe een groot geweld, eene lange tijdruimte en de beſtrijding van vele belemmeringen noodig zijn; en gelukte het alsdan nog, zoo zoude, de ſpoedige en zware drukking der buikholte zelve daargelaten, de darmmasſa gedrukt en het buikvlies, hetwelk den darm niet met de breuk in de buikholte gevolgd is, te aanmerkelijk uitgezet en geprikkeld worden, en beide levensgevaarlijke toevallen te weeg brengen; — hetgene nu alles voorgekomen wordt, door het nalaten der terugbrenging der in zulk eene breuk bevatte darmen, door de ligging des geopereerden op den rug, en een daarbij gepast ingerigten leefregel.

§. 67.

Ook hangt er veel van de manier en wijze af, waarop de terugbrenging verrigt wordt. Want als men zich overijlt, of als men geweld te baat neemt, dan verzwaart dit de gevallen, — maakt hen langdurig, — prikkelt de darmen, — dwingt die tot eene ligging in de buikholte, die meer of

minder hunne terugkeering tot hunne natuurlijke verrigtingen hindert: — welke verſchillende kwade, ja gevaarlijke gevolgen nu daaruit ontſtaan kunnen, kan men ligtelijk inzien, en ten aanzien van de geſteldheid of de omſtandigheden waarin de lijder zich nu bevindt, afmeten.

Wierden zulke kwade gevolgen door de naar de bekende regelen der Kunst geleide handelwijze voorgekomen, dan moet men ook niet verzuimen, om met den vinger, die buitendien de laatst ingebragte deelen gevolgd is, terſtond de opening in de buikholte, door welke de darmen of het net aan dezelve ontſnapt waren, zacht en naauwkeurig te onderzoeken, of zij, als ook hunne naaste omtrek, vrij en onbeklemd zijn, dewijl er ſomwijlen twee liesbreuken naast elkander beſtonden. — Om dezelfde reden moet zelfs ook de breukzak naauwkeurig onderzocht worden, waarin men evenzeer twee vlak boven elkander liggende breuken vond, waarvan de bovenſte eene aangeborene, en de onderſte eene later ontſtane liesbreuk was.

§. 68.

IV. *Ten aanzien van het Buikvlies, zoowel gedurende de Breukſnijding, als gedurende de genezing der Wond.*

Het buikvlies (*Peritonaeum*) is eigenlijk een veelſoortigen, gevouwen, en op zich zelve volmaakt geſloten zak, die alle wanden en ingewanden van de buikholte volkomen bekleedt; immers, hoezeer

de

de ingewanden dan eens meer, dan eens minder in deze holte vooruitdringen, zoo liggen zij echter alle buiten het buikvlies, en alleen de trompetten hebben mondingen in zijne ruimte.

Uit hetzelfde weeſſel beſtaande, waardoor zich het zamenſtel der weivliezen kenmerkt, is de *uitwendige vlakte* van dezen zak aan de deelen, welken hij bedekt of in zijne plooijen opneemt, ſlechts door een los celleweeſſel verbonden, hetwelk denzelve zijne bloedvaten toevoert, en zijne opnemende vaten ontvangt. — Gene ontwikkelen zelfs op de oppervlakte van den zak een net, waaruit fijne witte vaten ontſpruiten, welke in het weeſſel van den zak indringen, en alleen als deze ontſtoken is, bloed opnemen en rood worden.

De *inwendige vlakte* van dezen zak is glad, glanzend en door eene waſem bevochtigd, welke de witte vaten uit de bloedwei nemen en geſtadig over deze vlakte verſpreiden, doch die van de opſlurpende vaten weder bij tijds opgenomen wordt, om een overmaat daarvan te verhoeden. Zijn maakſel is dik, digt, verduurt een groot geweld zonder te ſcheuren; wijders bezit hij eene veel geringere uitrekbaarheid, dan men op den eerſten blik, ziende op de buitengewone uitzetting waarvoor hij vatbaar is, zoude opmaken. — Edoch, deze uitzetting geſchiedt, even als de gewone, ten koste van veelerlei en menigvuldige plooijen, en door het ligte verband, hetwelk hij met alle deelen door een los celleweeſſel onderhoudt — waarom er ei-

genlijk geene uitzetting, maar verkleining of ontwikkeling zijner plooijen plaats heeft, en zelfs het buikvlies ook voor eene meer of minder aanmerkelijke plaatsverandering vatbaar is: — daarvan ook is het dat, wanneer het op eene bepaalde plaats aanmerkelijk wordt uitgezet, dit altijd op zoo vele ingewanden, die toereikende plooijen van hetzelve vorderen, inwerkt, waardoor in zoo verre tevens verklaarbaar wordt, waarom reeds de plaatsverandering van het ontſtoken buikvlies, bij de beweging of uitzetting van de in zijne plooijen liggende werktuigen, pijnlijk is. Zoo lijdt bij voorbeeld de zieke zeer veel pijn, wanneer de uitgezette darmen beide bladen van het darmſcheil, ten tijde der ontſteking daarvan, van één verwijderen, om zich daar tusſchen te plaatſen; daarom is alsdan de opzetting zoo pijnlijk, en daarom de zorgvuldige vermijding van het gebruiken eener groote hoeveelheid van drank op eenmaal, of van de uitzetting der darmen door klijſteeren, zoo noodzakelijk.

Wordt er derhalve eene plaats van dien zak, door eene bepaalde geſteldheid, als bij voorbeeld door de beklemming, wegens het verband met de daarvan verwijderd liggende plooijen, verſchoven, dan moet het weefſel van zulk eene plaats uitgerekt worden, hetwelk echter zonder meerdere of mindere prikkeling des buikvlies niet geſchiedt.

In het eerſte oogenblik verwekt de op het buikvlies aangebragte prikkel geen gevoel; men doorſnijdt, kneust en ſchraapt het buikvlies in den ge-

zon-

zonden ſtaat, zonder dat het pijn doet. — Edoch, niet lange daarna wekt echter daarin eene in het oog vallende magt de gevoeligheid op, die aldaar ook zijne levensdadigheid verhoogt, ingevolge waarvan het dikwijls in den hoogſten graad van ontſteking gebragt wordt, en zelfs geene de minſte betasting duldt.

Kneuzing en lucht onderſcheiden zich als dergelijke prikkels; doch voornamelijk de ſtof die in het darmkanaal bewogen wordt. — Daarom veroorzaakt de uitſtorting daarvan in de buikholte zoo ſpoedig den dood.

Is het buikvlies ontſtoken, dan treedt er bloed in zijn weefſel, het zwelt, wordt weldra in ſtrepen en ſpoedig in zijn ganſchen omvang rood gekleurd; de afſcheiding der waſem vermindert, de minſte aanraking deszelven, ja zelfs de *normale* beweging der in zijne plooijen bevatte ingewanden, bijzonder der darmen, is pijnlijk; ſpoedig, en dikwijls reeds in het zesde of achtſte uur, zweet er eene melkachtige vloeiſtof uit hetzelve, die ſchielijk ſtolt, zich in roode vleeschvlokjes verheft, waaruit zich weder een draadachtig of vliesachtig weefſel vormt, en aldus, op de plaatſen des buikvlies waarover het uitgeſtort en niet afgevloeid is, eene nieuwe valſche verbinding (ſchijnvlies) maakt. — Dus zien wij alsdan hoe de darmlusſen aan den breukzak, hoe zij in en voorbij den liesring, of in de buikholte, met zich zelve of met de wanden der buikholte, of met een ander ingewand, of de lippen der wond, of de door ver-

ſterving verdeelde darmeinden, door deze producten der buikvliesontſteking zamengroeijen; gelijk ook eindelijk in zulk eene vereeniging door ſchijnvliezen zelfs bloedvaten verſchijnen, welke die ten laatſte eene vleeschachtige natuur doen aannemen.

Zelden bepaalt zich de ontſteking des buikvlies bij de geprikkelde plaats; veeleer heeft zij, dit bijzondere, dat zij zich ſpoedig in een grooten omvang en zelfs zeer verre uitbreidt, zonder zich aan het ingewand mede te deelen, waarover dit vlies zich uitſtrekt, dewijl het zich eigenlijk tot zich zelve bepaalt, als een deel, dat op zichzelve beſtaat. — Men mag ook het merkwaardige verſchijnſel niet onopgemerkt laten, dat, wanneer een niet ontſtoken gedeelte des buikvlies met een ander dat ontſtoken is, in aanraking komt, dit laatſte eene toereikende oorzaak zij, om ook het eerſte in ontſteking en in dien ſtaat te brengen, dat het met de naburige deelen zamengroeije. Ziet nu de Operateur, zoo wel gedurende de verrigting der Operatie, als daarna bij de heeling der wond, of bij eene toevallig gemaakte, of ook wel door verſterving bewerkte ſcheiding der deelen, op de gezamenlijke zoo even opgegeven eigenſchappen des buikvlies; — dan kan, dan zal, dan moet hij alles vermijden, wat ten aanzien van deze eigenſchappen onnuttig, ſchadelijk, ja gevaarlijk zijn kan, al ware het ook door de beroemdſte Heelmeesters te voren aangeprezen, want deze zijn toch altijd verpligt, om aan het ziekbed ſlechts als Dienaren der Natuur te verſchijnen.

C. Crève J.r Med. D.r ad Nat. del. *D.l Veelwaard sculps.*

TWEEDE

ANTWOORD

OP DE

PRIJSVRAAG,

VOORGESTELD DOOR DE BEZORGEREN VAN HET LEGAAT VAN WIJLEN

JOHANNES MONNIKHOFF:

1.) *Welke zijn de Verschijnselen, die het juiste Tijdpunt voor de Kunstbewerking der Beklemde Breuk bepalen en verder uitstel afraden?*

2.) *Welke zijn de Oorzaken, die de ongelukkige Gevolgen der Breuksnijding te weeg brengen; en welke zijn de Verschijnselen, die deze gevolgen aanduiden?*

3.) *Door welke Hulpmiddelen, zoowel als Handgrepen, kunnen deze Gevolgen voorgekomen of hersteld worden?*

Ingeleverd onder het motto:

Hic periculum in mora.

BEANTWOORDING

DER

EERSTE VRAAG:

Welke zijn de Verſchijnſelen, die het juiste Tijdpunt voor de Kunstbewerking der Beklemde Breuk bepalen en verder uitſtel afraden?

Onder de Chirurgicale Operatiën, bij welken de bepaling van het juiste tijdpunt harer verrigting van het hoogſte gewigt is, bekleedt de Breukſnijding voorzeker de eerſte plaats: ja zij is in dit opzigt van de grootſte aangelegenheid, en zelfs met vele zwarigheden verbonden.

Immers, even als de dringenſte Operatiën, b. v. de onderbinding der voorname ſlagaderen bij eene ſlagaderbreuk die dreigt open te barſten, of bij ſommige wonden, enz., duldt de Breukſnijding dikwijls volſtrekt geen uitſtel; en zoo de Breukſnijding, gelijk wij gelegenheid zullen hebben dit aan te toonen, eene dikwijls noodlottige Operatie is, zoo lijdt het geen twijfel, dat men de voornaamſte oorzaak daarvan aan hare bijna altijd te trage verrigting moet toeſchrijven. De vreesachtige of weinig geoefende Heelmeester treedt terug voor de Operatie, want hij weet en herinnert zich, dat er ſomtijds Breuken op het eigen oogenblik, waarop de Operatie zou geſchieden, of van zelve, of door

door de wel aangewende *Taxis* zijn binnen gegaan; en wie herinnert zich ook het volgende door J. L. PETIT waargenomene geval niet? — „Een „ zeker jongman was ſedert twee dagen de prooi „ van de pijnen der beklemming; en men was op het „ punt van hem te opereeren, toen eene oude „ vrouw hem onverwachts een emmer koud water „ tusſchen de beenen en het onderdeel des buiks „ wierp. Terſtond daarop zag men het *Scrotum* „ zich zeer ſterk zamentrekken, en de Breuk van „ zelve binnen gaan."

De Heelmeester verrigt dus de *Taxis* en gebruikt de bekende middelen ter *Reductie* langer dan hij behoorde, en doorgaans eerst wanneer alle pogingen voor het vervolg overbodig zijn; en na het verlies van een kostbaren tijd, gedurende welken de beklemde deelen in ontſteking raken, ja, na welligt door eene, ſomtijds door al zijne bijzijnde Kunstgenooten herhaalde, *Taxis* tot deze ontſteking te hebben medegewerkt, beſluit hij tot het verrigten van eene verwijlde Operatie, zoo noodlottig wanneer zij te laat geſchiedt, als eenvoudig, wanneer men zich haast om de Beklemming weg te nemen en hare gevolgen te voorkomen.

Beproeven wij het derhalve, iets toe te brengen tot de oplosſing van het belangrijke en moeijelijke Vraagſtuk, dat door de Bezorgeren van het voormelde Legaat aan den dingenden naijver der jonge Heelmeesters is voorgeſteld; en dewijl het bekend is, dat

dat het in de meeste gevallen onmogelijk is, om vaste, onveranderlijke wetten in onze Kunst voor te ſchrijven, trachten wij ten minſte, ons hiertoe het Reſultaat van de tot dus verre verzamelde waarnemingen ten nutte makende, om op de beste wijze het juiste tijdpunt, waarop men de Breukſnijding moet verrigten, te bepalen, door de aanwijzing der teekenen die haar verder uitſtel afraden.

Voorzeker moet men zich niet al te zeer ſpoeden tot het doen eener zoo gewigtige Operatie, dewijl de Kunst de middelen bezit om haar in zekere gevallen te vermijden. Deze middelen zijn de *Taxis*, onderſteund door eene geſchikte ligging des lijders, de bloedsontlasting, het laauwe bad, het tabaksklisteer, enz., enz. Maar wat moet men doen, als deze middelen tot terugbrenging, die men zonder verwijl moet beproeven, van geen gevolg zijn?

Ledran (1) verhaalt een geval, waar hij de Operatie op den zeventienden dag deed, en hij voegt er bij, dat de deelen niet zeer veranderd waren. Saviard (2) deed de Operatie met volkomen goed gevolg op den twee-en-twintigſten dag na het ontſtaan der beklemming. Dupuytren meldt in zijne lesſen (*cours*), dat hij die den zestienden dag verrigt heeft; en er beſtaat een vrij groot aantal waarnemingen van gevallen, waar zij met

(1) *Observ. de Chirurg.* Obſ. 57.
(2) *Nouveau Recueil d'Obs.* Obſ. 20. p. 112.

met een vrij goed gevolg gedaan werd van den achtsten tot den vijftienden dag. — Edoch, wachten wij ons om deze uitzonderingen te beschouwen als regelen die men volgen moet! Zij zijn zeer zeldzaam; en schijnen alleen talrijk te zijn, dewijl men de onnoemelijke gevallen, waar de te zeer verwijlde Operatie noodlottig is geweest, niet daar nevens stelt. Immers, de deelen die in eene beklemde breuk bevat zijn, zijn bijna altijd binnen acht dagen, en somtijds vroeger, na de beklemming in versterving gevallen: dus heeft men de versterving vier-en-twintig uren na de beklemming zien volgen; van dien aard is het geval, door WILMER (3) en door POTT (4) verhaald. De laatstgenoemde verhaalt een ander voorbeeld, waar eene liesbreuk (*bubonocele*) in minder dan eenen dag doodelijk werd. HEY, een andere Engelsche Heelmeester, die zich bijzonder op de Breuken toegelegd heeft, heeft tweemalen een lijder binnen vier-en-twintig uren aan breuk zien sterven (5). A. COOPER (6) meldt een nog buitengewoner geval, waar slechts *acht* uren tusschen de wording der beklemming en den dood des lijders verliepen. Hij spreekt ook

(3) *Practical Observations on herniae*, p. 74.

(4) *Treatise on Ruptures*, Zie het 2de Deel van zijne Werken, p. 94.

(5) *Practical Observations*, p. 142.

(6) *Anatomy and surgical treatment of inguinal and congenital herniae*, p. 26.

ook van eene navelbreuk, welke zeer ſpoedig tot een noodlottig einde kwam: de verſchijnſelen waren zeer ſnel en zeer hevig — de dood volgde zeventien en een half uren na de beklemming, en de bekleedſelen waren gedeeltelijk reeds koudvurig. Het zonderlingſte voorbeeld is dat, hetwelk de Baron LARREY (7) zegt gezien te hebben in *Egypte*; te weten: eene breuk die plotſeling ontſtaan, en in twee uren koudvurig geworden was. De verſterving had het overige gedeelte des darms reeds aangetast.

Deze voorbeelden, die wij in het oneindige hadden kunnen vermenigvuldigen, moeten overtuigen van het gewigt dat de Heelmeester moet hechten aan de vaardige aanwending der middelen tot terugbrenging, om zoo ſpoedig mogelijk toevlugt te nemen tot de Operatie, bijaldien de eerſte middelen onvoldoende mogten zijn gebleven.

Alle ervaren Heelmeesters verbieden de te groote vermenigvuldiging van de pogingen ter Reductie. A. COOPER, die zich zoo zorgvuldig op de kennis der Breuken heeft toegelegd, meende dat zij niet langer dan een vierde of een half uur moesten worden voortgezet. Indien de omſtandigheden het toelaten, moet men eene aderlating doen, waarbij het nuttig zou zijn om eene groote opening in de ader te maken, opdat de ſnelle uitvloeijing des bloeds eene bezwijming kunne te

weeg

(7) *Mémoires de Chir. militaire*, Tom. I. p. 196.

weeg brengen. Men kan den ſtaat van zamenvalling (*collapſus*) te baat nemen, waarin zich alsdan al de deelen bevinden, om op nieuws de Reductie door de *Taxis* te beproeven. Indien de lijder jong en ſterk was, zou het zelfs welligt goed zijn den raad van DESAULT en SCARPA te volgen; dat is: den lijder eene aderlating te doen en hem in een warm bad te plaatſen, vóór dat men de *Taxis* verrigt. Men kan de Reductie beproeven, eer de lijder uit het bad gaat; en vele breuken zijn op deze wijze binnen gebragt geworden. Doch men moet het bad niet gebruiken, dan wanneer men dit zeer ſpoedig kan gereed maken, en niet meer dan één uur met alle deze proeven laten verloopen.

Men zoude het benoodigde bij voorraad, te weten, terwijl men de eerſte middelen aanwendt, kunnen doen gereed maken: — terwijl men dus eene aderlating doet, of terwijl de lijder zich in het warme bad bevindt en men de *Taxis* beproeft, doe men eene met ijs gevulde blaas gereed maken, of de oplosſing van ſalpeterzure potasch en van zoutzure ammonia (een middel dat ſomtijds van goed gevolg geweest is), of de inſpuiting van tabak in den vorm van damp of van afkookſel. (Een middel dat door de Engelſche Heelmeesters zeer opgevijzeld is.) Men zoude deze laatſte middelen in volkomen gereedheid hebben, als de eerſte niet ſlaagden. COOPER ſtelt den ganſchen tijd, dien men tot de vervaardiging en aanwending dezer middelen noodig heeft, op vier uren.

Wij

Wij hebben reeds gesproken van HEIJ, als van eenen der in de Breuksnijding meest ervarene Heelmeesters; hij drukt zich op bl. 141. l. c. aldus uit: „ Ik kan de noodzakelijkheid van eene spoedige toevlugt tot de Operatie niet te zeer aanbevelen, als het beste middel tot behoud van het leven van hen, die aan eene beklemde breuk lijden, indien het waar is hetgene POTT zegt, dat de bij tijds en behoorlijk verrigte Operatie den dood slechts *eenmaal op vijftig gevallen* ten gevolge heeft. Daaruit volgt, dat men de Operatie zoude moeten verrigten zoodra als de ziekte verschijnt, en zich wachten voor de vermeerdering van het gevaar, den tijd verliezende met het gebruik van middelen, op wier genezende uitwerking men niet zeker kan rekenen. Twee malen heb ik de ziekte doodelijk zien worden in vier-en-twintig uren; hier kon dus geen uitstel plaats hebben.

„ Toen ik de Heelkunst begon uit te oefenen, verloor ik drie lijders op vijf. De Heelmeesters, met mij in consult geroepen, beschouwden de Operatie als de laatste toevlugt en als het ware eerst in het dringendste gevaar aangewezen; maar meerdere ervaring verkregen hebbende, nam ik, bij een lijder geroepen wordende die sedert twee of drie dagen aan eene beklemde breuk leed, de gewoonte aan van slechts twee uren met pogingen ter Reductie door te brengen, gedurende welke ik lette op de gevolgen

„ van de aderlating (indien deze anders niet verboden was) en van de aanwending van het tabaksklisteer. Op deze wijze verloor ik slechts twee lijders op negen, welke verhouding genomen is over gelijksoortige gevallen, diegene uitgesloten, waar het koudvuur van het ingewand reeds gevormd was.

„ Ik heb de Breuksnijding vijf-en-dertig malen gedaan. Dikwijls heb ik mij moeten beschuldigen die te laat, en nooit die te vroeg verrigt te hebben. Er zijn gevallen, waar de noodwendigheid der Operatie zoo dringend is, dat men haar op het oogenblik moet verrigten, en waar een uitstel van eenige uren genoeg zoude zijn, om alle hoop op goed gevolg weg te nemen."

Callisen (8) is doordrongen van het gevaar waaraan men de lijders blootstelt, als men de Operatie te lang verschuift: „ *In universum notandum remedia incarcerationi opitulantia cito et strenue adhibenda esse, cum natura hic parum aut nihil faciet, et omnis aegroti salus ab artis auxiliis petenda sit: omnis mora, omnisque tardior aut negligentior remediorum usus, semper damnosus, saepissime exitialis erit.*" („ (Men moet in het algemeen in aanmerking nemen, dat de hulpmiddelen tegen de beklemming spoedig en krachtdadig moeten worden aangewend, dewijl de Natuur hier weinig of niets doen zal, en de her-

(8) *System. Chir. hodiern. pars poster.* p. 464.

„ herſtelling des lijders geheel en al van de Kunst„ hulp moet verwacht worden: alle draling, en alle „ vertraagde of verzuimde aanwending der hulp„ middelen zal altijd gevaarlijk en zeer dikwijls „ doodelijk zijn.)" En elders voegt hij daarbij: „ *Certum hujus operationis periculum dilatione* „ *pendet, ſi aegroti jum viribus exhausti partes* „ *elapſae gravisſima phlogoſi, in gangrenam* „ *prona correptae, et morbus ad reliqua con-* „ *tenta abdominis propagatus fuerit*" (9). („ Een „ onvermijdelijk gevaar dezer Operatie hangt af van „ het te lang uitſtellen derzelve, bijaldien de uitge„ zakte deelen van den reeds uitgeputten lijder door „ eene hevige, tot verſterving geneigde, ontſteking „ aangetast, en op de overige gehoudene deelen „ der buikholte voortgeplant mogt zijn geworden.")

RICHTER (10), de ſchrijver van de beste Verhandeling over de Breuken die tot dus verre is verſchenen, heeft zeer ſterk aangedrongen op de ſpoedige verrigting der Operatie, en de raadgevingen van dezen grooten Heelmeester moeten ons in dit geval van groot gewigt zijn: „ *Quando* „ *mitiora remedia ſedulo et dextere, ast incas-* „ *ſum adhibita ſunt, differenda non amplius est* „ *operatio. Quid enim ſpes ſuperest, ut quod* „ *primo die non praestiterint, id praestent pos-* „ *tero? Incresſit omni momento vehementia morbi,* „ *in*

(9) l. c. p. 478.

(10) *Nov. Comment. Gotting.* t. V. p. 63.

„ *incresſit vis illa quae conſtringit partes elapſas,*
„ *incresſit difficultas medelae, ut itaque quae*
„ *initio morbi, ubi facilior curatu morbus erat,*
„ *nil profuerunt remedia, certe ſub progresſu*
„ *morbi jam curatu difficilioris nil proderant;*
„ *ſuperest hic operatio tanquam unicum reme-*
„ *dium, quod, ut jam differatur, nil est quod*
„ *ſuadet, cum ab hoc ſolo ſalus expectanda ſit,*
„ *cum incresſit omni momento periculum vitae.*"
„ (Als de ligte geneesmiddelen ſpoedig en gepast
„ doch vergeefs zijn aangewend, moet de Operatie
„ niet langer uitgeſteld worden. Welke hoop toch
„ blijft er over, dat zij later zullen kunnen uit-
„ werken, hetgene zij in den eerſten dag niet
„ konden te weeg brengen? De hevigheid der
„ ziekte neemt met ieder oogenblik toe; de magt
„ die de uitgezakte deelen beknelt, vermeerdert
„ met de moeijelijkheid der herſtelling, zoodat der-
„ halve de middelen, die in den beginne, toen
„ de ziekte ligter te herſtellen was, van geen nut
„ geweest zijn, voorzeker bij de toeneming dezer
„ ziekte, wier genezing nu veel moeijelijker is,
„ geen voordeel zullen doen. De Operatie blijft
„ hier als het eenige hulpmiddel overig, wier uit-
„ ſtel alsdan door niets meer wordt aanbevolen,
„ daar men alleen van dezelve herſtelling kan
„ wachten, als het levensgevaar ieder oogenblik
„ toeneemt.)"

Volgens WILLIAM LAWRENCE (11) „ is het ge-
„ vaar,

(11) *Treatise on Ruptures.*

„ vaar waaraan de Operatie den lijder blootſtelt „ geringer, dan hetgene hij loopt door het uitſtel. „ In het laatſte geval zullen de ontſteking en de „ verſterving van de breuk, alsmede gelijkſoortige „ aandoeningen der andere ingewanden en eene „ algemeene ten hoogſten top geſtegene medelijden- „ de prikkeling (*irritatie*), zeer zeker door de aan- „ houding der beklemming worden verwekt. In „ dit geval wordt de Operatie in de allerongun- „ ſtigſte omſtandigheden verrigt, en zoowel de „ plaatſelijke als de algemeene aandoening dreigen „ een doodelijk uiteinde. Als men de Operatie „ doet, wanneer de deelen niet zijn ontſtoken, dan „ ſtelt men den lijder alleen aan het gevaar der „ Operatie bloot."

Het ſchijnt ons niet noodzakelijk om het gevoelen te beſtrijden, dat het vroeg genoeg zijn zoude, als men eenigen tijd voor het ontſtaan der verſterving opereert. De ontſteking die tot een hoogen graad geſtegen is, zal zekerlijk in verſterving uitgaan, en wijders zijn er ſomtijds lijders aan eene beklemde breuk overleden, vóór dat de ziekte in koudvuur was overgegaan. De waarnemingen die wij zouden kunnen bijbrengen om dit te bewijzen, ontbreken ons niet.

Wij moeten ons in onze handelwijze niet blootelijk door den duur der ziekte laten leiden: de ſoort der beklemming, de aard der verſchijnſelen, de uitwerkſelen der aangewende middelen, en de toeſtand der deelen, moeten ons beſluit helpen vor-

 men.

men. De kleine en versche breuken, of die welke, lang door een breukband binnen gehouden, plotseling buiten dringen, dulden slechts een zeer kort uitstel. De beklemming is in zulke gevallen hevig, en de ontsteking en versterving volgen spoedig. Bij oude en groote breuken, die dikwijls zijn buiten gedrongen en weder binnen gebragt, zijn de toevallen niet zoo dringend, noch de noodwendigheid der Operatie zoo dadelijk. Wij zullen later ook zien, dat de Operatie dringender is bij de beklemde dijebreuk, dan bij de beklemde liesbreuk, dewijl de beklemming meest altijd sterker is in het eerste dan in het tweede geval, enz. — Maar het gevaar van het uitstel bij *de Breuksnijding* te bewijzen, is niet *het juiste tijdstip bepalen, waarop men de overige middelen ter Reductie moet daarlaten, en de Operatie verrigten.* Wij zullen straks zien, dat deze overwegingen ons daarhenen voeren.

Bij eene pas beklemde breuk geroepen, moet de Heelmeester trachten die omzigtig binnen te brengen, en indien, na het aanwenden der door ons boven opgegeven middelen, en na twee of drie uren of zelfs minder tijds, onze pogingen zonder vrucht bevonden worden, moet de Heelmeester niet wijfelen toevlugt tot de Operatie te nemen, daar het uitstel, wij herhalen dit, naar de betuiging aller *Practici*, blijkende uit de waarnemingen der beroemdste Schrijvers, gevaarlijker is dan de Operatie zelve, zoodat het welligt niet overdreven

zou

zou zijn, te zeggen: dat men haar niet te vroeg konde doen, en dat men gewoonlijk gevaar loopt haar te laat te verrigten. Hetgene de Breukſnijding zoo gevaarlijk maakte en nog maakt, is, dat de Heelmeesters een kostbaren tijd verliezen in nuttelooze pogingen ter Reductie; maar ook voornamelijk, dat de lijders, meerendeels het gevaar van hunnen toeſtand niet wetende, den Heelmeester eerst roepen in den uiterſten nood en op het tijdſtip als het koudvuur, zoo het niet gevormd is, ten minſte op het punt is zich te vormen. De vrouwen, daarenboven weerhouden door een gevoel dat haar natuurlijk is, dat van de ſchaamte, wijfelen en vertragen altijd te zeer met de openbaring van haren toeſtand en de toelating van het onderzoek van den Heelmeester.

Voegen wij hierbij de onvergefelijke achteloosheid van ſommigen onzer Kunstgenooten, in het onderzoeken van hunne lijders. Hoe vele beginnende en wel ontwikkelde breuken worden niet verward met de waterbreuk, met den liesbuil, enz. enz., door het verzuim van den Arts in het vragen naar en in het overwegen van al de Symptomen, die de lijder hem al of niet opgeeft. Als de lijder niet ſpreekt van zijne zwelling in de lies, houdt men zich alleen bezig met de walging, de huiveringen, de kolijk pijnen, de braking, enz. Wij hebben eene beklemde liesbreuk gezien, welke men als eene kwade maag behandelde.

Daar zijn verſchijnſelen, die ons gebieden de

Operatie niet uit te ſtellen. Deze verſchijnſelen zijn die, welke de ontſteking der beklemde ingewanden aanduiden. Het is hunne graad van hevigheid of hun afwezen, die ons moeten geleiden, en de Operatie doen verhaasten of uitſtellen.

Men moet terſtond opereeren als de zwelling pijnlijk en geſpannen is, en als zij met de kenmerkende teekenen van beklemming is verbonden, welke, behalve de pijn en ſpanning van de breuk, beſtaan in de pijnen die zich van de lijdende plaats in den ganſchen onderbuik verſpreiden, een gevoel van trekking (*tiraillement*), verſtopping, opzetting van den buik, walging, hik, braking van ſlijmige, galachtige en drekſtoffen, kleine, menigvuldige en zamengetrokken pols, enz. enz.

Een gevoel van hitte en hinder in de breuk, en de pijnlijke ſpanning van den buik, met de toevallen van beklemming, wijzen de noodwendigheid der Breukoperatie op eene voldoende wijze aan, als de middelen ter Reductie mislukken. — De noodwendigheid is des te dringender, naarmate de toevallen heviger zijn en langer geduurd hebben. Het is niet voorzigtig, met de Operatie te wachten tot dat deze verſchijnſelen zich vertoonen en eene zekere hevigheid verkregen hebben, maar men moet daar te ſpoediger toe overgaan, naarmate zij met meer hevigheid verſchijnen.

De Operatie wordt nog dringender gevorderd, wanneer deze reeks van toevallen gevolgd wordt door eene bedriegelijke kalmte. Het gezwel is min-

minder opgezet, niet pijnlijk, de ſpanning des buiks is verdwenen, de pols is, van hard, zamengedrongen en menigvuldig, zwak, traag en onregelmatig tusſchenpoozend geworden, de huid wordt bedekt met koud zweet, de oogen worden kwijnend en hebben eene bijzondere glinſterachtigheid, de huid, die de breuk bedekt, wordt dikwijls blaauwachtig bleek; zij is als *deegachtig*, ſomtijds krakend, enz. Deze zamenkomst van verſchijnſelen kan geen twijfel omtrent den koudvurigen ſtaat der beklemde deelen overlaten. — Alle pogingen der *Taxis* zouden in dezen ſtaat gevaarlijk zijn; het eenigſte wat te doen ſtaat, is de *Operatie*.

Als de breuk pijnlijk wordt, zegt W. LAWRENCE, moet men niet volharden met de pogingen ter Reductie door de hand. De drukking die deze handgrepen vorderen, vooral indien men daartoe eene zekere kracht aanwendt, zouden de ontſteking die reeds beſtaat, ſlechts vermeerderen en de vorming van de verſterving verhaasten. Op dit tijdſtip wordt *de Breukſnijding dringend gevorderd, en zij moet zonder uitſtel verrigt worden*. Een der beroemdſte Heelmeesters van den laatſten tijd, DESAULT, verbood de *Taxis* bij de ontſtekingachtige beklemming, tot dat men, door de voorafgaande aanwending van daartoe dienſtige middelen, den ſtaat van het gezwel verbeterd had.

Maar welk gewigt zal hier ons gevoelen niet verkrijgen door dat van SCARPA, een man, die de

eer der nieuwe Heelkunst is, en wiens voortreffelijke werk over de Breuken altijd klassiek zal blijven. Hij getuigt, dat de Heelmeesters dikwijls misbruik maken van de *Taxis*, en dat daardoor dikwijlen toevallen ontstaan zijn. De beklemde breuken, zegt hij, gaan dikwijls tot versterving over door het verzuim der lijders en hunne nalatigheid om zich aan de Operatie te onderwerpen, en welligt *nog veelvuldiger*, door het gevolg van eene op ongeschikte wijze verrigte *Taxis*; daar de Heelmeesters bijna altijd van besluit zijn om, door welke middelen ook, de Reductie der breuk te bewerken. De meesten hunner, voegt hij er bij, maken volstrekt geen onderscheid tusschen de slepende en heete beklemming. In beide gevallen openbaren de teekenen van beklemming zich niet eerder, dan als zij de breuk beginnen te betasten en met alle magt te drukken, ten einde haar in de buikholte terug te brengen; terwijl de *Taxis*, als de lijder jong en sterk is, eerst moet verrigt worden, na dat de geschikte middelen ter vermindering der *irritatie*, ter bedaring van de kramp, en ter verslapping der deelen, lang genoeg zijn aangewend. Onder de voornaamste middelen die in dit geval moeten worden aangewend, moet de aderlating, de verzachtende omslagen en lavementen, en vooral het laauwe bad genoemd worden, dat de eerste plaats bekleedt na de aderlating. Scarpa voegt daarbij, dat hij dikwijls in de gelegenheid geweest is, om daarvan zeer goede gevol-

gen

gen waar te nemen; hij heeft breuken, die eene pijnlijke betasting zonder eenig goed gevolg hadden ondergaan, als van zelve, of als de lijder in het bad was, zien binnen gaan. Hij voegt er bij, dat de Heelmeesters van alle landen, indien zij bij de behandeling van de *active* beklemming der breuken zijn voorbeeld volgden, minder menigvuldig tot de Operatien zouden behoeven over te gaan, en dat deze minder dikwijls noodlottig zijn zoude.

Wij moeten intusſchen hier bijvoegen, dat, zoo de verwijten van SCARPA aan de Heelmeesters in het algemeen ten opzigte van die van *Italie* gegrond zijn, zij dit niet zoo algemeen zijn ten opzigte van die van ſommige landen, en niet van die der *Nederlanden* in het algemeen. Zij wachten zich wel van alzoo te handelen, of van dit aan te raden in de talrijke en belangrijke werken over de Breuken, welke de geleerde wereld hun verſchuldigd is.

De gewigtigheid van de Breukſnijding, als men haar uitſtelt tot dat de beklemde deelen ontſtoken zijn, en haar gering gevaar integendeel, als de beklemming opgeheven en de deelen in de buikholte terug gebragt worden, vóór dat zij in ontſteking waren, de wel bewezen nadeelen van eene te lang voortgezette *Taxis*, waarvan het geringſte is, dat zij de ontſteking tijd geeft om te ontſtaan, indien zij die niet te weeg brengt, wanneer zij met eenige kracht en zonder omzigtigheid

of

of in eene verkeerde rigting wordt ten uitvoer gebragt, — de nadeelen van eenige andere middelen ter Reductie, als het tabaksklisteer, dat zeer groote onheilen kan verwekken, dewijl het de vergiftiging van sommige lijders heeft bewerkt, enz. enz., — in één woord, alles dringt dus om de Operatie niet uit te stellen, en om zich niet te bepalen bij onzekere middelen, hoewel de verschijnselen van de ontsteking der breuk nog niet openbaar zijn; en alles gebiedt ons in tegendeel om de Operatie geene minuut uit te stellen, als de breuk gespannen, heet, pijnlijk bij de drukking is, vooral wanneer de verschijnselen zich aan de buikholte schijnen mede te deelen, en die van de beklemming aanhouden. Eindelijk, om hetgene wij van dit eerste Vraagstuk gezegd hebben zamen te trekken, vermeenen wij, als een algemeenen regel, te kunnen vaststellen, dat:

1.) Als er nog geene ontstekings-verschijnselen bestaan, men de breuk moet trachten binnen te brengen door de *Taxis*, ondersteund door het laauwe bad, en, naar de omstandigheden het toelaten, door de aderlating, koude omslagen op de breuk, het tabaksklisteer (met omzigtigheid bereid en toegediend) en andere middelen der Kunst; maar men moest daarmede slechts eenige uren doorbrengen, vooral wanneer het eene kleine versche dijebreuk is. Men moet dus de hulpmiddelen en vooral de *Taxis* met omzigtigheid beproeven, doch zijne toevlugt nemen tot de Operatie, zoodra deze mid-

de-

delen mislukken, zelfs bij voorkeur, vóór dat de ontſtekings-verſchijnſelen zich openbaren.

2.) Als de beklemde deelen ontſtoken zijn, dat is, als het gezwel heet, geſpannen, pijnlijk bij de drukking is, moet men zich van de *Taxis* onthouden, of eerst het laauwe bad doen gebruiken en aderlaten; en dat wel zonder tijd te verliezen, — en bijaldien eene matige *Taxis* niet gelukte, maar de pijn eenigzins deed toenemen, *onmiddellijk* tot de Operatie overgaan, en dat wel des te vaardiger, hoe heviger de toevallen zijn (12).

3.) Wanneer deze ontſtekings-verſchijnſelen gevolgd zijn door die van het koudvuur der beklemde deelen, moet men geene pogingen ter Reductie in het werk ſtellen, en het ſlagen daarvan zou in dit geval het ergſte zijn, dat kon gebeuren.

De

(12) Verre van ons den raad om de Reductie der breuk, indien dit mogelijk is. niet te verkrijgen door de *Taxis* en andere hulpmiddelen. Wij hebben alleen het misbruik willen aanwijzen, hetwelk men daarvan kan, en dat wij daarvan door bekwame Heelmeesters dikwerf hebben zien maken. De minſte ontſtekings-verſchijnſelen in de breuk raden ons in dit geval de Operatie in het kortſte tijdverloop te verrigten, want het gevaar der Operatie, bij tijds verrigt, is verre van dat te evenaren, hetwelk het uitſtel harer uitvoering te weeg brengt. Het devies: *Periculum in mora*, ſchijnt opzettelijk voor de Breukſnijding gemaakt te zijn.

De Operatie is het eerſte en eenige, wat verrigt moet worden; zij is alsdan dikwijls doodelijk; maar zij is ongelukkig het eenige redmiddel, hetwelk het verzuim des lijders den Heelmeester overlaat.

Dit is naar onze meening het ſtelligſte en algemeenſte wat men kan antwoorden op de eerſte Vrage. Ondertusſchen zijn er eenige bijzonderheden, die in ſchijn de door ons opgegevene ſtellingen krachteloos maken, maar die dezelven inderdaad zouden verſterken. Dus is er meer kans van goed gevolg bij de Reductie door de *Taxis*, als de breuk oud, groot en meermalen buiten en weder binnen gegaan is. In dit geval zal men, als de ziekte een traag en zwak karakter heeft, de Operatie kunnen uitſtellen en de *Taxis* wat langduriger beproeven, dan wanneer de breuk versch, hard, klein was, enz. In het tweede geval moet men ſpoediger opereeren, en dat wel omdat de ontſteding ſpoediger ontſtaat en heviger is, dan in het eerſte. Men moet des niet te min zoo wel in het eerſte als in het tweede geval opereeren, als de onmogelijkheid der Reductie door eenige proeven gebleken is, en de ontſtekings-verſchijnſelen zich vertoonen.

BE-

BEANTWOORDING

DER TWEEDE EN DERDE VRAGEN:

Welke zijn de Oorzaken, die de ongelukkige Gevolgen der Breukſnijding te weeg brengen, en welke zijn de Verſchijnſelen, die deze Gevolgen aanduiden?

Door welke Hulpmiddelen, zoowel als Handgrepen, kunnen deze Gevolgen voorgekomen of herſteld worden?

Oorzaken die aan ALLE BREUKEN *gemeen zijn.*

De menigvuldigſte oorzaak der noodlottige gevolgen der *Breukſnijding* is zekerlijk de draling der lijders in het toeſtaan van dezelve, of wel die van den minder verſchoonlijken Heelmeester zelven in hare uitvoering.

De Beklemming niet weggenomen zijnde, bepaalt de Ontſteking der uitgezakte deelen: deze ontſteking deelt zich ſpoedig mede aan het buikvlies, verwekt de vorming van ſchijnvliezen of meer of min uitgebreide zamengroeijingen, die zich tegen de Reductie der deelen verzetten, en gaat eindelijk uit in verſterving van het beklemde gedeelte des darms of des nets, in één woord, brengt den lijder in het gevaar van de hevigſte toevallen. Wij zul-

zullen bij opvolging van deze gevolgen der beklemming fpreken, en een aanvang maken met het eerfte dat zij verwekt, met de ontfteking der in de breuk bevatte deelen.

En wel vooreerst zullen wij het groote verfchil aanwijzen, dat er tusfchen de Net- en de Darmbreuken te dezen aanzien beftaat. Men gevoelt wel, dat de laatfte door het weeffel der darmen, het getal der vaten die daarheen loopen, hunne grootere hoezeer vrij ftompe gevoeligheid, en door de ftoffen die zij bevatten, meer dan de netbreuken aan ontfteking moeten zijn blootgefteld. Dit bevestigt ook de waarneming; en het is om deze reden, en om de belangrijke verrigtingen der ingewanden, dat de darmbreuken gevaarlijker en in het algemeen noodlottiger zijn, dan de netbreuken.

De fnelheid en hevigheid van de ontfteking ftaan in gelijke rede met de kracht der beklemming. Dus ziet men dat de Dijebreuken gevaarlijker zijn, dan de Liesbreuken. De engte der deelen, die in de eerfte foort van breuk de ingewanden doorlaten, en ook hunne tegenftand, (maar vooral hunne engte) maakt dat de ingewanden fterker *gekneld* worden; — en de meer hevige beklemming doet de ontfteking fpoediger volgen. Zij is heviger, als de lijder jong, fterk, krachtvol, prikkelbaar is, of wel, als de eng ingeknelde breuk daarenboven zonder omzigtigheid wordt gedrukt door een Heelmeester, die het gevaar van eene te dikwijls her-

haal-

haalde *Taxis* niet inziet. Men heeft zeer kleine en naauwelijks uitpuilende breuken door een verband zamengedrukt, en zeer ſpoedig in ontſteking zien geraken.

Sommige inwendige oorzaken kunnen ook toebrengen om de ontſteking te verhaasten of heviger te maken; bij voorbeeld, wormen en ſteenen in de ingewanden. Dit laatſte is zeer zeldzaam het geval, en verdient naauwelijks vermeld te worden; doch er beſtaat een genoegzaam groot aantal voorbeelden van het eerſte bij kinderen. Al het overige wijders gelijk zijnde, raakt een met drekſtof gevulde darm ſpoediger in ontſteking, dan een half door gas of vloeiſtoffen uitgezette darm; maar als de beklemming eenigen tijd geduurd heeft, ontſtaat de ontſteking daarom niet minder. De tijd waarin zij doorgaans volgt, is gewoonlijk zeer verſchillend. Men heeft haar zien ontſtaan en in verſterving eindigen binnen eenige uren (LARREY) (13). WILMER, POTT, HEY, COOPER, en anderen, verhalen voorbeelden van breuken, die in minder dan vier-en-twintig uren koudvurig zijn geworden.

Men heeft daarentegen, gelijk wij boven gezegd hebben, breuken na zeventien dagen geopereerd. In dit geval beſtond de ontſteking naauwelijks. Men heeft breuken geopereerd na twee-en-twintig dagen, na zestien dagen (14), zonder dat de deelen veel

(13) *Campagnes d'Égypte* t. I p. 196.

(14) GENDRON, *Bullet. Soc. med. Par.*

veel ſchenen te verſchillen van den gezonden ſtaat. Maar meestal begint de ontſteking van den tweeden, derden, tot den vijfden dag.

Deze ontſteking is gevaarlijk:

1.) Omdat zij zich zeer gemakkelijk mededeelt aan het buikvlies, als de beklemde deelen in de buikholte zijn terug gebragt. CAMPER (15) heeft den dood zien volgen door de buikvlies-ontſteking, bij eene liesbreuk die zonder eenig uitſtel was binnengebragt.

2.) Door hare geneigdheid om in koudvuur over te gaan.

De behandeling die deze ontſteking vordert, is die eener gewone, maar hevige ontſteking van een gewigtig ingewand. De behandeling moet krachtig zijn, en vooral beſtaan in aderlatingen en verzachtende omſlagen en pappen.

Maar het krachtigſte middel, het eerſte zelfs dat men moet bezigen, is de Operatie.

De ontſtekingwerende middelen zijn alleen nuttig als de beklemming vernietigd is, en alleen dienende ter voorkoming van de buikvlies-ontſteking, die de binnenbrenging der ontſtoken ingewanden zou kunnen verwekken; want dit is het noodlottigſte en menigvuldigſte toeval van eene te laat verrigte Breukoperatie, als namelijk de beklemde deelen ontſtoken zijn. Men heeft getracht, om het getal der geopereerde lijders die aan de buikvlies-ontſteking ſterven, te

(15) *Icones Hern.* p. 3.

te begrooten; en dit getal is wezenlijk ſchrikbarend, vooral zoo men bedenkt, dat men dit ſchrikkelijke toeval naauwelijks behoeft te duchten, als men de beklemming terſtond wegneemt?

Verſchillende andere oorzaken kunnen na de *breukſnijding* eene *peritonitis* te weeg brengen. De hevige drukking van den buik van een pas geopereerde, of te ſterke bewegingen die hij maakt, kunnen noodlottig worden door de verbreking van het te zwakke likteeken dat de uitzakking der ingewanden uit de buikholte tegengaat, waardoor zij op nieuw kunnen beklemd worden. Als de terugbrenging niet volkomen is, kan een klein gedeelte darm of net beklemd blijven. — Als de toevallen aanhielden, zou men eene tweede Operatie moeten verrigten, en het gedeelte dat men *geklemd* meende, los maken. Deze bijkomende verſchijnſelen zijn altijd zeer gevaarlijk. De ontſteking van het buikvlies is er bijna altijd het gevolg van. Om deze toevallen te voorkomen, moet ook de pas geopereerde lijder eene volſtrekte rust houden, niet uit zijn bed komen, en niet te zwaar met dekens bedekt zijn. Een man die den vorigen avond van eene beklemde liesbreuk geopereerd was, verliet zijn bed, om op een zekeren afſtand eene natuurlijke behoefte te gaan voldoen. De inſpanning die dit vereischte, gevoegd bij de bewegingen van zijnen gang, die waarſchijnlijk zijn verband hadden in wanorde gebragt, maakten dat de ingewanden op nieuw door

de wond uitzakten. De lijder ſtierf aan eene *peritonitis*, die vóór dit toeval door niets werd aangeduid.

Een der eerſte uitwerkſelen van de ontſteking der beklemde deelen is de vorming van *ſchijnvliezen* of zamengroeijingen der beklemde deelen aan den breukzak, en van den breukzak zelven aan de hem omringende deelen. Als de ſchijnvliezen nog zacht zijn, kan en moet men ze met het hecht van het ſcalpel van de oppervlakte des darms losmaken, aleer men de breuk binnen brengt. De aard en vastheid der zamengroeijingen verſchilt veel, naar den ouderdom der ziekte. Zij zijn zeer menigvuldig wegens de onderlinge wrijving der beklemde deelen. Zij zijn, gelijk wij zien zullen, de bron van vele toevallen, en intusſchen moet men hen bijna beſchouwen als eene weldaad der Natuur, dewijl men aan hen de genezing der wonden van het darmkanaal verpligt is.

Men kan drie ſoorten daarvan onderſcheiden, of liever, zij kunnen zich onder drie opeenvolgende toeſtanden vertoonen. De *eerſte toeſtand* is eigenlijk gezegd die van de ſchijnvliezen, waarvan wij zoo even geſproken hebben. Dit is eene ſoort van geleiaardige uitzweeting, gelijkvormig aan die, welke zich op de oppervlakte der ontſtoken weivliezen bevindt. Men moet dezelve met den vinger, of zoo hunne teerheid dit toelaat met eene fijne ſpons en laauw water, losmaken. Een deel dat met deze uitzweeting bedekt is, zou, in dezen

ſtaat

ſtaat binnengebragt zijnde, bijna zeker eene ontſteking van het buikvlies verwekken. In den *tweeden toeſtand* worden zij vast, draadvormig of vliesachtig; en als deze draden of vliezen zich op een bepaalden afſtand van elkander bevinden, ſnijdt men ze door met de ſchaar, den darm voorzigtig van den breukzak verwijderende. In den *derden toeſtand*, die op eene zeer hevige ontſteking volgt, wordt de zamengroeijing vleeschachtig. De vereeniging der deelen is bijna volſtrekt; zij ſchijnt onmiddellijk te zijn, gelijk die van de zamengroeijing der beide lippen van eene wond. Het is onmogelijk dezelve te verbreken, zonder een der zamengegroeide deelen te kwetſen. Wanneer zij tusſchen het net aan den eenen, en den hals van den breukzak, den darm of den bal, aan den anderen kant plaats heeft, moet men niet in twijfel ſtaan, om het net zoo nabij mogelijk aan zijne zamengroeijing af te ſnijden. Wanneer zij, bij de aangeborene breuk, tusſchen den darm en den bal plaats heeft, kan men nog hopen haar los te maken, de ſnede van den biestouri liever naar den laatſte dan naar den eerſte gewend houdende. Maar als de darm en de hals des breukzaks zamengegroeid zijn, moet men liefst de zamengroeijing onaangeroerd laten, en zich vergenoegen met de ontklemming.

Eene andere ſoort van zamengroeijing heeft er plaats, bij de breuken van het lendendeel van het *coecum* en *colon*. Deze beide darmen ſlepen het

 buik-

buikvlies met zich, dat hen in de darmbeens-lendenſtreek (*regio ileo-lumbalis*) bepaalt, en aldus bevinden zij zich in zamenhang met de wanden van den breukzak, op gelijke wijze als zij in den natuurlijken ſtaat met de wanden der buikholte waren. Even als het *coecum* en het lendengedeelte van het *colon* voor een gedeelte buiten het buikvlies gelegen zijn, even zoo bevindt zich een gedeelte van hunnen omvang buiten den breukzak. Indien de huidſnede op het gedeelte van het *coecum* valt, dat bloot in het celleweefſel ligt, kan de Heelmeester, die op zulk eene geſteldheid niet bedacht is, den darm openen, en in de meening zijn dat hij den breukzak opent. J. L. PETIT en ARNAUD hebben zich desaangaande bedrogen. Als er geen enkel verſchijnſel van koudvuur beſtaat, moet de Heelmeester zich vergenoegen met de blootlegging van den liesring en den hals van den breukzak, welken hij ligtelijk buitenwaarts moet inſnijden, zonder den breukzak te raken. Hij moet de beklemming doen ophouden, de ingewanden niet blootſtellen aan den dampkring, en door eene ligte drukking de drekſtoffen die de uitgezakte darmlus bevat, doen verdeelen. In geval van verſterving, moet men een grooten ontlastweg openen, en de beklemming ook in ruimen omvang losmaken.

Als de breuk alleen door het vrije uiteinde van den blinden zak van het *coecum* gevormd wordt, ontſtaat het koudvuur vóór dat de lijder nog een

Heel-

Heelmeester heeft te hulp geroepen: de algemeene verſchijnſelen toch zijn dan niet hevig. De kunstaars die daaruit volgt, geneest dikwerf in drie of vier weken.

Intusſchen zijn de darmen zeldzaam op eene zoo vaste wijze zamengegroeid. De ſtevigſte zamengroeiſels zijn die, welke tusſchen het net en den breukzak plaats grijpen. In gevalle waar de zamengroeiſels zoo vast en zoo uitgebreid zijn, dat men ze niet kan verdeelen, moet men de breuk niet binnen brengen, want de zamenkleving der beide zijden van eene darmlus heeft ſomtijds den doortogt der drekſtoffen een genoegzaam ſterken tegenſtand geboden, om eene inwendige beklemming te verwekken, en dien ten gevolge den dood na zich te ſlepen.

De dijebreuk is meer dan de liesbreuk onderhevig aan zamengroeijingen, hetwelk afhangt van de wrijvingen die zij bij de beweging der dije op het bekken gedurig ondergaat. Als de zamengroeijingen bij deze breuk vleeschachtig zijn, ſtelt ARNAUD (16) eene Operatie voor, welke hij het eerst heeft volvoerd. Hij raadt, om bij de vrouw den darm en den breukzak tevens ter zijde te klieven; bij den man gelooft ARNAUD, dat men, vóór de klieving van den breukzak, den darm en de beklemming, ter voorkoming der bloedſtorting die uit de beleediging van de zaadſlagader zou volgen, liever de

(16) *Traité des Hernies*, p. 773 – 775.

de zaadſtreng moet onderbinden en den bal opofferen, dan den lijder, door de beleediging van het zoo even gemelde vat, aan een zekeren dood ter prooi laten.

Deze raad van ARNAUD, hoe ſtoutmoedig die ook zij, is niet zonder nadeelen; en een der voornaamſten daarvan is — het openen van een darm, het vormen van eene drekfistel of van een kunstaars. Het komt mij voor, dat het in dit geval, als men geloofde dat de zaadſtreng, langs den onderrand van de buitenſte ſchuinſe buikſpier loopende, door het celleweefſel dat ten gevolge der ontſteking is verdikt, met de omringende deelen was vastgegroeid, en derhalve de vaten niet voor de ſnede van het mes konden wijken, beter zijn zoude binnenwaarts te ontklemmen, gelijk GIMBERNAT doet, dan den lijder van een zoo gewigtig deel als de bal te berooven. In ſommige gevallen zelfs zoude men kunnen beproeven om den darm in eene kleine ruimte te ontklemmen, en het mes tusſchen hem en den band van *Poupart* te voeren, om de ſnede binnenwaarts, evenwijdig met den horizontalen tak van het ſchaambeen, te maken.

De breuken die zoo ſterk vastgegroeid zijn, dat zij niet kunnen binnengebragt worden, zijn zoo zeldzaam, dat POTT zegt, dat hij nimmer eene zoodanige gezien heeft. Ondertusſchen beſtaat er een genoegzaam groot getal voorbeelden van, door de ſchrijvers over de Breuken aangehaald.

Men geeft den raad om de zamengroeijingen

met

met den vinger los te maken; maar wij zijn zeer verwijderd van dit aan te raden: wij hebben daar een te noodlottig gevolg van bijgewoond. De darm barstte, en de daarop volgende uitſtorting verwekte eene doodelijke *peritonitis*. ARNAUD (17) verhaalt een geval van een bijna volkomen dergelijken aard.

Als de zamengroeijingen zich alleenlijk rondom de opening van den breukzak bevinden, onttrekt hunne ligging hen dikwijls aan het gezigt, en ſtelt den Arts in het gevaar van kwetzing der verplaatſte ingewanden. Men kan dit gedeelte der Operatie gemakkelijker maken, door de vergrooting van de ſnede in de bekleedſelen en van die in den liesring, zoodat men de zamengroeijingen ontbloot. De voorzorg om zich, door het inbrengen van den vinger, te verzekeren dat de ingewanden volkomen zijn losgemaakt en dat de liesring vrij is, (hetwelk in geen geval mag verzuimd worden) is hier vooral noodwendig.

Als de zamengroeijingen zoo groot zijn, dat de deelen niet kunnen worden binnengebragt, moet men zich te vrede houden met de ontklemming. Maar men moet in dit geval zeer zorgvuldig zijn, om de deelen van alle drukking te bevrijden, en hen daarna te bedekken door eene matige vereeniging der bekleedſelen. Als er aldus een vastgegroeid ingewand buiten de buikholte is gelaten, trekt het

(17) *Loco citato*, p. 317.

het zich, gedurende de genezing, langzamerhand terug; of als er een klein gedeelte buiten den liesring blijft, bedekt dit zich met vleeschheuveltjes en eindelijk kleeft het zamen met het litteeken. Men leest in SCARPA (18), dat RICHTER en hij op deze wijze, bijna zonder eenig toeval en in een vrij kort tijdverloop, geslaagd zijn.

Van de Beklemming door den Breukzak.

Wij zullen het eerst spreken van de beklemming die niet te weeg gebragt wordt door den liesring of het lieskanaal, maar door den hals van den breukzak. Gelegen tusschen de deelen die hij bevat en die hem trachten te verwijden en tusschen den omtrek der breukopening, aan wier onmiddellijke werking hij onderhevig is, en des te sterker door het ligchaam van den zak zelven uitgerekt, naarmate deze zak sterker door de inbevatte deelen wordt uitgezet, is de hals van den breukzak dikwijls het eerste deel dat in ontsteking geraakt. Zijn weefsel wordt verdikt, verliest de rekbaarheid, en krijgt eene aanmerkelijke stroefheid; de omvang van zijnen mond, die zich meer en meer vernaauwt, wordt zeisenvormig en scherp, en terwijl hij somtijds zelve vrij ligt in zijn verwijden peesvliezigen koker, worden de ingewanden die hij bevat, en die tot hiertoe eene vrije beweging gehad hebben, in hun-

(18) *Mémoire sur les Hernies, trad. par* CAYOL, *Mem.* II, §. 28.

hunne beweging belemmerd. Daar zij vrijelijk in den breukzak kunnen dringen, en de ziekte eene gedurige neiging tot toenemen heeft, brengen zij gezamenlijk eene daling der breuk met het *ſereuſe* omkleedſel derzelve te weeg. Een nieuw gedeelte van het buikvlies, dat nieuwe deelen bevat, dringt uit de buikholte, en wordt op de hoogte der opening de zetel van hetzelfde verſchijnſel, hetwelk is voorafgegaan, en aldus kan men in een zelfden zak verſchillende halzen (*collets*), door verſchillende opvolgende vernaauwingen vaneengeſcheiden, vinden. In ſommige zeldzame gevallen eindelijk, als de zak niet door de werking der ingewanden daalt, vormt er zich een tweede nevens den eerſte.

Men mag vermoeden, dat de hals van den breukzak de oorzaak der beklemming is, als de breuk oud en groot is, en als zij langdurig door een breukband is binnen gehouden: vooral wanneer men, den vinger rondom zijn hals bewegende, den rand van den liesring niet geſpannen of ſterk tegen de ingewanden aangedrongen vindt. Als men de Reductie beproeft, gaat de breuk onvolkomen binnen, en er vormt zich boven den liesring eene gewone kleine zwelling, die op de minſte drukking pijnlijk is. Wanneer de lijder ſtaat en hoest, ziet men terſtond de kleine zwelling uit de lies verdwijnen, en de breuk haren eerſten omvang hernemen.

De hals van den breukzak is eene veelvuldiger oorzaak van beklemming, dan men te voren meende,

de; doch men zal thans niet ligtelijk denken, dat dit niet zoo is, nu men bekend is met de natuurlijke geneigdheid van den hals van den breukzak om zich te vernaauwen, en met de dikte die zijne wanden aannemen, als zij langdurig door den pop van een breukband gedrukt worden. Dus heeft ARNAUD (19) den hals des breukzaks geheel kraakbeenig en drie lijnen dik gevonden, en er zijn weinig Heelmeesters, die de verdikking van den hals des breukzaks bij oude breuken niet bewaarheid hebben, ja, indien het ons geoorloofd ware onze eigene waarnemingen omtrent dit onderwerp bij te brengen, dan zouden wij zeggen, dat bij grijsaards, die sedert vele jaren eene breuk gehad hebben, welke door een breukband werd binnen gehouden, deze ontaarding van den hals van den breukzak slechts zeldzaam gemist wordt. LAWRENCE zegt, dat hij zelve in de eerste Uitgave van zijne Verhandeling over de Breuken de mogelijkheid van de vernaauwing van den hals des breukzaks had in twijfel getrokken, en hij bekent in zijne derde Uitgave, dat hij die door lijkopeningen gestaafd heeft.

Maar de beklemming door den hals van den breukzak bestaat, om zoo te spreken, alleen bij de oude breuken, als de drukking van een breukband de verdikking en vernaauwing van denzelven heeft verwekt; want men neemt die nimmer waar in versche breuken. Als

(19) *Traité des Hernies*, T. II, p. 11.

Als men te doen heeft met eene breuk die in de eerſte omſtandigheden verkeert, moet men zijne aandacht op dat punt vestigen; want even eenvoudig als het hulpmiddel daarvan is, even belangrijk is het dit te kennen, en de breuk niet binnen te brengen zonder den hals van den breukzak te klieven, als hij de oorzaak van de beklemming is. Somtijds echter ziet men deze geſteldheid van den hals des breukzaks niet op het eerſte aanzien. Dus verhaalt ARNAUD, dat hij deze vernaauwing twee duimen achter den liesring gevonden heeft. LEDRAN (20) heeft eene dergelijke waarneming gedaan. HEIJ (21) was ééns genoodzaakt den liesring zeer breed te ontſpannen, om tot eene inwendige beklemming door te dringen. HOME (22) vond, na den liesring zonder baat te hebben gekliefd, bij de opening van het gezwel het ingewand naauw ingeſloten door den mond van den breukzak, enz., enz.

Het is te gewigtiger, dat men den hals des breukzaks in de gemelde gevallen klieve, daar de breuk, aldus binnen gebragt, in de buikholte beklemd blijft en al de verſchijnſelen van eene beklemming verwekt, welke de Heelmeester met ſmart moet aanzien, zonder die altijd te kunnen genezen.

De-

(20) *Obs.* 60, *loco citat.*

(21) *Oper. citat.* p. 174.

(22) *Transact. of a Society.* Vol. II. p. 106.

Dezelfde toevallen ſchijnen in ſommige gevallen van Reductie van groote en oude breuken door de *Taxis* ontſtaan te zijn. In dit geval zoude men de breuk zonder tijdverzuim weder moeten doen uitzakken, en de ontſpanning des breukzaks bewerken.

Bij eene beklemde liesbreuk die door de *Taxis* binnen gebragt was, zag VIGUERIE, *Chirurgyn* te *Toulouſe*, de toevallen der beklemming niet zonder verwondering toenemen. Hij trachtte terſtond de breuk weder te doen uitzakken, maar daarin niet geſlaagd zijnde, legde hij den liesring door eene inſnijding bloot, verwijdde die daarop, haalde den breukzak weder buiten, opende dien, doorſneed zijn vernaauwden hals, bragt de breuk op nieuw binnen, en genas den lijder. — Deze belangrijke waarneming wijst ons volkomen onze handelwijze aan, als dergelijke gevallen zich voor ons opdoen.

SABATIER (23) verhaalt, dat bij eene beklemde liesbreuk, in wier Reductie hij geſlaagd was, de de darmen, in plaats van allengskens binnen te gaan en op het laatst de gewone rommeling te doen hooren, op eens en zonder geruisch waren binnen geſchoten. De lijder bleef altijd aan hevige pijn in den buik onderhevig, gelijk ook aan walging en menigvuldige braking, en loosde noch winden noch ſtoffen langs den natuurlijken weg. De breuk was geſpannen; de opening van den lies-

(23) *Médecine opératoire.*

liesring ruim; hij voelde eene diep liggende ronde zwelling, die het uiteinde daarvan raakte als hij den lijder deed hoesten of den neus ſnuiten. Het viel hem ligt te erkennen, dat er eene inwendige beklemming beſtond, en dat niets den lijder konde redden, dan de Operatie. Hem hebbende doen opſtaan en den neus ſnuiten, kwam het gezwel terug. Hij opereerde. De breukzak was dik en vernaauwd ter plaatſe van den liesring; hij doorſneed dien zonder den liesring te raken, de toevallen van beklemming hielden op, en hij had de voldoening van den lijder te genezen.

LEDRAN (24) was de eerſte die het gevoelen had, dat de terugbrenging van den breukzak met de deelen die hij bevat, gelijk ook de voortduring van de beklemming door zijnen hals in een ſtaat van verdikking en verharding, mogelijk was. Hij opereerde een man van eene dijebreuk, die ſedert lang een breukband had gedragen, omdat hij te voren aan deze ziekte gelaboreerd had. Toen de breukzak was blootgelegd, kliefde LEDRAN den band van *Fallopius*, ten einde de deelen zonder het openen des breukzaks terug te brengen. Deze was zeer naauw aan zijn bovenſte gedeelte. Hij geleek naar eene geſloten beurs, met een zeer naauwen ingang. LEDRAN oordeelde, dat deze de eenige hinderpaal tegen de Reductie der deelen was geweest, en dat de band van *Fallopius* daaraan geen

(24) *Observ. de Chirurg. Obs.* LVIII.

geen deel gehad had. Hij opende dien en maakte hem vrij, gelijk men bij alle Breukoperatien doet, en de ingewanden werden in den buik terug gebragt.

Dit geval is door eene dergelijke waarneming bevestigd, die ook door LEDRAN is bekend gemaakt. Een man, bij wien men zeven dagen te voren eene breuk had binnengebragt, zonder dat de toevallen der beklemming waren opgehouden, overleed. — Er bevond zich geene zwelling meer in de lies, maar men befpeurde een ledig op de plaats die zij had ingenomen, en de band van *Fallopius* was voor den omvang der breuk zoodanig terug geweken, dat men de vingers gemakkelijk daaronder konde voeren. De Heelmeester die de Reductie verrigt had, herinnerde zich dat hij bij de terugfchieting der breuk het *gerommel* niet gehoord had, dat die der darmbreuken kenmerkt, en dat de deelen op eens (*en bloc*) onder den band waren doorgegaan. Bij de lijkopening vond men den breukzak in den buik, nog eên groot gedeelte van den nuchteren darm bevattende. Toen men den darm daaruit wilde halen, vond men den ingang des breukzaks zoodanig vernaauwd, dat men dien met de fchaar moest vergrooten.

De moeijelijkheid om dit geval te verklaren, als men het oog flaat op de algemeene aangroeijing van den breukzak met de omringende deelen, vooral wanneer de breukzak verdikt is, en de nog grootere moeijelijkheid, om aan te nemen, dat een

groot

groot gezwel onder den *Arcus cruralis* kan doorgaan, hebben zeker LOUIS (25) de wezenlijkheid van het geval doen betwisten. Maar desniettemin beſtaan er thans een bepaald getal van voorbeelden, die niet toelaten, dat men het door LEDRAN medegedeelde geval geheel in twijfel trekke. DE LA FAYE en ARNAUD (26) deelen daarvan waarnemingen mede. RICHTER heeft in zijn groote werk ſterk op dit onderwerp aangedrongen, en hij heeft daar opzettelijk een *programma* over uitgeſchreven.

SCARPA meldt het voorbeeld van een jongeling, die ten gevolge van de Reductie zijner breuk ſtierf. De verſchijnſelen der beklemming, verre van na te laten, namen na de Reductie toe. Men ontdekte de oorzaak daarvan eerst bij de lijkopening, toen men het ingewand nog beklemd vond door den breukzak, dien men achter den liesring en tusſchen het peesvlies van de dwarſe buikſpier en het buikvlies, had gevoerd. COOPER heeft een dergelijk geval gezien.

DUPUYTREN heeft dit geval *zes* malen gezien (27). In twee gevallen was er alleen breuk aan eene zijde, en de pogingen ter Reductie hadden die op eens (*en masſe*), dat is, den breukzak met de daar-

(25) *Mémoir. de l'Acad. de Chirurg.* Tom. II., p. 299. in 4to.

(26) *Traité des Hernies*, Tom. I., p. 96.

(27) *Médecine opératoire de* SABATIER; *nouv. édit., par* BÉGIN *et* SANSON.

daarin bevatte deelen, doen binnengaan. De herinnerende teekenen ontdekten, dat er eene breuk geweest was, en dat deze breuk beklemd was geworden. De plaatshebbende verſchijnſelen, waaronder men vooral de braking van eene drekbrij moet onderſcheiden, toonden aan, dat de beklemming nog beſtond. Inſpanningen die men de lijders deed maken, deden de breuken op nieuw buiten komen, welke met goed gevolg werden geopereerd. In twee aan de vorigen gelijkaardige gevallen, kon men de breuk niet weder doen buiten zakken; DUPUYTREN opereerde echter. Bij een der lijders, kon men den breukzak vatten met het pincet en naar buiten halen, waar hij gekliefd en de beklemming opgeheven werd. Bij den anderen, noodzaakten de omvang der breuk en de naauwte van het lieskanaal dit laatſte in zijn ganſche lengte te klieven, en eerst toen kon men den breukzak vatten en de breuk naar buiten halen, waar de ontklemming verrigt en de Operatie voltooid werd. Bij de twee anderen eindelijk, beſtond er eene liesbreuk aan beide zijden, beide zonder beklemming. Deze breuken binnen gebragt zijnde, wist men niet aan welke zijde men zoude opereren. Bedrogen door de inlichtingen van den lijder, deed DUPUYTREN de Operatie aan de zijde, waar geene beklemming was. Hij verloor den moed niet, en hernieuwde de Operatie aan de andere zijde. De ontklemming geſchiedde zonder moeijelijkheid.

Een ſlotenmaker, die aan twee liesbreuken leed,

hield

hield die binnen door een breukband. Zijn breukband breekt, de breuk gaat uit, en hij tracht die te vergeefs weder binnen te brengen. — Een Heelmeester die geroepen werd, bragt beiden, hoezeer met moeite, weder binnen. De toevallen houden aan, de lijder gaat naar het *Hotel-Dieu* op den zevenden dag. De toevallen nemen niet af, en zijn dood ſcheen zeker. DUPUYTREN beſloot tot de Operatie. De inlichtingen van den lijder deden gelooven, dat de beklemming ter linkerzijde plaats had; men wil opereren aan die zijde; maar op het oogenblik dat men zich daartoe gereed maakt, ontdekt men aan de regterzijde eene geringe zwelling, waarin de lijder verzekert bij de drukking eene veel heviger pijn te ontwaren, dan aan de andere zijde. Men ontbloot dit gezwel, hetgene men eerst voor de gezwollene zaadſtreng en daarna voor den breukzak hield; men opent het, er vloeit vocht uit, en men ontdekt dat men in een ſereuſen zak is gekomen. Achter deze beurs vindt men den waren breukzak, die bij zijne inſnijding eene zekere hoeveelheid vlokkige wei laat ontſnappen, maar in welks holte men noch net, noch darmlus vindt, hoezeer de vinger, tot in de buikholte gevoerd, de zamengroeijing der ingewanden met de wanden der buikholte ontdekt. — Men doet terſtond daarna de Operatie aan de andere zijde; na de inſnijding der huid en van eenige lagen van het celleweefſel, ontdekt en klieft men eenen zak, waarin men eene vetmaſſa vindt, die

 het

het aanzien van het net heeft, en men gelooft voor een oogenblik, dat men in den breukzak is gekomen en eene netbreuk gevonden heeft. Intusſchen vindt men, achter dit vet, eene geringe plaats van een vezelachtig aanzien, welke telkens geſpannen wordt en zich opheft, als men den lijder laat hoesten. Men klieft die met omzigtigheid, als ook eenige dunne lagen celleweeſſel, daaronder liggende, en toen ziet men eene groote hoeveelheid rotachtige en bloederige wei uitvloeijen. Deze vloeiſtof met die welke bij de inſnijding van den breukzak der andere zijde was uitgevloeid vergelijkende, beſluit DUPUYTREN dat er eene beklemming beſtaat aan de linker zijde. Hij vergroot de inſnijding van den zak, en ontdekt eerst een ſtuk net dat ontſtoken was; daarna den vinger in den liesring brengende, trekt hij den zak naar buiten: eene roode en glinſterende darmlus vertoont zich in zijne holte; men brengt den geknopten biestouri onder den vinger naar binnen, en klieft de aangroeijing (*bride*) in verſchillende rigtingen. Eene nieuwe lus der darmen doet zich toen naar buiten voor; men brengt die in, den breukzak in zijne plaats houdende. De lijder wordt verſchillende malen adergelaten, enz., en na vijf weken was hij genezen (28).

Be-

(28) Het gebeurt ſomtijds, dat deze vernaauwing van den hals van den breukzak eene zekere uitgebreidheid heeft. Hij vormt eene ſoort van buis van een halven duim tot één duim lengte, die den darm be-

Behalve door den hals van den breukzak en de peesachtige ringen, wordt de beklemming somtijds verwekt door eene bijzondere gesteldheid der deelen, in den zak zelven bevat. De zamenkleving der bevatte deelen, hetzij met den zak, hetzij met elkander, plooijen, eene wrong van den darm zelven, een stuk net dat de lus van het darmkanaal bevat, eene doorboring van het net of van het darmscheil, en de indringing van den darm door deze opening van de natuurlijke of ziekelijke aanhangsels des darmkanaals, de inschuiving van den darm (*invaginatio*), vreemde ligchamen in denzelven, de verscheuring van den zak en de doordringing van de ingewanden door deze verbreking van zijnen zamenhang, moeten alzoo als zoo vele oorzaken der beklemming beschouwd worden, te weeg gebragt door of in den zak, die de verplaatste deelen omgeeft.

Eene

beklemt. Men ontdekt dit gewoonlijk aan de moeijelijkheid der terugbrenging. In dit geval moet men een smallen geknopten biestouri nemen, dien op den vinger of eene sleuffonde zoo ver het noodig is voorwaarts voeren, en aldus den ganschen hals doorsnijden. SCARPA geeft den raad, om den darm, die den hals van den breukzak, even als den vinger eener handschoen, omgekeerd met zich voert, terug te halen. — Men ziet alsdan het gansche gedeelte van den zak ontbloot, hetwelk het ingewand beklemt, en klieft het met een biestouri, op het geleide der sleuffonde.

Eene vrij zeldzaam waargenomene gesteldheid, doch waarop men altijd acht geven moet bij de Breuksnijding, omdat zij noodlottige gevolgen kan hebben, bestaat in de vernaauwing van den omvang van den darm zelven, door de lang voortgezette werking der drukking van den liesring of van den hals des breukzaks. Deze gesteldheid is veel gewoner bij het net. De darm, gedurig uitgezet door stoffen welke zijne holte doortrekken, is veel minder vatbaar voor deze vernaauwing dan het net. Intusschen is hij somtijds eenigzins kringswijs en duurzaam vernaauwd, in den vorm van een hals (*collet*), ter plaatse waar hij door den hals van den breukzak wordt omgeven. Men gevoelt, dat deze vernaauwing alleen bij oude breuken kan plaats hebben. De drukking van den hals des breukzaks heeft door lengte van tijd eene vernaauwing bewerkt, zoodat de verschijnselen van beklemming aanhouden na de Operatie, hoezeer de darm zijne vrije ligging in den buik heeft terug bekomen. Dit was het, dat aan een, in het jaar 1765, door RITSCH geopereerden lijder gebeurde (29). Deze lijder, twaalf uren na de Operatie gestorven zijnde, vond men den darm op beide plaatsen die door den liesring beklemd geweest waren, bijna gesloten. Men zou gezegd hebben, dat zij sterk door eenen dikken draad ingekneld geweest waren.

Een

(29) *Mém. de l'Acad. de Chir.* Tom. XI., p. 293. *édit. in* 12°.

Een juist aan dezen tegengestelde toestand kan evenwel dezelfde uitwerkselen verwekken. Het gebeurt somtijds, dat het te langdurig en te sterk uitgezette ingewand zich niet meer kan zamentrekken, en niet van de stoffen die het bevat, ontlasten. Lavementen zijn genoegzaam om deze laatste ongesteldheid te herstellen.

Wat den eerste aangaat, als men, zich vóór de Reductie met den staat der ingewanden bekend makende, de vernaauwing te aanmerkelijk bevindt, dan zoude men zich eveneens moeten gedragen, als of er versterving was. — Als men de Reductie gedaan heeft, en dan zulk een toeval vermoedde, dan zoude men de breuk weder naar buiten moeten halen.

Eene andere soort van beklemming, doch die evenwel meer voorkomt dan de voorgaanden, bestaat er, wanneer alle gemeenschap tusschen het bovenste en onderste gedeelte des darmkanaals is afgebroken door eenen vliesachtigen band, of door een stuk net, dat in de nabijheid van den liesring vastgegroeid is. In dit geval heeft men, na de Reductie der deelen, al de toevallen der beklemming zien aanhouden. Men vindt in het eerste deel van de *Mémoires de l'Acad. de Chirurgie* een geval, door LA PEYRONIE medegedeeld. HOIN verhaalt er een van denzelfden aard, in een werk, gedrukt als vervolg op dat van LEBLANC (30). Een

(30) *Nouvelle man. d'opérer les Hernies.*

Een jongman had ſedert zijne kindsheid eene lies- breuk, die hij binnen bragt. Hij werd aangetast door toevallen van beklemming. Men deed de Ope- ratie. De liesring bood geenerlei beletſel aan de binnenbrenging van den darm. Ondertusſchen kon de laatſte niet in den buik blijven, waar bin- nen men hem terug voerde. Men vond nu, dat de beklemming niet was weggenomen, en dat die afhing van een vasten band, die vrij breed was en gevormd werd door een verhard ſtuk net, dat een gedeelte eener darmlus omgaf en beklemde. Toen deze band gekliefd was, ging en bleef de darm binnen. De uitſlag was gelukkig. LOUIS heeft een dergelijk geval gezien: men had eene verouderde beklemde breuk binnen gebragt. De toe- vallen hielden met dezelfde hevigheid aan. Men haalde die wederom buiten. De lijder herſtelde ſpoedig. — Eenige jaren daarna overleden zijnde, vond men dat het darmſcheil vliezige aanhangſels vormde, waardoor het binnen den breukzak aange- groeid was, zoodat de ingewanden die de breuk vormden, niet konden binnengebragt worden, zonder eene toeſnoering door deze aanhangſels te lijden.

Het middel ter ontdekking der aangroeijingen zou beſtaan in de buitenhaling van een gedeelte des darms, en in de inbrenging van den vinger na de terugbrenging, om te onderzoeken of er zich eene aangroeijing bevindt. Deze tweeledige voorzorg moet een omzigtige Heelmeester nimmer verzuimen.

Het gebeurt ſomtijds, dat de breukzak, na eene he-

hevige inſpanning of een geweld op de breuk aangebragt, vaneenſcheurt, en een gedeelte der darmen door de ſcheur dringt en beklemd raakt. — Dan moet men de deelen allengskens ontblooten; want daar de darm onmiddellijk onder de huid ligt, zou men dien kunnen kwetſen, als men de inſnijding op eens al te diep maakte. Men moet hier handelen, gelijk J. L. PETIT (31) en BOYER (32) aanbevelen, te weten, beginnen met de ontblooting van

(31) *Traité des maladies chirurgicales, Suppl.* p. 113.

(32) *Journ. de médecine et de chirurgie*, Tom. XV. p. 261. — DUCROS (*Recherches anatomiques et pathologiques sur la Hernie crurale. Montpellier* 1817.) deelt het volgende voorbeeld van verſcheuring des breukzaks mede:

„ Een Engelſche matroos had ſedert lang eene liesbreuk, die hij gewoon was binnen te brengen. „ Eens ondervond hij, deze Reductie doende, meer „ tegenſtand dan gewoonlijk. Na groote inſpanningen, „ ging de breuk eindelijk binnen. Maar ſpoedig „ daarna werd hij gekweld van hevige koliekpijnen „ en braking, zoodat hij dien eigen dag verzocht om in „ het *Hôtel-Dieu*, te *Marseille*, opgenomen te worden. Daar de lijder volſtrekt geene inlichting van „ de oorzaak der toevallen, waaraan hij onderhevig „ was, had willen geven, ſtierf hij binnen vier-en-twintig uren, nadat hij veel drekſtoffen uit den „ mond had overgegeven. — De lijkopening ontdekte „ eene ſcheuring in den breukzak, waarin eene darmlus gedrongen en beklemd was geraakt."

van het darmſtuk dat zich nog in den breukzak bevindt, dezen zak, die als het ware een hebbelijken rok geworden is, inſnijden, en deze inſnijding tot de ſcheur verlengen. Men loopt alsdan geen gevaar van de beklemde ingewanden te kwetſen. Somtijds is de darm gekronkeld of ingeſchoven; doch men behoeft daarbij de deelen alleenlijk tot hunnen natuurlijken ſtaat terug te brengen.

Hoezeer deze toevallen niet van dien aard zijn, dat zij de Breukoperatie noodlottig zullen maken, meenden wij echter hen te moeten opgeven, want er zijn gevallan, waar zij noodlottig zouden kunnen worden.

Wij zullen hier nog ſpreken van een vrij zeldzaam toeval, hetwelk wij hebben kunnen waarnemen, en dat noodlottige gevolgen gehad heeft: dat is, de Reductie der uitgezakte deelen *buiten* de buikholte, tusſchen het buikvlies en de buikſpieren. De deelen maken het buikvlies los van de oppervlakte dezer ſpieren, dit vormt eenen zak, waarin dezelve worden terug gedrongen, zoodat zij op nieuw in beklemming raken. Deze ſoort van inwendige beklemming is zeer moeijelijk te ontdekken en te herſtellen. Wij laten hier het door ons waargenomen geval volgen:

Een man van zeventig jaren werd van eene beklemde *dijebreuk* geopereerd; de ingewanden werden naar behooren terug gebragt door den Eerſten Chirurgyn van een Hospitaal: maar de lijder, in

in weerwil van het verbod dat men had gedaan, opgeſtaan zijnde en pogingen tot ſtoelgang gemaakt hebbende, deed een vrij groot gedeelte der darmen weder buiten dringen. Een jonge Heelmeester die ter hulp geroepen was, trachtte de ingewanden op nieuws binnen te brengen. Dit niet vermogende, vond hij het noodzakelijk om de ſnede, die reeds door den Eerſten Chirurgyn gemaakt was, te vergrooten. Maar, of door onervarenheid, of door bedremmeling, of door beide deze oorzaken tevens, ſloeg hij geen acht op den breukzak, en de darmen met geweld terug brengende, zonder zich te verzekeren of hij die in de buikholte terug bragt, deed hij ze eindelijk van buiten verdwijnen. De toevallen van beklemming, die bij de eerſte Operatie geweken waren, (daar toch de lijder ſtoelgang gehad had) hernamen eenigen tijd na de tweede eene nieuwe kracht. De toevallen van eene hevige *peritonitis* kwamen daarbij, en de lijder overleed. Bij de lijkopening vond men de ingewanden in een zak, gevormd door de losmaking van het buikvlies van de oppervlakte van de dwarſe buikſpier, en waarin zij beklemd waren geworden.

Scarpa verhaalt een geval van een jongman die op dezelfde wijze omkwam. Men had bij hem eene liesbreuk binnen gebragt. De toevallen van beklemming verſchenen, en hielden eerst met zijnen dood op. Bij de lijkopening vond men den darm nog *door den breukzak* beklemd. De laatſte was,

met

met den darm, achter den liesring, tusfchen het buikvlies en het peesvlies van de dwarfe buikfpier, terug gedrongen.

Dit toeval is zeldzaam, of liever, daar beftaan flechts weinige voorbeelden van in de fchriften over de Breuken. Dit kan daarvan afhangen, dat de Heelmeesters in het gemeen zich niet bevlijtigen om de ongelukkige omftandigheden der Operatiën, die zij verrigten, aan het Publiek mede te deelen, als ook om dat alleen de met oplettendheid verrigte lijkopening deze foort van toevallen kan doen ontdekken: daarbij is de *pathologifche Anatomie* der Breuken nog zeer jong. — De middelen om dit toeval te genezen en te voorkomen, zijn:

1.) Dat men de darmen of het net, in de breuk bevat, met oplettendheid binnen brenge en zich met den vinger wel verzekere, dat zij binnen gebragt zijn en vrij in de buikholte liggen: eene voorzorg, die een voorzigtige Heelmeester altijd zal nemen.

2.) Dat men de darmlus terug hale, door de vergrooting der in den liesring gemaakte fnede, om de deelen zorgvuldiger weder binnen te brengen, bijaldien de toevallen van beklemming mogten aanhouden, en als men hen op geene andere wijze konde terug halen; hetzelfde moet men ook doen, als de breukzak met den darm is binnen gebragt en dien blijft beklemmen.

3.) Dat men eindelijk de bijna zeker volgende ver-

verſchijnſelen van Buikvlies-ontſteking beſtrijde: maar dit toeval kan, wegens de moeijelijkheid van de erkenning en herſtelling daarvan, als een der noodlottigſten beſchouwd worden, die de *Breukſnijding* na zich ſleept.

Kwetſing en Verſterving van den Darm en van het Net.

De kwetſing van den Darm met het ſcalpel is zoo wel voor den lijder, die daarvan het ſlagtoffer is, als voor den Heelmeester, aan wiens onvoorzigtigheid of onbekwaamheid men bijna altijd genegen is dit toe te ſchrijven, een der droevigſte toevallen, die bij de Breukſnijding kunnen voorkomen. —

Zelden ziet men dit toeval bij de eerſte inſnijdingen ontſtaan, en men kan het verhoeden door het maken van eene huidplooi, die dezelfde uitgebreidheid heeft, als de inſnijding die men wil maken. Maar als men den breukzak nadert, moet men de voorzorgen verdubbelen, en naauwkeurig den raad volgen, door voorzigtige Heelmeesters gegeven, van namelijk allengskens elk plaatje van het celleweefſel door eene ſleufſonde op te heffen. Deze methode, zegt men, is minder vaardig en minder *gepast*, dan dat men het pincet gebruike; maar zij is zekerder. — Met het pincet en de biestouri zou men den darm kunnen opvatten en inſnijden.

De darm is bijna altijd van den breukzak afgezonderd door eene weiachtige vloeiſtof, die min of meer overvloedig is, en die wegvloeit als de breukzak geopend is. Somtijds is deze vloeiſtof, in plaats van doorſchijnend, donker geel of bloederig, of ook wel in vastheid en kleur gelijkvormig aan zeer vloeibare drekſtof, zoodanig, dat een zeker Heelmeester, daardoor verſchrikt, meende den darm geopend te hebben, terwijl hij alleenlijk den breukzak gekliefd had. Daar zijn ondertusſchen gevallen, waar men de opening van den darm moeijelijk kan vermijden, bij voorbeeld, bij de geheele en naauwe zamengroeijing van een darm met den zak. Als men het celleweefſel laagsgewijze wegneemt, zoude men ſomtijds, zonder daarop bedacht te zijn, in de holte van den darm kunnen doordringen; en de kenteekenen van zoodanig een toeſtand zijn zoo onduidelijk, dat een zeer ervaren Engelſche Heelmeester daar geen acht op heeft geſlagen, in een geval, waar hij met zijn pincet en biestouri in den darm was doorgedrongen. Eene drekfistel was hier het gevolg van.

De beste plaats om in den breukzak te dringen, is zijn onderſte derde deel, naardien de breukzak, volgens de waarneming van verſchillende Ontleedkundigen, op deze plaats gewoonlijk van den darmlus verwijderd is, door eene meer of min aanmerkelijke hoeveelheid van wei. Men ontdekt daarin zelfs vrij dikwijls eene vochtgolving, of kleine platte belletjes, gevormd door de wei, die den

voor-

voorwand van den zak, door kleine ſcheurtjes van het celleweefſel dat hem omgeeft, opheft. Als men een dezer celletjes knelt of doorſnijdt, ziet men de wei daaruit ſpringen, en men dringt door deze plaats gemakkelijk in den breukzak.

In gevalle men intusſchen de kwetſing van den darm niet had kunnen vermijden, moet men niet meenen, dat dit toeval volſtrekt doodelijk is. Als de beleediging ſlechts in eene eenvoudige ſteek of eene zeer kleine inſnijding beſtond, zou men omtrent de Reductie niet moeten wijfelen, want men heeft daarop bijna nimmer toevallen zien volgen. Als de kwetſing aanmerkelijker was, zou men zich moeten gedragen, als beſtond er eene doordringende buikwond, met kwetſing der darmen. De inderdaad niet zeer talrijke waarnemingen vergelijkende, welke ons de Schrijvers ten opzigte van dit onderwerp hebben nagelaten, bevindt men dat de naad in dit geval van goed gevolg geweest is. Wij zullen later zien, dat het niet dusdanig is, als de zamenhang door verſterving is verbroken.

De naad dien men zou moeten maken, indien dit middel ons gepast ſcheen, is de zoogenoemde peltershechting. Men zou hiertoe moeten gebruik maken van zijde; de draden zouden nabij de knoopen moeten worden afgeſneden; daarop zou de Reductie moeten volgen. Wijders zou men zijne behandeling moeten bepalen bij klisteren, en bij de verhoeding of beſtrijding der ontſtekings-verſchijnſelen.

De

De Operatie der beklemde breuk verrigtende in het GUY's Hospitaal, vond A. COOPER in een gezond ſtuk darm, op het punt zijnde van dit in de buikholte terug te brengen, eene opening, die de drekſtoffen doorgang verleende. De Operateur vatte de opening met het pincet, deed een dun bindſel van zijde voorbij de daardoor opgehevene punt des darms aanleggen, deed dit vast aanhalen op den darm en digt bij denzelven afſnijden. De darm werd binnen gebragt en de lijder genas (33).

Maar de geſchonden zamenhang der darmen is meestal het gevolg van het koudvuur. In dit geval moet de Heelmeester eene andere methode volgen; doch wij zullen die in overweging nemen, wanneer wij over de kwetſingen en ontaardingen des nets zullen gehandeld hebben.

Van al de deelen die breuken vormen, vindt men het net allermeest van weefſel ontaard. Het ontaardt in een zeer korten tijd, als het in geval van breuk beklemd wordt, en het neemt dikwijls eene donker roode of bleeke kleur aan; ook ſchijnt het als of er bloed in zijn weefſel is uitgeſtort, wanneer men het doorklieft. In andere gevallen is het veranderd in eene vaste maſſa van vet, waarin al de ſporen der vroegere bewerktuiging verdwenen zijn. Zijne vastheid wordt zelfs bijna *ſcirrheus*. Er zijn ſtukken net, die zoo zeer verhard en

zoo

(33) TRAVERS, *inquiry into the process of nature on repairing the injuries of the intectines*, p. 112.

zoo groot zijn, dat onder anderen SCHMUCKER gevallen bijbrengt, waar het meer dan twaalf oncen en zelfs anderhalf ponden woog. POUTEAU ſpreekt van eene Operatie, waarbij men er vijf-en-veertig oncen van afſneed. ARNAUD verhaalt zelfs, in het tweede Deel van zijne *Mémoires de Chirurgie*, p. 416, dat het net eene masſa van acht ponden en dertien oncen uitmaakte.

De binnenbrenging van het Net, in dergelijke omſtandigheden, zou te eenemale verboden zijn, zoo wel om de groote inſnijding in den liesring die dit zoude vereiſchen, als om de noodlottige ontſtekings-verſchijnſelen, welke het door zijne prikkeling in de buikholte zou verwekken. Wij hebben twee gevallen gezien, waar de binnenbrenging van een niet zeer aanmerkelijk gedeelte net, dat aldus ontaard was, eene hevige *peritonitis* en den dood des lijders heeft verwekt. Sommige verzamelingen van waarnemingen bevatten een zeer groot aantal van zulke gevallen.

Het net dat op eenige wijze ontaard is, moet niet terug gebragt worden. Men ſnijdt het gansche ontaarde gedeelte met den biestouri weg. Indien er eene bloeding ontſtond, die van eenige gekwetſte ſlagadertjes bleek af te hangen, zou men dezen met een pincet moeten vatten en met een klein bindſel omgeven. Het is waarſchijnelijk, dat de vrees voor bloeding, welke evenwel in dit geval overdreven is, vele Heelmeesters heeft doen toevlugt nemen tot eene in ſchijn meer zekere,

doch inderdaad veel gevaarlijker praktijk, die men niet genoegzaam kan afkeuren. Deze bestaat, in de onderbinding van het gansche gedeelte net, dat men wil afsnijden. Als de afsnijding verrigt is, brengt men het net binnen, en laat de uiteinden van den draad uit de wond hangen, om dien weg te nemen als hij los raakt. Het bijna onmisbare uitwerksel van de aldus verrigte Operatie is eene hevige ontsteking van het net, die zich meestal over het gansche buikvlies uitbreidt, en die derhalve dikwijls doodelijk is. LAWRENCE laakt deze manier zeer sterk. Wat toch is er meer tegenstrijdig met de rede, zegt hij, dan de handelwijze waarvan wij spreken? De toevallen die den Heelmeester dwingen te opereren, hangen af van de drukking van den liesring op het net. Men heeft de deelen niet van de beklemming bevrijd, of men onderwerpt die aan eene andere nog meer hevige; want het bindsel doet hetzelfde, wat de liesring te voren deed, en dat wel in eenen meer hevigen graad. Indien de beklemming van het net door den liesring genoegzaam is, om kwade en zelfs doodelijke gevolgen te verwekken, hoe zou men dan kunnen hopen, dat zij niet zouden volgen op de beklemming, door de onderbinding verwekt?

Dikwijls vervalt het aldus onderbonden net tot koudvuur. De beroemde POTT (34) verhaalt drie gevallen, waarbij het net in ontsteking en versterving ge-

(34) *Oevres*, Tom. III. p. 259.

geraakte, na de aanwending van de onderbinding. In alle deze gevallen was de dood er het gevolg van. POTT was zoo zeer getroffen door deze toevallen, dat hij verklaart, nooit weder de onderbinding te zullen aanwenden. „ Door ondervinding „ overtuigd, dat zelfs een groot deel van het net „ zonder gevaar kan worden weggefneden, zonder vooraf onderbonden te zijn geweest, zal „ ik de onderbinding nimmer doen of aanraden." Daar zijn voorbeelden van de treurige gevolgen der onderbinding te vinden, in de *Mémoires de l'Acad. de Chirurg. de Paris*, Tom. III, p. 367 en p. 394.

De waarnemingen van CAQUÉ, Heelmeester te *Rheims*, zijn zeer dienftig geweest om de nutteloosheid van de onderbinding aan te toonen. Hij fneed negen malen met goed gevolg een uitgezakt ftuk van het net weg, en bragt het overige zonder onderbinding binnen de buikholte. In *Engeland* vond ook SHARP, dat de vrees voor bloeding niet zeer gegrond was. Eindelijk verwierp men dus langzamerhand eene noodlottige methode, die echter nog niet overal verlaten is.

Wat hiervan zij, in weerwil van de waarnemingen van POTT, van CAQUÉ, van SHARP en anderen, die aantoonen, dat het gevaar van bloeding genoegzaam alleenlijk in de verbeelding beftaat, zijn wij verre af van alle maatregelen van voorzigtigheid te dezen aanzien te ontraden. Onze tegenwerpingen betreffen alleenlijk de methode der on-

derbinding van het net in zijn geheel. Zij hebben geene betrekking op de fijne en bij den knoop afgesnedene bindsels, die men om de bloedvaten zou kunnen leggen, vóór dat men het bloedende net dat uit de buikholte gezakt is, in de buikholte terug voerde. De aanlegging van deze kleine bindsels verlengt de Operatie niet veel; zij nemen het gevaar weg van de bloeduitstorting, en kunnen zelfs somtijds noodzakelijk zijn, als de bloedvliet eenigzins aanmerkelijk is; maar daar zijn gevallen, waar men er zich met grond van kan onthouden, want, hoezeer zij geene toevallen kunnen verwekken, hunne aanwezigheid verwekt toch eene prikkeling, en deze is het voornamelijk die men moet verhoeden.

Wij zijn eenigzins breedvoerig geweest op dit stuk, want de toevallen, verwekt door de binnenbrenging van het verharde net, deszelfs ontsteking, verschillende ontaardingen, versterving, verwonding enz., behooren tot de menigvuldigste oorzaken van de ongelukkige gevolgen der *breuksnijding*, en het is ons bijna tot leedwezen, dat wij daaraan geene grootere plaats hebben ingeruimd.

Wij zullen nu spreken van de versterving des darms, die men zeggen kan zonder twijfel te zullen volgen, als de beklemming niet door de ontspanning wordt weggenomen, gesteld namelijk, dat zij niet door de gewone middelen ter Reductie is weg te nemen. Het is niet als gevolg der Breuksnijding, maar als toeval, dat haar compliceert en

dik-

dikwijls noodlottig maakt, dat wij haar zullen beschouwen.

Het is inderdaad zeldzaam, dat de versterving een darm aantast na de ontklemming, en wanneer zij te voren niet reeds gevormd is. Dus heeft men darmen gezien, die voor een meer of minder groot gedeelte gedurende eenigen tijd beklemd geweest waren, eene bleekroode, donkerbruine en somtijds geheel zwarte kleur hadden, en zonder eenig toeval in de buikholte terug gebragt werden. Men vindt eene menigte van deze voorbeelden bijgebragt in de Schriften over de Breuken. In één woord, indien de aandoening niet tot de versterving gevorderd is, bewijst de ondervinding, dat men het deel kan terug brengen. Maar van een anderen kant, zijn de voorbeelden van eene doodelijke Buikvlies-ontsteking, door de Reductie van een verstorven stuk darm of net, niet zoo zeldzaam. Het is dus van belang, dat men de kenteekenen bepale, waardoor men de versterving kan onderscheiden. Men raadt te dien einde aan, om het bloed dat in de aderen bevat is, voorwaarts te drijven, en als deze nu op nieuw gevuld worden, dan beschouwt men dit als een bewijs dat het deel nog leeft; doch zoo men integendeel ziet, dat het bloed gestold is, kan men daaruit besluiten dat de darm koudvurig is.

De kleur van het koudvurige gedeelte is zwart bruinachtig. De rokken des darms zijn week, en wijken van één onder den vingerdruk. Eindelijk be-

beſtaat er eene bijzondere doodenlucht, die daarvan het zekerſte teeken uitmaakt. TRAVERS voegt bij deze kenteekenen nog het gemis van glans van het weivlies, hetgene volgens hem een kenteeken des doods is. Maar deze teekenen kunnen alleen onderſcheiden worden, als de darm wordt blootgelegd: ſomtijds beſtaat er vóór de Operatie geen enkel toeval, dat de verſterving kan doen vermoeden; doch deze gevallen zijn zeldzaam. Meestal zijn de uitwendige deelen te gelijker tijd aangedaan met de beklemde deelen, en de huid valt bijna altijd in eene meerdere of mindere uitgebreidheid in koudvuur, als de darm en het net verſtorven zijn. Andere toevallen kunnen de wording der verſterving aan den eenigzins geoefenden Heelmeester doen kennen. Dus wordt bij voorbeeld het gezwel week, en als deegachtig; het wijkt voor de drukking en behoudt den vingerdruk. De bekleedſelen veranderen van kleur: van rood, zoo als zij in den beginne zijn, worden zij bleek, daarna zwart; het celleweefſel wordt *emphyſemateus;* de pijn houdt op, en de pols neemt een bijzonder karakter aan; al hetgene bij het vervallen van het gelaat, het koude zweet over het ganſche ligchaam, enz., en bij de vorige toevallen gevoegd, de vorming van het koudvuur doet kennen.

Meestal komt er eene hevige *entero-peritonitis* bij de verſterving van het beklemde gedeelte, en de lijder ſterft.

Tot welk een graad de versterving ook gevorderd zij, men moet, door middel der ontklemming, een uitgang geven aan de stoffen, welke het bovenste gedeelte van het darmkanaal uitzetten. Men moet het verstorven gedeelte wegsnijden in het levende, en zich verlaten op de hulp der Natuur, die in vele gevallen eene herstelling bewerkt heeft, welke men zich van geen enkel hulpmiddel der kunst mogt belooven. Maar, wij moeten het evenwel zeggen: wanneer de versterving de gansche reeks van toevallen heeft verwekt, welken wij hebben opgenoemd, moet men weinig rekening maken op de herstelling.

Anders is het, wanneer de versterving weinig gevorderd is, en zich bepaalt bij eene zeer kleine darmlus of zelfs bij een gedeelte van den omvang van een darm, voôral wanneer het beklemde gedeelte tot de dikke darmen behoort; want men heeft waargenomen, dat de versterving van de dunne darmen bijna altijd noodlottig, doch die der dikke darmen veel zeldzamer doodelijk was. De verklaring van dit verschil is zeer gemakkelijk, als de lijder de eerste toevallen overleeft. Het beste wat hem in deze ongelukkige gesteldheid kan gebeuren, is de vorming van een kunstaars. Wanneer nu de dunne darm de zetel is van dezen kunstaars, vloeit het voedsel weg, vóór dat het den tijd gehad heeft om tot chijl gemaakt te worden; terwijl integendeel de spijsvertering genoegzaam geheel is voltooid, als het voedsel in de dikke darmen

 komt.

komt. Wat meer is, in dit laatſte geval geneest de kunstaars gemakkelijker. De toevallen van de verſterving zijn heviger, als de dunne darm beklemd is. Hangt dit af van het grooter aantal van vaten, dat hij ontvangt? Dit gevoelen is zeer aannemelijk. —

Als de verſterving ſlechts een gedeelte van den omvang des darms heeft vernield, is de genezing gemakkelijker. Immers, men heeft gezien, dat in dit geval de drekſtoffen voor een gedeelte door de opening, die door de verſterving gemaakt was, worden uitgeworpen, en dat deze hoeveelheid allengskens afneemt naarmate de wonde geneest, en de lijders volkomen herſtellen. Men vindt hier eenige voorbeelden van in een zeer belangrijk Verſlag van LOUIS (35).

Wanneer er een gedeelte der wanden van een darm is uitgezakt, dan verbinden het bovenſte en onderſte gedeelte van den darm zich met den liesring in een meer of min ſcherpen hoek. Als men den darm klieft, dan vindt men eene binnenwaarts uitſpringende plooi of vouw, ter plaatſe waar zich het darmſcheil bevindt. Het is deze plooi, die den doortogt der ſtoffen uit het bovenſte in het onderſte einde des darms belet. De ontſteking vereenigt het buikvlies, hetwelk den blinden zak maakt, met het gezonde gedeelte des darms; — en de

(35) *Mém. de l'Acad. de Chir. de Paris.* Tom. III. *Sur la Cure des hernies intestinales gangrenées.*

de beide einden van het darmkanaal openen zich, wanneer het koudvurige gedeelte zich afzondert, in eene vliezige holte, van voren gevormd door een gedeelte van den zak van het buikvlies, dat alsdan de beide uiteinden des darmkanaals vereenigt. Als de plooi niet te ſterk uitſpringend is, kunnen de drekſtoffen uit het bovenſte darmeinde in dezen vliezigen zak doordringen, en daaruit in het onderſte einde overgaan. De wond vernaauwt zich allengskens, de vliezige holte ſluit zich uitwendig, en aldus wordt de zamenhang van het darmkanaal herſteld.

Bijaldien de breuk den blinden darm en zijn aanhangſel bevat, dan is de herſtelling nog eenvoudiger en ſpoediger. — Als alleen het aanhangſel koudvurig is, wordt de voortgang der drekſtoffen naauwelijks belemmerd.

Als de verſterving ſlechts eene of meerdere punten van den darm heeft aangetast, en het overige gedeelte gezond of bijna gezond is, heeft men verſchillende handelwijzen aangeraden, als bij voorbeeld om den darm, na de ontklemming, in de wond te laten. Eenige Schrijvers, waaronder men RICHTER moet noemen, hebben aanbevolen om de verſtorven deelen weg te ſnijden; andere zeer beroemde Heelmeesters hebben aangeraden, om den darm binnen te brengen, en dien in de nabijheid van den liesring te bepalen door eenen draad, die door het darmſcheil gevoerd en van buiten bevestigd is. Men heeft de vrees voor de uitſtorting

der drekſtoffen in de buikholte, tijdens de afvalling van de koudvurige korſten, met ſchijn van reden tegen deze methode aangevoerd; men hoopte deze uitſtorting te voorkomen door den door het darmſcheil gevoerden draad, bepalende daardoor het verſtorven gedeelte tegen den liesring. Intusſchen ſchijnt de vrees voor uitſtorting overdreven te zijn, want het is thans door ſtellige waarnemingen bewezen, dat de ontſteking die het koudvuur des darms voorafgaat, zich langs het darmkanaal uitbreidt en de naburige deelen met elkander en met de wanden der buikholte verbindt. De verſtorvene plaats wordt door *mechaniſche* middelen bij den liesring teruggehouden. DESAULT geeft als eene ſtellige waarheid op, dat het deel dat de breuk maakt, zich nimmer van den liesring verwijdert. LAFAYE zegt daarvan, dat men, wanneer de darm in koudvuur valt nadat hij binnengebragt is, eene uitſtorting van ſtoffen in deze holte zoude kunnen vreezen, maar dat deze vrees niet gegrond is, omdat de darm aan den liesring blijft vastgehecht. Bij gevolg vloeijen de ſtoffen die in de darmen bevat zijn, eenige dagen na de Operatie door de wonde naar buiten.

SCARPA en LAWRENCE betuigen in vele gevallen hetzelfde bevonden te hebben, en nimmer den binnen gebragten darm van den liesring te hebben zien verwijderd raken. Wij zouden vele andere Schrijvers kunnen bijbrengen.

Indien dit aldus gelegen is, kan men daaruit de be-

behandeling opmaken, die men moet in het werk ſtellen als er een meer of min uitgebreid gedeelte van het darmkanaal is verſtorven. Men moet het in de buikholte terug brengen, het koudvurige gedeelte zoo veel mogelijk bij de wond bevestigende, en vervolgens afwachten.

Een door het darmſcheil getrokken draad is meer ſchadend dan nuttig. De Heelmeester kan alleen zorgvuldig voor den leefregel waken, en van tijd tot tijd ligt purgerende lavementen zetten, om het onderſte gedeelte van het darmkanaal ledig te houden. Als de opening die het gevolg is van de verſterving, zich in het bovenſte gedeelte van den darm bevindt, blijven de lijders zeldzaam in het leven, tenzij de wond zeer gering zij en het grootſte gedeelte der chijmſtoffen in het onderſte gedeelte des darms overga. In het tegengeſtelde geval, ſterven al de lijders binnen een bepaalden tijd als door uitputting: de chijmſtoffen vloeijen weg, vóór dat zij verteerd zijn. Men moet hen met de allervoedzaamſte ſtoffen voeden, en lavementen van melk, van bouillon, enz. zetten Maar, wij herhalen het, als de kunstaars niet geneest en hij zich in het bovenſte gedeelte der dunne darmen bevindt, bezwijken de lijders alle na een langer of korter tijdverloop. Integendeel kan men eene gunſtige uitkomst hopen, als de dikke darm de zetel van de fistel is. De ſtoffen hernemen, nadat zij zich eenigen tijd geheel of gedeeltelijk door de wond ontlast hebben, langzamerhand haren natuur-

tuurlijken loop; of wel, er wordt een kunstaars gevormd, waarmede de lijders het leven kunnen behouden.

Wij hebben reeds gezegd, dat ASTLEY COOPER, in een zeker geval eene breuk opererende, eene kleine koudvurige opening vond. Vóór dat hij de Reductie deed, bond hij deze opening met een fijnen draad toe, en de lijder genas. Deze waarneming, vereenigd met onderſcheidene anderen, waar darmlusſen die verſchillende koudvurige punten hadden, zonder eenig toeval zijn binnen gebragt geworden, wettigen ons misſchien om van dit middel in gelijkſoortige gevallen gebruik te maken.

AMYAND (36) vond in eene liesbreuk het Aanhangſel van het *Coecum* door eene ſpeld doorſtoken. Hij ſneed die uit, en legde een bindſel tusſchen de doorboorde plaats en den darm, en de lijder genas zonder eenig toeval. DESAULT eene breuk opererende, vond eene doode korst van den omvang eens duims in den darm. Hij bragt dien echter binnen, en er volgde geen enkel toeval. Hij voegt daarbij, dat hij door de ondervinding en lijkopeningen overtuigd was, dat het deel dat de breuk gevormd heeft, zich nimmer van den liesring verwijdert, en dat er geene redenen beſtaan, om, bij de loswording van de doode korst, eene uitſtorting in de buikholte te vreezen.

Coo-

(36) *Philosophic. Transactions.* Vol. XXXIX. p. 329.

COOPER, PETIT en SHARP melden gevallen en maken gevolgtrekkingen, die bijna geheel gelijkaardig zijn. SCARPA, overeenſtemmende met de eerstgenoemde Heelkundigen, ten opzigte van het gedrag, dat men in geval van eene niet zeer uitgebreide verſterving moet houden, dringt vooral aan op de nutteloosheid van het bindſel.

Als het koudvuur den ganſchen omvang van den darm in eene zekere uitgebreidheid inneemt, beveelt men om het verſtorven gedeelte weg te ſnijden, het bovenſte in het onderſte gedeelte des darms in te brengen, en hen door draadhechting te hereenigen. Vreezende voor eene opvolgende zamentrekking ter plaatſe waar de beide uiteinden vereenigd zijn, heeft men voorgeſlagen om een ſtuk van de luchtpijp van een lam, een vernist ſtuk kaartpapier, als een hollen cilinder gerold, in te brengen, enz., enz., ten einde hen te ſteunen en de inkorting te beletten.

Deze middelen zijn gelukkig niet dan zeldzaam in het werk geſteld, want de goede uitkomst heeft die zelden bekroond. Tegenwoordig, nu men den toeſtand der deelen bij eene koudvurige breuk beter kent, kan men, wel verre van hen aan te raden, naauwelijks gelooven, dat zij dikwerf gemakkelijk in de uitvoering zijn. Wij hebben boven gezien, dat een der uitwerkſelen van de verſterving, of liever van de hevige ontſteking die haar voorafgaat, beſtond in de zamengroeijing van de uiteinden des naburigen darms met den zak van het

het buikvlies, en wij hebben gezien, dat, wanneer de versterving uitgebreid is, de hoop der herstelling van deze zamengroeijingen afhing. Om de opgenoemde methode te bewerkstelligen, zoude men den darm buiten de buikholte moeten trekken, en daartoe zoude men de zamengroeijingen, gesteld dat zij dit toelieten, moeten losmaken. Welk eene hevige ontsteking zou men niet op nieuw verwekken, door deze uitrekkingen, lossnijdingen en betastingen van eenen reeds ontstoken darm.

Daar zijn intusschen gevallen, waar deze methoden geslaagd zijn. Dus verhaalt RHAMDOR, die allereerst de inbrenging van het bovenste in het onderste darmeinde heeft voorgesteld, dat de lijder, bij welken hij deze methode uitvoerde en wien hij *een stuk darm van twee voet lengte* wegsneed, genezen is. DUVERGER (37) nam een stuk darm weg van twee vingeren lengte, en hereenigde de beide einden op eene luchtpijp van een kalf door de draadhechting: de lijder genas zeer spoedig.

Maar het getal der gevallen welke met een goed gevolg bekroond zijn, vergeleken met diegenen, bij welken deze methoden door toevallen achtervolgd werden, is niet tot voordeel derzelven. In sommige gevallen zijn zij volstrekt zonder nut geweest; de drekstoffen hebben zich een weg gebaand door de wond in de lies; in andere gevallen

(37) *Mém. de l'Acad. de Chir.* Tom. III. p. 188.

vallen zijn zij volſtrekt ongunſtig geweest, en ſomtijds waren de toevallen die zij verwekten, zoo kennelijk van hare aanwending afhankelijk, dat zij ophielden zoodra men het middel wegnam.

Men verhaalt vele gevallen van doordringende buikwonden, met beleediging der darmen, waar de naad van goed gevolg geweest is. Maar welk een verſchil beſtaat er niet tusſchen deze gevallen, en hetgene dat ons bezig houdt? In het eerſte geval, is de darm gezond, vrij; de *adhaeſie* kan plaats hebben: bij eene koudvurige breuk zijn de darmen ontſtoken, vastgegroeid met de wanden der buikholte, en deze vastgroeijing is juist het onderpand der herſtelling.

Indien intusſchen de darm, door eene zeer zeldzame uitzondering, niet boven en onder de verſtorven darmlus was vastgegroeid, zou men misſchien de hereeniging door middel van den naad kunnen beproeven; — maar deze gevallen waar de zamengroeijing niet beſtaat, indien men hen al ontmoet, zijn zeer zeldzaam.

LAPEYRONIE (38) beval alsdan de wegſnijding van het doode gedeelte, en de doorvoering van een bindſel door het darmſcheil, zoodat daardoor de beide darmeinden worden bijeengebragt; maar deze handelwijze kan ſlechts weinig voordeel aanbrengen. Indien zij evenwel voordeelen bezitte, zoude het wenſchelijk zijn, dat die door de ondervinding bevestigd wierden.

De

(38) *Mém. de l'Acad. des Scienc. Paris.* 1723.

De methode van LITTRE (39) verdient naauwelijks herinnerd te worden. Hij ſlaat voor, om het onderſte darmeinde toe te binden, en het bovenſte in de nabijheid der wond terug te houden. De toebinding van het onderſte einde, die de ſluiting daarvan bewerkt, zou den lijder van den kans eener volkomene herſtelling berooven, welke ſomtijds alleen door de Natuur, en den Tijd, kan te weeg gebragt worden.

Aan SCARPA (40) is men de beste beſchrijving verpligt van de wijzen, waarop de herſtelling na de verſterving des darms plaats heeft. Het buikvlies dat de opening en den hals van den breukzak vormt, vereenigt zich met het gezonde gedeelte des darms door de *adhaeſive* ontſteking, welke de afſcheiding van het beklemde en verſtorvene gedeelte vooraf gaat. Deze zamengroeijing belet de uitſtorting der drekſtoffen in de buikholte als het koudvurige gedeelte zich afzondert, vormende eene vliezige holte, welke de beide darmeinden omvat, en die de drekſtoffen in de uitwendige wond overbrengt. Even als het onderſte gedeelte van dezen vliezigen zak, dat met de wond vereenigd is, zich zamentrekt naarmate dat de genezing vordert, wordt de uitweg, dien de wond aan de drekſtoffen verleende, naauwer, en alsdan gaan deze ſtoffen over in het onderſte darmeinde. Men kan dezen doorgang

(39) *Acad. des Scienc. Paris.* 1700.

(40) *Mém. sur les Hernies.* Mém. IV.

gang bevorderen door de drukking der wond, en tot dit middel moet men zijne toevlugt nemen ter herſtelling. De darm trekt zich allengskens in den onderbuik terug en voert de vliezige holte met zich, die verlengende tot een tregtervormig verlengſel, waarvan het bekken naar boven ziet en de darmeinden omvangt, terwijl het naauwere onderſte gedeelte zich door den liesring verlengt en ſomtijds van buiten in eene fistelopening eindigt. De beide darmeinden zijn, in een ſcherpen hoek, in den mond van den breukzak vereenigd; en ter plaatſe dezer hereeniging vindt men een uitſpringenden rand, die den onmiddellijken overgang van het bovenſte in het onderſte darmeinde belet. Als er een gedeelte van den darm geheel en al verloren is, hebben de openingen der beide darmeinden ſlechts door een enkel punt van hunnen omvang gemeenſchap, de uitſpringende rand is aanmerkelijk, de hoek der hereeniging ſcherp, en de vliezige trechter kan niet tot herſtelling van het kanaal dienen, dan nadat de uiteinden des darms zich ſterk naar den kant der buikholte hebben zamengetrokken. Als er ſlechts een gedeelte van den omvang des darms is vernietigd, brengt alles meer ter genezing bij.

Dit is nagenoeg de beſchrijving die SCARPA ons daarvan heeft gegeven; en men moet erkennen, dat deze beſchrijving zoo naauwkeurig is, dat wij meenden, daaraan niets te kunnen veranderen. Zoodanig is het voordeel en het karakter der Waarheid; de toekomſtige waarnemingen dienen alleen om haar te bevestigen.

Aldus ziet men, dat eene uitgebreide versterving van den darm den Heelmeester bijna niets ter verrigting overig laat. Hij moet integendeel bijna alles door de Natuur laten uitvoeren, zich vergenoegende met in den beginne den uitvloed der drekstoffen te bevorderen. Er zijn voorbeelden van goeden uitslag in overvloed, om deze stelling te staven. Men vindt er in POTT (41), PETIT (42), MAUCHART (43), HEISTER (44), DE HAEN (45), COOPER (46), SCARPA (47), MORAND (48), PIPELET (49), en anderen.

Toevallen, tot de LIESBREUK *behoorende.*

Behalve de toevallen die aan alle Breukoperatiën gemeen zijn, zoo als de ontsteking, de versterving, kwetsing des darms, inwendige beklemming, enz., zijn er eenige die der Liesbreuk bijzonder ei-

(41) *Oevres*, Vol. III. p. 319.

(42) *Traité des malad. chirurg.* Tom. II. p. 317. *Supplém.* p. 116.

(43) *Dissert. chir. de Epiplo-enterocele crurali incarcerata sphacelata, etc. in* HALLERI *Disput. chirurg.* Tom. III.

(44) *De Hern. incarcerata suppurata saepe non letali, in* HALLERI *Disput. chirurg.*

(45) *Ratio medendi*, Part. VII. Chap. 4.

(46) *loc. cit.* p. 33.

(47) *Mém. sur les Hern.*

(48) *Mém. de l'Acad. d. scienc.* de Paris 1735.

(49) *Mém. de l'Acad. de Chirurg.* Tom. IV. p. 164.

eigen zijn, en afhangen van de verſcheidenheid harer geſteldheid of van hare betrekking met de haar omringende bloedvaten. Het eerſte ook, dat ons, naar onze meening, te doen ſtaat, is de opgave der kenteekenen, die deze verſcheidenheden der Liesbreuk kenmerken, ten einde daaruit af te leiden hoe men het best de toevallen voorkome, welke uit eenige mistasting zouden kunnen voortſpruiten; toevallen die zeer zwaar kunnen zijn, en dikwijls bezwaarlijk ontgaan worden.

Wij hebben hier drie wezenlijke verſcheidenheden der Liesbreuk te beſchouwen: de eerſte wordt gevormd door een ſtuk darm of net, dat het ganſche lieskanaal in zijne geheele lengte doorloopt, en door den eigenlijken liesring in het *ſcrotum* afdaalt. Deze is de menigvuldigſte. Dit is de *volkomen buitenſte liesbreuk* (*Hern. inguinalis externa completa*) van HESSELBACH. De tweede verſcheidenheid beſtaat, wanneer de deelen niet in het *ſcrotum* afdalen, en zelfs den liesring niet uittreden: dit is de *onvolkomen buitenſte liesbreuk* (*Hern. inguin. ext. incompl.*). De derde verſcheidenheid is de *binnenſte liesbreuk* (*Hern. ing. interna*), of die, welke door de ruimte heendringt, *inwendige lieskuil* (*fosſette inguin. interne*) genoemd. De deelen dringen door onder den rand van de dwarſe buikſpier, en treden daarna door de onderſte opening van het Lieskanaal naar buiten.

Men heeft gezien, dat de liesbreuk door de pees van de regte buikſpier heendrong. J. CLOQUET

heeft daarvan een voorbeeld medegedeeld; maar deze gevallen zijn zoo zeldzaam, dat men tot hier toe er nog geene bijzondere beſchrijving van kan geven, voor zoo verre deze breuken niets opmerkelijks bezitten, dan hunne plaats.

De onderſcheiding van de verſcheidenheden der Liesbreuk, waarvan wij zoo even geſproken hebben, in *buitenſte* en *binnenſte*, is men verpligt aan een Duitſchen Heelkundige, die over dit onderwerp zeer belangrijke ſtukken heeft uitgegeven [HESSELBACH (50)]. Doch aan den Engelſchen Heelmeester A. COOPER is men de eerſte naauwkeurige en volledige beſchrijving van de derde verſcheidenheid of de *binnenſte* Liesbreuk, verſchuldigd; hij noemt die *Hern. ventro-inguinalis* (51).

Maar het is blijkbaar, dat men aan den beroemden Hollandſchen Hoogleeraar CAMPER het eerſte voorbeeld daarvan heeft dank te weten. Hij vond deze breuk omſtreeks den jare 1759. — SCARPA heeft die zeer wel beſchreven en afgeteekend (52).

De tweede verſcheidenheid, of de *onvolkomen* buitenſte Liesbreuk, die, welke nog in het lieskanaal terug blijft, is eerst in de laatſte tijden duide-

(50) Zie onder anderen zijne Verhandeling *Über den Ursprung und das Fortschreiten der Leisten- und Schenkelbrüche*. Würzb. 1814.

(51) *Anatomy and surgical treatment of inguinal and congenital Hernia.*

(52) *Mém.* 1, 5, 25 et 26. Pl. 1.

delijk beſchreven. LECAT (53) verhaalt er twee voorbeelden van; PETIT (54) kende haar genoegzaam; CALLISEN (55) deelt er een geval van mede; en MURRAY (56) deed dit reeds vóór hem. Maar ook de beste beſchrijving van deze verſcheidenheid is men verſchuldigd aan A. COOPER (57). SCARPA ſpreekt, in zijne eerſte *Mémoire*, p. 17., van kleine liesbreuken, die in den ring van de buitenſte ſchuinſe buikſpier ſtand houden, en met zijn peesvlies bedekt zijn. Dit is oogenſchijnlijk onze tweede verſcheidenheid.

Onderzoeken wij met oplettendheid de verhoudingen der deelen, wier beleediging bij de ontklemming gevaarlijk zou kunnen zijn, opdat wij die zouden kunnen vermijden. Deze deelen zijn: de Zaadſtreng en de Bovenbuiks-ſlagader.

Ligging van de Zaadſtreng en van de Bovenbuiks-ſlagader bij de LIESBREUK.

Deze ligging verſchilt naar de ſoort van breuk en zelfs naar den tijd van derzelver beſtaan, en de kennis van dezelve is des te onontbeerlijker, naar dat zij ons meer kan dienen in de erkenning van de verſcheidenheid der breuk, en tegen de noodlot-

(53) *Philosophical transact. abridg.* Vol. X. p. 221.

(54) *Traité d. mal. chir.* Tom. II. p. 247.

(55) *Act. Societ. Haffn. med.* Vol. II.

(56) *Animadv. in Hern. incompletas casu singulari illustrata.* Upſal. 1788.

(57) *Op. citat.* p. 48.

lottigste gevolgen verzekeren, welke de Breuksnijding kan na zich slepen.

Ligging van de Zaadstreng bij de eerste Verscheidenheid.

Hoezeer de Zaadstreng bij de gewone *uitwendige* Liesbreuk onder of liever achter den breukzak ligt, zijn er echter gevallen, waar men het afvoerende vat aan zijne buitenzijde gevonden heeft, terwijl het overige van de zaadstreng, gelijk gewoonlijk, achter denzelven lag. COOPER heeft dit waargenomen (58). LEDRAN (59), SCHMUCKKER (60), BLIZARD, hebben alle de zaadstreng vóór den breukzak gevonden. CAMPER (61), HEY (62), hebben het afvoerende vat vóór en aan de binnenzijde van den breukzak gevonden, en het overige achter en aan de buitenzijde van denzelven. Dezelfde CAMPER, gelijk ook ASTLEY COOPER, heeft de zaadstreng vóór, en het afvoerende vat achter den breukzak zien liggen. Bij zeer verouderde breuken, zijn de zaadvaten somtijds geheel vóór den breukzak. Zij schijnen dan door de schortspier heen, die hen bedekt, en vormen eene soort van vaatnet, dat den Operateur terughoudt,

(58) *Oper. citat.* Part. I. p. 9, 10. St. 9.
(59) *Traité des Opérat.* p. 129.
(60) *Vermischte chirurgische Schriften*, Vol. II. p. 11.
(61) *Icones herniar.* Tom. XIII. Tab. VIII.
(62) *Practic. Observ.* p. 146.

houdt, op het oogenblik dat hij den breukzak wil insnijden.

De verklaring van deze plaatsveranderingen, welke in den eersten opslag de Heelmeesters zeer moesten verbazen, die meenden dat de deelen somwijlen achter de zaadstreng afdaalden, is men aan SCARPA verschuldigd. Hij toont aan, dat de vaneenwijking der vaten die de zaadstreng vormen, alleen bij groote en oude breuken plaats heeft, en hij schrijft die met grond toe aan de uitspreiding der deelen, ten gevolge van de toeneming van het gezwel. Naar gelang van de vermeerdering van den omvang der breuk, wordt het celleweefsel dat de zaadstreng omgeeft, meer en meer uitgerekt en zamengedrukt; door lengte van tijd wordt de uitzetting zoodanig, dat de zaadvaten van elkander afwijken en hunne plaatsverhouding tot den breukzak veranderd wordt. SCARPA vergelijkt deze trapswijze ontbinding van de zaadstreng, met die welke plaats heeft, als men het celleweefsel in twee tegengestelde rigtingen uitrekt; en daarom vindt men, bij groote balzakbreuken, de zaadvaten en het afvoerende vat zoo verre van elkander verwijderd.

Een genoegzaam getal van lijkopeningen bij breuken van oude mannen, hebben ons in staat gesteld om de volkomen waarheid van de gevallen door SCARPA medegedeeld, en de verklaring die hij daarvan geeft, te bevestigen. Men weet, dat hij hetzelfde uitwerksel bij groote waterbreuken ge-

vonden heeft. CAMPER (63) heeft dergelijke voorbeelden van plaatsverandering der zaadvaten, die gevonden worden bij kinderen die eene verouderde aangeboren breuk hebben, afgebeeld. LAWRENCE (64) befchrijft een geval van eene oude dubbelde balzakbreuk, waar de afzondering van het afvoerende vat en de zaadvaten, achter den breukzak, aan eene zijde meer dan twee duimen bedroeg, terwijl zij aan de andere zijde, waar het midden van het gezwel tusfchen de genoemde deelen indrong, nog aanmerkelijker was, zoo dat zij juist ter zijde lagen. Naar den bal afdalende, drongen zij voorwaarts, zoodat zij waarfchijnelijk gekliefd zouden zijn geworden, als men de infnijding over den ganfchen zak verlengd had: vooral als zij eenigzins naar ééne zijde was gerigt geworden.

Ligging van de Bovenbuiks-flagader bij de eerfte Verfcheidenheid.

De kennis van de betrekkelijke ligging der Bovenbuiks-flagader is welligt nog meer onontbeerlijk, want de plaatsverhouding van deze flagader tot den hals van den breukzak is een punt, waaromtrent de Heelkundigen verfchillende meeningen gehad hebben, die gedeeltelijk afhangen van de verfcheidenheden in de ligging der flagader, maar nog meer van het gebrek aan een genoegzaam getal van nafporingen op lijken. Dus nam RICHTER

(63) *Tab.* 1, 2, 5, 8. *Icon. herniar.*
(64) *Oper. citat.*

TER (65) aan, dat de Bovenbuiks-ſlagader zich in den zieken — zoo wel als in den gezonden ſtaat, in de nabijheid van den buitenhoek van den liesring bevindt; en hij voert tot bewijs van dit gevoelen aan, dat de ſlagader gekwetst wordt, als de inſnijding boven-buitenwaarts wordt gerigt, terwijl dit nimmer plaats heeft, als men haar eene boven-binnenwaartſche rigting geeft. CAMPER (66) deed ons eenen aanmerkelijken ſtap vooruitgaan, door de aanwijzing van de plaatsverandering van dit vat bij de breuk: „ *in herniis igitur inguinali-* „ *bus arteria et vena epigastrica verſus pubem* „ *a prolapſis intestinis compelluntur.*" („ Bij de „ Liesbreuken, worden dus de Bovenbuiks-ſlagader „ en ader door de uitgezakte ingewanden naar het „ ſchaambeen gedreven.") Volgens LAWRENCE, ſtelden CHOPART en DESAULT de *Arteria epigastrica* aan de *binnenzijde* van den liesring, en zelden aan de *buitenzijde*, en ROUGEMONT, in zijne vertaling van RICHTER, merkt aan, dat, *wanneer de bovenbuiks-ſlagader aan de buitenzijde van den liesring ligt, de zaadſtreng aan de buitenzijde van den breukzak gelegen is.* Aan de naſporingen van ASTLEY COOPER, SCARPA, HESSELBACH, zijn wij de volledige verklaring van deze verſcheidenheden verſchuldigd. Immers, zij toonden aan, dat de betrekkelijke ligging van de Bovenbuiks-ſlagader verſchilde

naar

(65) *Traité des Hernies*, p. 133.

(66) *Demonstr. anatom. pathol.* Lib. II. p. 5.

naar de plaats door welke de liesbreuk heen gedrongen was, en de onderscheiding der liesbreuk in *uitwendige* en *inwendige* eens bepaald zijnde, wist men, waaraan men deze schijnbare verscheidenheid van plaats moest toeschrijven, en men verzekerde zich, dat de oorsprong en loopstreek der slagader bijna altijd dezelfde waren. Zij ontstaat inderdaad genoegzaam altijd uit de *Art. Iliaca externa*, (wij zullen op den oorsprong der Bovenbuiks-slagader terug komen) bij den band van *Poupart*, gaat achter de zaadstreng voort, en kruist zich daarmede, ter plaatse waar deze in het lieskanaal dringt. Zij loopt schuins bovenbinnenwaarts, juist langs de binnenzijde van de bovenste opening van het lieskanaal, en gaat, op bijna een duim afstands van het bovenste einde van den ring van de buitenste of nederdalende schuinse buikspier, zich begevende naar de achterste vlakte van de regte spier. Zij is verzeld van twee niet zeer aanmerkelijke aderen, die zich in de *Vena Iliaca* uitstorten. Men ziet derhalve, dat, bij de soort van breuk die wij onderzoeken, de deelen tegen de *buitenzijde* van de slagader worden gedreven, en dat dit vat eerst *achter* den hals des breukzaks en daarna aan de *binnenzijde* daarvan moet komen. En als men den mond van den zak aan de zijde van de buikholte nagaat, schijnt zijn inwendige rand alleen door den loop der slagader te worden gevormd. Deze slagader behoudt altijd dezelfde ligging ten aanzien van den

in-

ingang des breukzaks; maar hare afſtand van het ſchaambeen verandert door de voortgangen van de breuk. Bij verſche breuken bevinden zich de uitwendige en inwendige openingen van het lies-kanaal op een bepaalden afſtand van elkander. De eerſte ligt, in verhouding tot de tweede, ſchuins boven-buitenwaarts; maar de drukking der uitge-zakte ingewanden dringt allengskens de inwendige opening naar het ſchaambeen, en doet haar de uitwendige naderen. Daaruit volgt, dat bij groote en oude breuken de beide openingen bijna inéén loopen, en zich de *Art. epigastrica* nader bij het ſchaambeen bevindt, dan in den ſtaat van ge-zondheid: eene toenadering die ſomtijds meer dan een duim bedraagt. Deze verplaatſing van de *Art. epigastrica*, bij de buitenſte liesbreuk, waar-omtrent SCARPA talrijke waarnemingen heeft ver-zameld en medegedeeld, zoowel als de ware lig-ging derzelve wanneer de breuk onmiddellijk door den liesring afdaalt, zonder het lieskanaal te door-loopen, hebben al de voorgewende verſcheidenhe-den, die men in de ligging van de *Art. epigas-trica* had waargenomen, opgehelderd.

Ligging van de Zaadſtreng en de Bovenbuiks-ſlagader bij de tweede Verſcheidenheid.

Ingevolge van hetgene wij gezegd hebben, ge-voelt men, dat, bijaldien de Zaadſtreng bij deze verſcheidenheid der buitenſte liesbreuk aan drukking onderhevig was, gelijk bij de vorige, dezelfde

plaats-

plaatsverandering zoude volgen. Maar het is niet aldus gesteld: ook is de Zaadstreng altijd achter den zak; en in dit geval heeft de Bovenbuiks-slagader dezelfde plaatsverhouding tot de opening van het lieskanaal en tot den breukzak, als bij de voorgaande verscheidenheid.

Ligging van de Zaadstreng en van de Bovenbuiks-slagader bij de derde Verscheidenheid.

Uit de waarnemingen van HESSELBACH volgt, dat de Zaadstreng, bij deze verscheidenheid, vooral nabij den liesring, op de buitenzijde van den breukzak rust. Intusschen heeft hij haar aan het bovendeel van den breukzak half voor- en buitenwaarts zien liggen. LAWRENCE zegt de Zaadstreng achter den breukzak gevonden te hebben, even als bij de buitenste liesbreuk; en tot dus verre kent men geene andere ligging, en men stelt zich ook geene andere voor.

De Bovenbuiks-slagader heeft bij deze verscheidenheid eene betrekkelijke ligging, geheel verschillend van die, welke wij bij de eerste en tweede verscheidenheid gezien hebben. Zij klimt schuins binnenwaarts op, aan de buitenzijde van den hals van den breukzak. HESSELBACH heeft slechts één geval gezien, waar eene afwijking van dezen regel bestond. In dit geval ontstond zij uit de stop-slagader, ten naastenbij op een duim afstands van den oorsprong van deze.

Overigens wordt de loop van de Bovenbuiks-

slag-

ſlagader door deze breuk niet veranderd, en men vindt haar, even als in den gezonden ſtaat, op drie kwart duim afſtands van het boven- en buitenſte einde der benedenſte opening van het lieskanaal.

Toevallen, die onder de Operatie van de LIESBREUK *kunnen voorkomen.*

Men gevoelt van zelve, dat men, de inſnijding in de bekleedſelen te diep makende, tot in den breukzak zoude kunnen doordringen en den darm of het net kwetſen. Wij hebben van dit vrij zeldzame toeval geſproken, en gezegd, dat men het konde verhoeden door het maken eener huidplooi, en het gebruik van de ſleufſonde in plaats van het pinçet, om het celleweefſel op te heffen, dat men moet klieven om in den zak te komen. Bij deze eerſte inſnijding gebeurt het ſomtijds, dat men eene kleine ſlagader klieft, de *Art. pudenda* (*génitale*) *externa.* Hoezeer dit zonder eenig gevaar is, is het evenwel gepast, dat men de bloeding daarvan door een bindſel ſtuite, als zij een merkelijken bloedvliet verwekt, want hierdoor zou men belemmerd worden in het wel onderſcheiden van den breukzak, enz.

Van meer gewigt is het, dat men het bovenſte gedeelte van den zak ſlechts tot op zes of acht lijnen afſtands van het boveneinde des liesrings inſnijde. Men maakt zich hierdoor de ontklemming genoegzaam gemakkelijk, en loopt geen gevaar den biestourie tusſchen den liesring en den hals van den breukzak te voeren, en eene beklemming door den laatſte te laten blijven.

Eene

Een tweede doch zwaarder toeval kan op dit tijdpunt der Operatie plaats vinden. Dit is de beleediging van de Zaadvaten. Wij hebben gezien, dat wij aan SCARPA de verklaring te danken hebben van die plaatsverandering der zaadvaten, welke somwijlen zoo groot is, dat zij zich vóór den zak bevonden; maar dit toeval is alleen te vreezen bij de oude en groote Scrotaal-breuken. Men kan dit verhoeden, door eene kleine oplettendheid. Als men deze soort van breuken ontmoet, moet men den zak in zijn middellijn openen; dat is te zeggen, volgens eene lijn, die het gezwel in twee gelijke deelen zou verdeelen. Het zou dus verkeerd zijn, den raad te volgen, door vele Schrijvers gegeven, van namelijk de zijdedeelen van den breukzak weg te snijden, als hij zeer groot is; want alsdan stelt men zich bloot aan de doorklieving van de Zaadvaten of van het afvoerend Vat, en zou den lijder blootstellen aan eene gevaarlijke bloeding of aan het verlies van den bal. Als men dus te doen heeft met eene groote en oude breuk, moet men de bekleedselen en den breukzak op het midden van het gezwel openen, en zich zoo veel mogelijk met de plaatsing der Zaadstreng bekend maken. Dit onderzoek is somtijds moeijelijk; somtijds echter is niets gemakkelijker: de verplaatste vaten schijnen door den zak henen; de slagader kenmerkt zich door hare slagen; het afvoerende vat door zijne hardheid, zijn maaksel en door de pijn, die het gevolg is van zijne drukking. In

som-

ſommige gevallen zijn zij echter zoodanig in het celleweefſel verborgen, dat men ze ligtelijk kan kwetſen. — In dat geval zoude men moeten nagaan, van welke zijde het bloed voortkwam, en met groote zorgvuldigheid de onderbinding doen; want deze bloeding zou doodelijk kunnen worden of zware toevallen verwekken, indien zij aanhield.

Het is gedeeltelijk om dit toeval te voorkomen, maar vooral om de ontſteking der ingewanden te verhoeden, dat men eene andere methode volgt, die welligt nog meer zwarigheden heeft. Volgens deze opent men den zak niet, maar brengt dien binnen met de darmen, na alleenlijk den liesring ontſpannen te hebben. Het voordeel van deze door FRANCO uitgevondene en door J. L. PETIT aangeprezene methode, moet beſtaan in de bevordering van de radicale genezing der breuk, in de verhoeding van de inwerking des dampkrings op de darmen, en van de kwetſing der zaadvaten; enz. Maar zij is dikwijls ondoenlijk, daar de breukzak ſomwijlen zeer ſterk met de omgelegen deelen is vastgegroeid, en men is altijd blootgeſteld aan de terugbrenging van een koudvurig of door den breukzak beklemd ſtuk darm. Men weet dat de laatſte toeſtanden de noodlottigſte gevolgen zouden hebben. Ook is deze methode met regt verworpen. Het eerſte geval, hetwelk de opening van den zak niet vordert, ontmoet men bij groote en niet-inbrengbare breuken.

Toevallen van de Ontklemming.

Het is nutteloos te herinneren, welke gevaren eene ſlegt verrigte Ontklemming kan te weeg brengen. Ieder een weet, dat de nabijheid der *Art. epigastrica* deze ſlagader aan kwetſing blootſtelt, indien het mes naar dezelve wordt toegekeerd. Wij hebben gezien, dat de vroegere Heelmeesters op verre na niet overeenſtemden omtrent de ligging dezer ſlagader: eene ligging, die zij meenden dat zeer verſchillend was; en wij hebben ook gezien, welken dienst A. COOPER, SCARPA en HESSELBACH aan de Heelkunst hebben bewezen, door het bepalen van de ſtellige plaatſing dezer ſlagader en van zijn wezenlijk verband met de breuk. Vóór hunnen tijd immers wist men niet, dat de ſlagader aan de binnen- of buitenzijde der *Art. epigastrica* kon gelegen zijn, en dat wel niet omdat de ſlagader, maar omdat de breuk eene verſchillende ligging heeft. Misleid door hunne waarnemingen, ziet men ook, dat groote Heelmeesters raden, om de Ontklemming in geheel verſchillende rigtingen te maken. Dus geven DIONIS, JUNCKER, LAFAYE, POTT, den raad, om buitenwaarts in te ſnijden, te weten, de buitenſte ſtrook van den *Arcus cruralis*. HEISTER, PLATNER, MAUCHART, BERTRANDI, MEHRENHEIM en RICHTER, wilden dat men de ſnede binnen - bovenwaarts zoude rigten. Alle bragten gevallen tot ſtaving van hun gevoelen bij, waaruit bleek, dat de ſnede, gemaakt in eene rig-

rigting, aan de door hun aanbevolene tegengesteld, de *Art. epigastrica* had gewond en doodelijke bloeding verwekt. Dit verschil in den gegeven raad en in de uitkomst, wordt volkomen verklaard door de waarnemingen van A. COOPER, SCARPA, HESSELBACH en zelfs door die van SABATIER, die verzekert, de *Art. epigastrica*, zoo wel bij gezonde als bij met breuk behebde personen, dan eens langs de buitenste strook en dan eens langs de binnenste gevonden te hebben. Ondertusschen zijn deze voorbeelden zeer zeldzaam, en SABATIER stemt zelve toe, dat bij lijders aan breuk de slagader genoegzaam altijd de achterste vlakte van de *binnenste* strook inneemt, waaruit naar zijne woorden volgt, dat men minder gevaar loopt de *Art. epigastrica* te kwetsen, als men de snede buiten-, dan wanneer men die binnenwaarts rigt. Maar dit voorschrift is gegeven, vóór dat de verscheidenheden van de liesbreuk wel bepaald waren. Als men het volgde bij de *binnenste* liesbreuk, gevoelt men, welke gevolgen daaruit zouden kunnen voortkomen.

De door DESAULT en CHOPART voorgeschreven regel, om de ontklemming *buitenwaarts* te doen, als de zaadstreng zijne natuurlijke rigting heeft, en *boven-binnenwaarts*, als hij aan de buitenzijde van den breukzak gelegen is, is veel naauwkeuriger. Maar wanneer de breuk oud en groot is, is de zaadstreng verdeeld, en hare ligging kan niet meer tot gids verstrekken. Ook heeft SCARPA reeds sedert lang zijn onderzoek op dit punt ge-

rigt. Hij meent, dat men zich niet aan kwetsing der Bovenbuiks-slagader blootstelt, welke ligging die ook hebbe, en dat men al het voordeel der ontklemming zal trekken, als men den liesring en den hals van den breukzak evenwijdig met de witte lijn doorklieft, zoodat de snede een regten hoek met den horizontalen tak van het schaambeen maakt.

Eene voorzorg die welligt niet van nut is ontbloot, is dat men de insnijding van de bovenste strook van den liesring beginne boven het middendeel zijner lengte; want als men die beneden deze plaats begint, zou de slagader nog kunnen gekwetst worden. De insnijding zou, indien de staat der deelen het vorderde, zonder gevaar tot vijf of zes lijnen en zelfs tot een duim, kunnen verlengd worden. Dit is welligt de eenige goede methode. — Men kan die ligtelijk in het geheugen houden, en zij is in alle gevallen gepast, waar de Heelmeester niet volkomen kan beslisfen of hij met eene buitenste of met eene binnenste liesbreuk te doen heeft, en vooral bij de vrouwen, waar de zaadstreng niet bestaat en dus niet tot gids kan dienen. Deze regt bovenwaartsche ontklemming is door HESSELBACH bij de binnenste liesbreuken aangeraden, want men heeft de *Art. epigastrica* aan de binnenzijde van eene binnenste liesbreuk gevonden — doch deze gevallen zijn bij uitstek zeldzaam. — Wij hebben vrij dikwijls op lijken de schadeloosheid van deze ontklemming, als zij niet te uitgebreid is, bewaarheid geworden. — Deze me-

methode, door COOPER en SCARPA aanbevolen, was dit reeds vroeger door ROUGEMONT (67), J. L. PETIT (68), AUTENRIETH (69) en anderen.

Deze methode ſtelt ons in de meeste gevallen bijna ongetwijfeld in zekerheid tegen de kwetſing der *Art. epigastrica*; maar indien dit vat ongelukkig gekwetst werd, wat zoude den Heelmeester alsdan te doen ſtaan?

Kwetſing van de Bovenbuiks-ſlagader.

Bijna al de Heelmeesters ſtemmen overeen, dat de bloeding van deze doodelijk zijn zoude, en hoezeer dit toeval thans vrij zeldzaam is, beſtaat er een zeker aantal van voorbeelden, in verſchillende ſchriften bekend gemaakt, welke, gevoegd bij het waarſchijnelijk aanmerkelijker getal van voorbeelden die niet medegedeeld zijn, bewijzen, dat dit toeval een der zwaarſten is, die hij de Operatie van de Liesbreuk kunnen voorkomen. — Danken wij de Heelmeesters, wier namen wij zoo dikwerf genoemd hebben, A. COOPER, SCARPA en anderen: — hunne raadgevingen, meer algemeen opgevolgd, zullen de Breukſnijding zeldzamer doodelijk doen zijn!!

De omvang van de *Art. epigastrica*, haar oorſprong

(67) *Traduct. de* RICHTER, p. 125.

(68) *Op. citat.* Tom. II., p. 367.

(69) *Dissertatio circa Herniotomiam, praecipue circa evitandam Art. epigast. laesionem.*

ſprong uit eene zoo aanmerkelijke ſlagader als de *Iliaca externa*, bij welke de plaats harer kwetſing bij de Breukſnijding nog zoo nabij is, verklaren genoegzaam, waarom die zoo dikwijls van den dood gevolgd wordt, omdat hare kwetſing op een veel aanmerkelijker afſtand van de *Iliaca* en op een tijdſtip dat zij minder omvang heeft, te weten bij de *punctio abdominis*, dikwijls den dood heeft te weeg gebragt. Dr. CARMICHAËL SMITH (70) verhaalt *tien* gevallen, waar de dood het gevolg was van de kwetſing dezer ſlagader bij de laatſte Operatie. In de waarnemingen van GUNZ (71) leest men de volgende woorden, die door LAWRENCE zijn aangehaald: „ *quod etſi non invenio* „ *ab ullo obſervationum auctori commemoratum* „ *fuisſe, tamen quando pariſiis eram, duo* „ *exempla hernia affectorum accepi, qui ex vul-* „ *nere hujus arteriae vitam amiſerunt.*" („ Hoe- „ zeer ik dit door geen enkelen ſchrijver van waar- „ nemingen heb gemeld gevonden, heb ik echter, „ te *Parijs* zijnde, twee voorbeelden van lijders aan „ Breuken waargenomen, die door eene kwetſing „ dezer ſlagader het leven verloren hebben.")

BERTRANDI (72) zegt, dat hij den buik van eenige lijders, die weinig tijds na de Breukſnijding ge-

(70) *Medical. communic.* Vol. II.

(71) *Observationum anatomico - chir. de herniis libellus.* Lipſiae, 1744.

(72) *Traité d'Opérat.* p. 239.

geſtorven waren, met bloed uit de *Art. epigastrica* heeft gevuld gevonden. A. COOPER (73) verhaalt, dat een lijder na de Operatie aan bloeding geſtorven is, en dat een andere door herhaalde bloeding op het uiterſte is gebragt. SCARPA verhaalt ook, in de onaangename gelegenheid te zijn geweest, van getuige te zijn van de kwetſing der *Art. epigastrica* bij eene Operatie, die met de grootſte voorzigtigheid door een geoefenden Heelkundige werd verrigt. Deze gevallen, die wij gemakkelijk zouden kunnen vermenigvuldigen, bewijzen, dat het gevaar van de kwetſing der *Art. epigastrica* ongelukkiglijk niet dan al te zeer gegrond is, en zij moeten den Heelmeester overtuigen, van het gewigt dat hij aan de ontklemming hechten en van de voorzorg die hij daarbij nemen moet (74).

LAWRENCE verhaalt in zijne Verhandeling over de Breuken twee waarnemingen van opvolgende bloeding na de Breukoperatie. In de eerſte, wier onderwerp eene van de Dijebreuk geopereerde vrouw was, werd de *Art. epigastrica* bij de ontklemming gekwetst; er was reeds eene pint bloeds weggevloeid, en men beraadſlaagde over de middelen tot het leggen van een bindſel om de ſlagader, toen er bezwijming ontſtond en de bloeding deed ophouden. — De lijderes genas. — In de tweede waar-

(73) *Oper. citat.* p. 53.

(74) *Mém.* II., §. 4. p. 107.

waarneming, welke een man betreft, die aan Liesbreuk leed, volgde de bloeding eerst acht dagen na de Operatie. Zij was zeer aanmerkelijk. De lijder ſtierf, en men vond de *Art. epigastrica* onaangedaan, zoo wel als de zaadſtreng, maar het bleek dat eene geringe ſlagader, die de *epigastrica* naar de zaadſtreng afgeeft, doorſneden was. De omvang daarvan ſcheen evenwel geenszins in ſtaat om eene zoo ſterke bloeding op te leveren. (Het is welligt niet zonder nut, hier bij te voegen, dat men gedurende de vier eerſte dagen zes-en-tachtig oncen bloeds door aderlatingen had afgetapt.)

HOME (75) heeft eene vrij aanmerkelijke bloeding tien dagen na de Operatie zien volgen.

Als de bloeding bij de Operatie ontſtaat, dan is zij mogelijk minder bezwarend voor den Heelmeester en minder gevaarlijk voor den lijder, dan wanneer zij eenige dagen later komt, als de lijder uitgeput of ten minſte verzwakt is door de aderlatingen of door de ziekte zelve. Een toeval, dat nog zwaarder zijn zoude, is de uitſtorting van bloed in de buikholte, gelijk dit enkele malen het geval geweest is. Dit geval is bijna boven het bereik der kunsthulp; want de ontſteking van het buikvlies, die door zulk eene uitſtorting zoude volgen, zou zeker doodelijk zijn, indien de bloeding dit reeds niet zelve is. A. COOPER heeft, gelijk bekend is, voorgeſteld, om het peesvlies dat

(75) *Transactions of a Society for the improvement of the medical knowledge.* Vol. III. p. 109.

dat de beklemming maakt, te klieven, zonder daarin den breukzak te begrijpen. Een der voordeelen die hij aan deze methode toeſchrijft, van namelijk de uitſtorting des bloeds in de buikholte te beletten, zou zeer ſchatbaar zijn; maar zij is zeer moeijelijk. Richter beproefde eens te vergeefs den liesring te klieven zonder den breukzak, en pelletan (76) ſpreekt van een geval, waar men bij eene poging daartoe den darm gewond heeft. Indien de groote hoeveelheid des bloeds eene ſlagaderlijke bloedſtorting kenmerkte, en deed vermoeden dat de *Art. epigastrica* gekwetst was, zou men de wond in de ſtrekking dezer ſlagader moeten vergrooten, ten einde haar te omvatten met een krommen naald, voorzien van een gewasten zijden draad; en men zoude deze Operatie aan de beide vermoedelijke einden der gekliefde ſlagader moeten verrigten. — Dit is geenszins gemakkelijk uit te voeren: — evenwel houden wij ons verzekerd, dat het mogelijk zijn zoude. De jonge Heelmeesters zouden zich daarin op lijken moeten oefenen, ten einde deze onderbinding met vaardigheid te kunnen verrigten, als de noodzakelijkheid zich daartoe in hunne praktijk voordeed. Men gevoelt, welk eene ontzetting het gezigt van zulk een toeval in de ziel van den Operateur moet te weeg brengen; maar, wij herhalen het, hetzelve is voorzeker zeldzamer geworden, ſedert dat de ware theorie der

(76) *Cliniq. chirurg.* Tom. III., p. 102.

der ontklemming beter is verklaard geworden. De Heelmeester zou de onderbinding moeten beproeven; maar hij mag het zich niet verbergen, dat de voorzegging dezer opvolgende bloedingen bij de Breukfnijding zeer zwaar is, en dat de ondervinding vooral heeft bewezen, dat men de toevallen, die daaruit ontftaan, bijna altijd te vergeefs heeft getracht te beftrijden, wanneer zij binnen de buikholte plaats grijpen.

Bij de vrouw heeft de ronde band der baarmoeder hetzelfde verband met de breuk, als de zaadftreng bij den man; doch de Liesbreuken bij vrouwen zijn zeldzaam. LAWRENCE fpreekt van een geval, hetgene men zeldzaam heeft waargenomen, te weten: eene Liesbreuk (bij eene vrouw), gelegen aan de binnenzijde van de *Art. epigastrica.* HESSELBACH (77) verhaalt er een, dat nog zeldzamer is, beftaande in eene inwendige liesbreuk bij eene vrouw, bij welke daarenboven de *Art. epigastrica* ontftond uit de *Obturatoria*, op een duim afftands van den oorfprong van deze uit de binnenzijde der *Iliaca externa.* De *Art. obturatoria* liep eerst fchuins tot op bijna een duim beneden-binnenwaarts op de *Vena cruralis*, en onmiddellijk daarna op den dwarfen tak van het fchaambeen, keerde zich plotfeling achter- en benedenwaaarts, en nam hare rigting naar het ftopgat. Op deze plaats ontftond de *epigastrica*, die de lengte van den dwarfen tak des fchaambeens binnenwaarts kruiste achter den

(77) *Oper. citat.*

den hals van den breukzak, aan welks binnenzijde zij opklom tot de regte ſpier, verzeld van de bandachtige ſporen der Navel-ſlagaderen, die achter haar geplaatst waren.

Toevallen van de DIJEBREUK. (*Mérocèle.*)

Het is VERHEYEN (78) dien de eer toekomt van het eerst een naauwkeurig begrip van deze breuk gegeven te hebben, hoezeer zij beſchreven is in het werk van PAULUS *ab Aegina*, en later door RIOTAN en P. BARBETTE. Bij VERHEYEN vindt men het volgende: „ *Alius huic vicinus locus est* „ *ubi fiunt herniae periculoſae ac ſaepe lethales:* „ *ſcilicet ubi venae et arteriae iliacae tendunt* „ *ad crura. Siquidem peritonaeo paululum dila-* „ *tato, aut quod rarisſime contingit, rupto,* „ *descendit exigua pars intestini ilii, ibidemque* „ *partibus vicinis accresſit. Ex qua accresſentia* „ *vidi particulam intestini ilii, omnino occluſam,* „ *aegrum miſere morientem, postquam a multis* „ *diebus nihil per alvum excreverat, et tandem* „ *materiam faeculentam per vomitum rejecerat,* „ *praecluſo omni tranſitu ad podicem*, etc." („ Er is eene andere plaats in de nabijheid der „ vorige, waar breuken ontſtaan die dikwijls ge- „ vaarlijk en doodelijk zijn, te weten: waar de dije- „ aderen en ſlagaderen naar de dije gaan. Bijaldien „ het buikvlies eenigzins uitgerekt, of, hetgene „ zeld-

(78) *Corpor. hum. anat. Lib. prim.* p. 85. Lipſ. 1718.

„ zeldzamer gebeurt, gefcheurd is, fchiet er een „ klein gedeelte van het *Ilium* uit, hetwelk met de „ nabij gelegene deelen vastgroeit. Door deze aan- „ groeijing heb ik een klein gedeelte van het *Ileum* „ geheel toegefloten gezien en den lijder ellendig „ omkomen, nadat hij gedurende vele dagen niets „ door den *anus* ontlast, en, eindelijk allen toe- „ gang tot den *anus* afgefloten zijnde, de drekftoffen „ door braking uitgeworpen had, enz.")

Men moet echter niet ontveinzen, dat de aanwijzing van de dijebreuk bij de aangehaalde fchrijvers gevonden wordt, maar zij is veel minder volkomen, dan die welke wij van VERHEYEN hebben overgenomen.

Men is lang van meening geweest, dat deze breuk bijna uitfluitend aan de vrouwelijke fexe eigen was. Dus zegt MORGAGNI (79), dat hij bijna nimmer eene dijebreuk bij den man heeft waargenomen: „ *Mihi ut verum fatear nondum nifi in* „ *foeminis accidit ut eam viderem.*" — HÉVIN (80) heeft de dijebreuk flechts eens bij den man geopereerd.

De beroemde SANDIFORT (81) heeft die flechts eenmaal waargenomen. ARNAUD (82) heeft flechts eens gelegenheid gehad deze breuk bij den man te ont-

(79) *Epistol.* XXXIV. Art. 15.

(80) *Pathol. et therap. chir.* p. 406.

(81) *Observ. anat. pathol. Chap.* IV. p. 72.

(82) *Mém. de Chirurg.* Tom. II. p. 782.

ontleden. CAMPER (83) ſchijnt nimmer de dijebreuk bij den man te hebben waargenomen. HEY (84) is niet gelukkiger geweest. SCARPA (85) heeft ſlechts één man van de dijebreuk geopereerd. WALTER (86) heeft, even als SANDIFORT, deze breuk eenmaal waargenomen. Intusſchen meent HESSELBACH (87), dat zij niet zoo zeldzaam bij den man voorkomt, als men gelooft. „ *Herniae* „ *crurales ſexum foemineum frequentius quam* „ *masculinum infestant, neque tamen in mas-* „ *culis tam rarae occurrunt quam vulgo creditur.* „ *Sed rarae potius videntur propterea quod* „ *ſcilicet plerumque minores rarius deteguntur.*" („ De dijebreuken doen de vrouwelijke ſexe menig- „ vuldiger aan dan de mannelijke; echter komen zij „ niet zoo zeldzaam bij mannen voor, als men „ denkt. Doch zij ſchijnen eerder zeldzaam, dewijl „ zij, meestal zeer klein zijnde, zeldzamer ontdekt „ worden.")

De praktijk van vele Heelmeesters van onzen tijd bewijst niet, dat zij zoo zeldzaam voorkomt als men te voren meende. Ook heeft DUPUYTREN (88) meer dan veertig voorbeelden daarvan in

(83) *Icones Hern.*, *in Praefatione.*

(84) *Pract. observ. in Surg. illustr. by Cases.*

(85) *Traité des Hernies*, p. 203.

(86) *Sylloge comment. auct.* p. 24. obſ. 21.

(87) *Oper. cit.* p. 43.

(88) *Sur la Hern. fémorale ou Mérocèle, par* BRESCHET, *Paris* 1829.

in zijne praktijk ontmoet. AL. MONRO JUN. (89) meende verfchillende verfcheidenheden van deze breuk te moeten aannemen, volgens de wijze van plaatsverandering der deelen. Maar deze onderfcheidingen, gegrond op zeer fijne ontleedkunftige opmerkingen, zijn van geen nut in de Praktijk.

Misflagen in de Erkenning (Diagnofis).

SCARPA doet opmerken, dat de *Erkenning* dezer breuk moeijelijker is bij de vrouw, dan bij den man, omdat men bij de eerfte niet door de zaadftreng geleid wordt. Bij haar kan de meerdere nabijheid van den liesring bij de voorfte opening van het dijekanaal tot dwaling vervoeren, en doen denken, dat de vrouw aan dezelfde zijde eene dubbelde Dijebreuk heeft, terwijl het eene Lies- en eene Dijebreuk is. Bovenwaarts tegen den onderrand van de buitenfte fchuinfe buikfpier gelegen, kan de dijebreuk bij de vrouw gelijken naar eene liesbreuk, en als zoodanig befchouwd worden. Deze dwaling zou ongunftige gevolgen kunnen hebben, vooreerst omdat de *Taxis* op eene andere wijze verrigt wordt, en omdat bij de Operatie de infnijdingen en de ontklemming niet dezelfde rigting moeten hebben. Om eene mistasting te voorkomen, moet men zich herinneren, dat bij de dijebreuk de hals van den breukzak diep en boven het fchaambeen ligt, terwijl hij oppervlakkig ligt bij de liesbreuk,

(89) *On crural hernia*, p. 56.

breuk. Het gezwel, in plaats van kogelvormig te zijn, is langwerpig en van boven naar beneden en van buiten naar binnen geſtrekt; de liesring is gemakkelijk te vinden, en men kan bij den man zelfs ſomtijds de zaadſtreng onderſcheiden. Hoe dit zij, in weerwil van de teekenen, waardoor men het beſtaan eener dijebreuk kan kennen, kan hare onderſcheiding intusſchen ſomtijds vele moeijelijkheid hebben, en deze moeijelijkheid kan tot groote dwaling vervoeren. Dus kan men, gelijk wij gezegd hebben, de dijebreuk met de liesbreuk verwarren, als ook met waterklieren die gezwollen of ontſtoken zijn, met een *bubo*, met een *abcesſus frigidus* of *per congestum*, met aderſpatten, *Hydatides*, enz. LOUIS (90) verhaalt een voorbeeld van eene misvatting, die de dood des lijders te weeg bragt: in de meening van een *bubo* te doorſnijden, kliefde men eens eene breuk. SABATIER erkent, dat hij een liesbuil voor eene breuk aanzag, en den lijder den raad gaf om een breukband te dragen. COOPER, LAWRENCE (91), verhalen dergelijke misvattingen. J. L. PETIT zag te *Kortrijk* een meisje, dat eene aderſpat van de *Vena ſaphena* had, waarop reeds eenen breukband was aangelegd. Gelukkig was in dit geval de misvatting niet nadeelig.

CH. BELL verhaalt, dat een lijder, die een ge-

(90) *Mémoire sur la cure des hernies avec gangrène.*
(91) *Oper. citat.*

gezwel in de lies had, verfchilleude Heelmeesters raadpleegde. Sommigen befchouwden het gezwel als een liesbuil, anderen als eene dijebreuk. Om de Operatie te ontgaan, was de lijder van het gevoelen der eerften. Hij deed een voetmars van vijf mijlen, in weerwil van de beklemming der breuk, en ftierf kort daarop. Men vond de darm beklemd en in verfterving.

Beklemming der DIJEBREUK.

De beklemming kan op zeer verfchillende punten plaats hebben. Meestal bevindt zij zich in het dijekanaal of in een van deszelfs openingen, en fomtijds wordt zij verwekt door den breukzak, hetzij door de naauwte en de verharding van zijnen hals, hetzij door zijne verfcheuring. Dus heeft J. L. PETIT gezien, dat de beklemming van eene dijebreuk gevormd werd door de verfcheuring van haren breukzak en de doorzakking der darmen door deze fcheur. Wij hebben vele dergelijke gevallen medegedeeld, fprekende van de verfchillende foorten van beklemming. (bl. 170 en vv.) De breukzak is dan eens enkelvoudig en dan eens veelvoudig. CALLISEN (92) verhaalt eene waarneming, waar er twee breukzakken gevonden werden; de eene van buiten, een weinig boven den

(92) *Observata quaedam medico - chirurgica. Act. Societ. med. Haffniens.* Tom. II. p. 329.

den dijeboog uitſchietende, en een ſtuk darm bevattende; de andere, van binnen in de holte van het bekken, onder den breeden band van den *Uterus* gelegen, bevatte eene koudvurige darmlus. MONRO ſpreekt van eene breuk, waarin vier breukzakken waren, die men achtereenvolgend moest openen, eer men de darmen kon blootleggen. Deze veelvoudige breukzakken zijn veel gewoner bij deze ſoort van breuk, dan bij eene andere ſoort. HESSELBACH (93) heeft die zeer goed voorgeſteld. „ *Haud raro contingit, ut in ſubjectis masculis* „ *ſacci hernialis corpus aut duplex aut in plura* „ *diviſum loculumenta appareat. Scilicet cum* „ *tendinoſi textus retiformis fasciculi in lacuna* „ *externa ſacci hernialis impetus restiterunt,* „ *ille ipſe per textus intervalla prorumpit*, etc." („Het gebeurt bij manlijke perſonen niet zelden, „ dat het ligchaam des breukzaks of dubbeld, of in „ verſchillende vakken verdeeld blijkt te zijn. Terwijl namelijk de peesachtige bundels van het netvormige weefſel op de uitwendige vlakte den aandrang van den breukzak wederſtand bieden, dringt „ hij zelve door de tusſchenruimten van dit weefſel „ henen.")

Het is van veel belang, dat de Heelmeester zich deze geſteldheid herinnere, welke vrij menigvuldig ſchijnt plaats te hebben; anderszins zoude hij bij den

(93) *Disquisitio anat. pathol. de ortu et progress. herniar.* p. 44. Tom. XIII. p. 11.

den eerſten breukzak kunnen ſtilſtaan, en een ſtuk darm of net door een anderen beklemd laten blijven.

De breukzak is ſomtijds zeer dun, en ſchijnt door het buikvlies alleen gevormd te worden. CH. BELL aldus eens een darm binnengebragt hebbende, zonder den breukzak te openen, vervulde de wei, die uit de buikholte kwam, denzelven, zoodat hij naar eene waterblaas (*Hydatide*) geleek. Men gevoelt, dat men in dergelijke gevallen den breukzak behoedzaam zoude moeten inſnijden, on de kwetſing der deelen die hij bevat, te vermijden. Gewoonlijk echter is hij dikker, en zijn hals is zeer ligt geneigd om dikker te worden en de beklemming te bewerken.

Eindelijk heeft men den breukzak bij deze breuk zien ontbreken: 1.) als de blinde darm of de blaas de uitgezakte deelen zijn; 2.) als de zak, bij eene oude breuk, verdwijnt, zich naauw met den darm verbindende. Alle deze toeſtanden zijn niet ſlechts bijzonder; zij moeten altijd voor den geest van den Operateur zijn, niet alleen omdat hij zich belemmerd zoude kunnen vinden, maar omdat het niet kennen dezer verſcheidenheden hem tot noodlottige mistastingen zou kunnen vervoeren, en de breukſnijding doodelijk maken. Dus verhaalt LAWRENCE, dat een Heelmeester, de oppervlakkigſte omkleedſelen van de breuk gekliefd hebbende, den breukzak terugbragt, zonder zijne bijzondere ſcheede (*fascia*) geopend te hebben. Daar hij ſlechts

eene

eene oppervlakkige *dissectie* deed om die te ſcheiden, werden de deelen in zulk eenen ſtaat gelaten, dat zij in den hals van den zak beklemd bleven, en aldus den lijder deden omkomen. — COOPER verhaalt een bijna gelijkſoortig geval.

De deelen zakken bij de dijebreuken meer plotſeling uit, dan bij de liesbreuken; bij de eerſten worden vooraf meerdere deelen verplaatst, en er is minder evenredigheid tusſchen den omvang der darmen, die in de openingen bevat zijn, en de doormeters dezer openingen. Deze meer moeijelijke uitzetting der deelen bij deze breuk, dan bij de anderen, maakt de Operatie meer dringend, want het koudvuur zou hier eerder gevormd worden, dan bij de liesbreuk. De beklemming komt zoo ligtelijk en is zelfs ſomtijds zoo aanmerkelijk, dat zij werkt op de wijze van een bindſel, en de verſterving der darmen die in den breukzak bevat zijn, zeer ſpoedig te weeg brengt. Indien men de Operatie te lang uitſtelt, volgt er eene hevige ontſteking; zij tast den breukzak aan en de Reductie wordt bijna onmogelijk; alsdan volgen er uitſtortingen of zamengroeijingen tusſchen den breukzak en de daarin bevatte deelen.

Toevallen van de Operatie.

Eene zeer vermogende oorzaak van toevallen is gelegen in den meer hevigen graad van beklemming. Thans immers is het bewezen, dat de beklemming bij deze breuk heviger is, dewijl de

opening, waardoor zij heenzakt, zeer gering is. Zij is zelfs somtijds zoo sterk, dat men gezien heeft, dat de Heelmeester geene ruimte genoeg overgebleven vond, om een instrument tot klieving van den *Arcus cruralis* in te brengen, en dit dikwijls niet dan met groote moeite bewerkstelligde. Een ander uitwerksel van deze sterke toesnoering, is de snelheid waarmede de verschijnselen der ontsteking en versterving zich vertoonen. Met regt heeft A. COOPER vooral aangedrongen op de spoedige verrigting der Breuksnijding in alle gevallen, waar de Reductie niet plaats kon hebben; en hij voegt er bij, dat het uitstel der Operatie, hetwelk hij bij de liesbreuk betreurt, nog noodlottiger is bij de dijebreuk, want de dood komt spoediger bij de laatste, dan bij de eerste. Hij brengt verschillende waarnemingen bij tot staving daarvan. In één geval, volgde de dood een-en-twintig en een half uren na de verschijning van de toevallen der beklemming, en in twee andere gevallen na veertig uren: de deelen waren zoodanig ontaard, dat men de Reductie niet goedvond; en hij eindigt met te zeggen: „ ik ben zoo zeer overtuigd „ van dit gevoelen, dat ik, indien ik eene dijebreuk „ had, alleen de tabaksklisteren zoude beproeven, „ en als deze niet slaagden, zoude ik mij, binnen twaalf uren na het ontstaan der toevallen, „ laten opereren." *Part.* II. *Oper. citat.*, p. 32.

Een ander uitwerksel van de naauwte der opening, waardoor de deelen uitzakken, is de verdik-

dikking van den hals des breukzaks, die zij verwekt. Daaruit ontſtaat tevens het gevaar van inwendige beklemming als de breuk door de *Taxis* is binnen gebragt, of als men haar binnen brengt bij de Operatie, zonder den hals des breukzaks behoorlijk in te ſnijden. Wij hebben waarnemingen medegedeeld, die bewijzen, dat dit toeval de Breukoperatie doodelijk kan maken.

Eene andere bijzonderheid betrekkelijk deze breuk, is de geringe hoeveelheid van *ſerum* die zij gewoonlijk bezat, zoodat de voorzorgen bij de opening van den breukzak, (die, gelijk wij gezegd hebben, ſomtijds zeer dun, of met den darm vastgegroeid is, of ontbreekt) ten uiterſte moeten gedreven worden. Men zal vooral wel doen, hier den breukzak aan zijn benedenſte gedeelte te openen.

Andere noodlottige toevallen kunnen ontſtaan uit de beleediging der Vaten, die de Dijebreuk omgeven: ook is de rigting, die men aan de ſnede ter ontklemming van deze breuk moet geven, een zeer gewigtig punt.

De *Art. et Vena cruralis* zijn aan de buitenzijde van het dijekanaal en der breuk gelegen.

De *Art. epigastrica* ontſpringt dan eens uit de *Iliac. externa*, nabij de buitenzijde van den buitenſten liesring; dan eens uit een gemeenen ſtam met de *Art. obturatoria*, en ſomtijds uit deze laatſte. Zij loopt van buiten naar binnen, op de buitenzijde des breukzaks, om naar het middendeel des on-

onderbuiks te gaan. Als zij uit de voorzijde van de *Iliaca* ontspruit, gebeurt het somtijds, dat eenige kleine takjes zich langs den band van GIMBERNAT naar de schaambeensvereeniging begeven.

Als zij uit de binnenzijde der *Iliaca* voortkomt, komt zij den hals van den breukzak zeer nabij. Indien men in dit geval de ontklemming in eene evenwijdige rigting met de witte lijn maakte, zou men gevaar loopen deze slagader te kwetsen. GUNZ verhaalt twee voorbeelden van deze beleediging, door eene ontklemming in de gemelde rigting bewerkt.

De *Art. obturatoria* ontstaat somtijds uit de *Iliaca externa*, dan eens afzonderlijk, dan eens door een gemeenen tronk met de *Art. epigastrica.* Somtijds neemt zij haren oorsprong uit deze laatste, en uit verschillende punten derzelve; maar meestal zeer nabij aan den oorsprong der *Epigastrica* zelve. Zij maakt een bogt, om den horizontalen tak van het schaambeen en daarna het stopgat te bereiken. Zoo dikwijls als zij met de *Epigastrica* uit een gemeenen tronk ontspringt, ligt zij aan de buitenzijde van den breukzak, en dan kan zij bij de ontklemming naar de methode van GIMBERNAT niet met het mes beleedigd worden. Zij zou gekwetst kunnen worden, als zij zeer hoog uit de *Epigastrica* ontstond. In dit geval, hetwelk BRESCHET eens had gezien, zou men de hals van den breukzak overal door slagaderen omringd zien.

Het

Het gebeurt ook, wanneer de *Obturatoria* gemeenschappelijk met de *Epigastrica* ontspringt, dat er een derde tak van bijna dezelfde grootte als de eerste uit den gemeenen tronk voortkomt. Deze gaat naar de inwendige zijde van den *Arcus cruralis*, loopt over den band van GIMBERNAT, en verdeelt zich, de schaambeensvereeniging bereikt hebbende, in een groot aantal van kleine takjes, die zich over de binnenzijde van deze vereeniging verspreiden. Er ontstaat bijna altijd eene kleine slagader uit de *Obturatoria*, in haren loop naar het stopgat, die zich naar den band van GIMBERNAT begeeft.

Maar dit verschil van oorsprong en verspreiding der slagaderen in de nabijheid van den ring des dijekanaals, is niet zeer gewoon. Vele Heelmeesters hebben hunne aandacht op dit opmerkelijke onderwerp van Ontleedkunde gevestigd, en ook MONRO heeft zich daarmede onledig gehouden. Hij heeft gezien, dat deze afwijkingen in de verspreiding der slagaderen slechts zeldzaam plaats hebben, bij voorbeeld eenmaal op twintig of vijf-en-twintig gevallen.

Men heeft bij drie-en-zestig personen de *Obturatoria* twaalf malen haren oorsprong uit de *Epigastrica* zien nemen: altijd lag zij aan de buitenzijde der breuk. Naar LAWRENCE bestaat dit *eens* op tachtig malen. Men heeft de *Obturatoria* zeer hoog uit de *Epigastrica* zien ontspringen, en zich alsdan naar de binnenzijde van den breukzak begeven.

JULES CLOQUET heeft insgelijks onderzoek hierom-

omtrent gedaan op tweehonderd-en-vijftig lijken. Hij vond, dat de *Obturatoria* en *Epigastrica*, uit een gemeenen tronk ontspringende, zich somtijds *boven* en zelden *onder* de bovenste opening van het dijekanaal vaneen scheiden. In het eerste geval zijn deze slagaderen des te nader bij den band van GIMBERNAT en den binnenhoek van de bovenste opening van het dijekanaal, naarmate dat de gemeene tronk meer lengte bezit. In het tweede geval, ontspringt de gemeene stam dier slagaderen binnen het kanaal, en de beide vaten rigten zich naar de buikholte. Bij honderd-en-zestig lijken, waarvan zeven-en-tachtig mannelijke en drie-en-zeventig vrouwelijke waren, ontsprong de *Obturatoria* uit de beide zijden der *Hypogastrica*; bij zes-en-vijftig lijken, een-en-twintig mannelijke en vijf-en-dertig vrouwelijke, kwam zij ter regter en ter linkerzijde uit de *Epigastrica* voort. Bij acht-en-twintig lijken, vijftien mannelijke en dertien vrouwelijke, ontsprong de *Obturatoria* aan de eene zijde uit de *Hypogastrica*, en aan de andere uit de *Epigastrica*. Bij zes lijken, twee mannelijke en vier vrouwelijke, kwam zij uit de *Art. cruralis* voort.

De verspreiding der aderen rondom de inwendige opening van het dijekanaal en op den band van GIMBERNAT, verdient ook eene oplettendheid, die men daar zelden op bepaalt. BRESCHET (94) heeft eeni-

(94) *Dissertat. cit.* Pl. III.

eenige dezer vaten afgebeeld. De *Vena obturatoria* verzelt gewoonlijk de ſlagader van dien naam, en als men binnenwaarts ontklemde, zoude men waarſchijnlijk de beide vaten van dezen naam door dezelfde ſnede kwetſen. BURNS, van *Glasgow*, heeft aan MONRO eene dijebreuk getoond, waarin eene groote ader langs de binnenzijde van den *Arcus cruralis* liep, en de *Vena epigastrica* ontving. Als men de ontklemming bovenwaarts gemaakt had, zoude er eene zware aderbloeding zijn gevolgd.

Men heeft het gevaar der bloeding bij de ontklemming in de Operatie der dijebreuk bij den man zeer overdreven. Intusſchen, als men alleen de verſpreiding der vaten rondom de bovenſte opening van het dijekanaal beſchouwde, zou het moeijelijk zijn om een punt te vinden, waarhenen men het mes zonder gevaar kon wenden. Immers, als men het boven-buitenwaarts voert, loopt men gevaar van de *Epigastrica* te kwetſen, en regt bovenwaarts de *Spermatica* op zichzelve of met de vorige, op het punt van hare overkruiſing. De binnenwaartſche ontklemming zou zonder gevaar zijn, als de vaten altijd hunne gewone rigting volgden; maar als de *Obturatoria* uit de *Epigastrica* ontſpringt en naar de binnenzijde van den breukzak loopt, zou eene dus gerigte ſnede gevaarlijk zijn, en men zou ook de inſnijding niet veel moeten verlengen, want dan zou men tevens gevaar loopen van de Zaadſtreng te kwetſen. SCARPA meende

te kunnen zeggen, dat men bij den man de ontklemming flechts twee lijnen uitgebreidheid kon geven, zonder den lijder aan eene zeer zware bloeding bloot te ftellen.

Daar is eene manier van de ontklemming binnenwaarts te doen; men fchrijft die gewoonlijk toe aan den Spaanfchen Heelmeester GIMBERNAT. Bij deze methode rigt men de fnede van den bistouri van buiten naar binnen, op het peesvlies, dat ontfpringt van de buitenfte ftrook van den liesring, om zich benedenwaarts naar den kam des fchaambeens te begeven, en welks buitenfte fcherpe, zeisfenvormige of halvemaanswijze rand, het binnenfte gedeelte van den *Annulus cruralis* vormende, door hem befchouwd wordt als de gewone bewerker van de beklemming. Deze methode is evenwel niet zonder nadeelen en gevaren. Zoo is het moeijelijk om de ontklemming op deze wijze te verrigten, als het gezwel groot is en laag afdaalt op de dije. Eindelijk loopt men gevaar van den darm op twee verfcheidene wijzen te kwetfen. Aldus, de beklemming aan de binnenzijde ftellende, moet men den darm naar de buitenzijde trekken, om den vinger of eene fonde in de opening te brengen, waar de beklemming beftaat: doch deze handgreep verrigtende, kan de darm fcheuren als hij lang is beklemd geweest, en de drekftoffen vloeijen uit de wond. Dit is A. COOPER gebeurd, zoodat de lijder daardoor omkwam. Ook kan het mes op het oogenblik van deszelfs binnenvoering den darm

kwet-

kwetſen. Een ander nadeel van de manier van GIMBERNAT, is: dat de ontklemming niet voldoende is als de breuk eenigzins groot van omvang is, ten zij men veel kracht tot hare Reductie aanwende. Voeg hierbij een ander gevaar waarvan wij reeds geſproken hebben, en dat afhangt van de verſcheidenheid der verſpreiding van de *Art. obturatoria*, wier onderbinding bij hare beleediging op deze plaats bijna onmogelijk zijn zoude. Bijna altijd zijn er kleine ſlagadertjes en adertjes, die achter den band van GIMBERNAT takken afgeven, en wier klieving eene bloeduitſtorting in het bekken zou kunnen te weeg brengen. — Men heeft ook gevreesd voor de beleediging van de blaas en de baarmoeder, wanneer het mes, in de vierde maand der zwangerheid, te veel naar voren geſtuwd werd.

Men heeft de *Dilatatie* in plaats van de Ontklemming bij de Dijebreuk voorgeſteld; maar de nadeelen en bezwaren van dit middel zijn zoo talrijk, dat men het reeds lang heeft verworpen.

In weerwil van het gevaar der beleediging van de *Epigastrica*, hetwelk wij bij de boven-buitenwaartſche ſnede hebben aangewezen, ſchijnt het evenwel, dat de inſnijding, in deze rigting gemaakt, of die welke boven-binnenwaarts loopt, het minſte gevaar medebrengt. CHOPART, DESAULT, RICHERAND, DUPUYTREN, maken de inſnijding bij de vrouw in die beide rigtingen; bij den man geeft de laatſte de voorkeur aan de bo-

ven-buitenwaartſche ſnede. Deze manier ſchijnt het eerst door SHARP te zijn voorgeſteld. Zij is dikwijls gevolgd, en zij ſchijnt geene aanleiding tot toevallen gegeven te hebben; hoezeer men haar evenwel geene te groote uitgebreidheid zou moeten geven. HESSELBACH raadt bij de vrouw de boven-buitenwaartſche ſnede aan, bij den man de boven-binnenwaartſche, om de klieving van de zaadſtreng te mijden. Als de zaadvaten beleedigd waren, zoude men boven de kwetſing een bindſel moeten leggen, of de bloeding door drukking moeten bedwingen, indien dit namelijk mogelijk ware. Om dit toeval te ontwijken, heeft BELL eene manier uitgedacht, die beſtaat in het brengen van den vinger zoo diep mogelijk onder den *Arcus cruralis*, om daarna denzelve langzaam en trapsgewijs van binnen naar buiten te klieven. Men kan hem op deze wijze ſterk verdunnen, zonder hem geheel te verdeelen, en zonder gevaar te loopen van de kwetſing der vaten die achter hem gelegen zijn. BELL zegt, dat hij op deze wijze geopereerd heeft, en dat de uitſlag volkomen naar wensch is geweest.

Het is ingevolge van de ontleedkundige aanmerkingen van ARNAUD, dat deze methoden door SHARP en BELL zijn voorgeſteld geworden. Hij is inderdaad de eerſte, die bewezen heeft, dat men aan de kwetſing der *Art. spermatica* en niet der *Epigastrica*, gelijk men algemeen vóór zijnen tijd geloofde, de bloedingen moet toeſchrijven, die ſomwijlen na de

Ope-

Operatie der dijebreuk bij den man voorkomen. — Hij heeft eene methode voorgeſteld, welke wij bij het Artikel der Zamengroeijingen (bl. 164—170.) hebben aangewezen. Hij opende den breukzak en kliefde den hals daarvan, aan de zijde die naar het ſchaambeen gekeerd is, door middel van eene ſchaar met gewone kromme bladen; hij ligtte den *Arcus cruralis* op met een ſtompen haak, en bragt de deelen binnen zonder de ontklemming verrigt te hebben. Als eene cirkelvormige en on-oplosbare zamengroeijing van den hals des breukzaks met den darm de Reductie belette, handelde hij, gelijk wij bl. 167 hebben vermeld.

Else heeft voorgeſteld om het peesvlies van de buitenſte ſchuinſe buikſpier boven en in de rigting van den *Arcus cruralis* in te ſnijden, langs dezen weg eene ſonde onder de beklemming te brengen, en aldus de ontklemming te doen.

A. Cooper maakt de ontklemming boven-binnenwaarts bij de vrouw, en maakt bij den man eene kleine dwarſe inſnijding boven den band van *Poupart*, verwijdert de zaadſtreng van de ſnede der bistouri met eene gebogen en gegroeſde ſonde, en klieft den *Arcus cruralis*.

Scarpa meent, dat de beklemming menigmaal moet worden toegeſchreven aan de werking van eene der beide platen, waarin de omtrek van de opening van het kanaal voor de *Vena ſaphena* zich verdeelt. Deze plaat nu ligt vóór de andere en hecht zich aan den *Arcus cruralis*, aan welken dezelve, ge-

gelijk men weet, de ſpanning die zij ondergaat, mededeelt. Dikwijls was het voldoende, dat hij deze plaat evenwijdig met den *Arcus cruralis* kliefde, om de Reductie te verrigten. Als de inſnijding niet voldoende is, raadt SCARPA het gebruik van den haak van ARNAUD aan, en als de *Arcus cruralis* niet genoeg toegeeft, raadt hij aan, om in den onderrand van deze, welke door den genoemden haak opgeheven wordt, drie of vier kleine oppervlakkige en evenwijdige inſnijdingen te maken, die zijne dikte en wederſtand verminderen en verzwakken. Eindelijk, wanneer de beklemming te weeg wordt gebragt door de vernaauwing van den hals des breukzaks, moet men, naar zijne meening, beneden - binnenwaarts ontklemmen.

Men heeft vele tegenwerpingen tegen deze verſchillende methoden gemaakt. De diepe ligging van den *Arcus cruralis*, vooral bij perſonen die eene breuk hebben, maakt de methoden van BELL, van ELSE en van COOPER zeer moeijelijk. Zij hebben het nadeel gemeen, dat zij alleen tegen de beklemming door den *Arcus cruralis* zijn gerigt, en wij hebben gezegd, dat dezelve haren zetel op vele andere plaatſen konde hebben. ARNAUD en SCARPA alleen hebben getracht, hunne methoden naar alle gevallen te wijzigen; maar daar het onmogelijk is om vóór de Operatie te bepalen, met welk bijzonder geval men te doen heeft, zal men welligt best doen met de manier te volgen, naar welke men de ontklemming *boven - buitenwaarts* verrigt, zorg

dra-

dragende, zoo weinig deelen mogelijk te kwetsen.

Men gevoelt wel, dat men niet zoo vele voorzorgen behoeft te nemen voor de Breuksnijding bij de vrouw. Het afwezen van de Zaadstreng bij haar geeft veel breedte voor de ontklemming naar boven, en behoedt haar te dien aanzien voor de noodlottige toevallen van slagader-bloedingen: immers, het is wezenlijk de kwetsing van de Zaadstreng en vooral van de *Art. spermatica*, waaraan men allermeest bij de Operatie der Dijebreuk bij den man is blootgesteld.

De Bezorgeren van het Legaat van J. MONNIKHOFF, in hun Programma het verlangen geuit hebbende naar Waarnemingen van de Verdubbeling des Breukzaks, bij de Zamenkomst van *twee* Liesbreuken aan eene zelfde zijde, of van *eene Aangeboren* Breuk en *eene Liesbreuk*, zullen wij alles bijbrengen wat wij vermogen, om aan dat verlangen te voldoen. Daar het ons niet wedervaren is deze eerste gesteldheid behoorlijk waar te nemen, welke ook SCARPA, LAWRENCE, enz. niet gezien hebben, (zoo zeldzaam komt zij voor) zullen wij verpligt zijn toevlugt te nemen tot hetgene geschreven is door Waarnemers, die gelukkig genoeg geweest zijn van dezelve te ontmoeten, en tot de gevolgtrekkingen, welke de Ontleedkunde te dien aanzien kan doen maken.

In weerwil ondertusschen van de zeldzaamheid der beide verscheidenheden van de liesbreuk der zelfde zij-

zijde, en van de aangeborene en de liesbreuk, zijn er eenige voorbeelden van beschreven in de Werken der Heelkundigen, die zich met de Breuken onledig gehouden hebben.

Dus verhaalt A. COOPER (95), dat men na het overlijden van een lijder, door drie breuken in elke liesstreek aangedaan, bevond dat zij alle aan de binnenzijde der *Art. epigastrica* waren. Een andere lijder, die in hetzelfde geval was als de voorgaande, maar die aan toevallen van beklemming leed, bragt den Heelmeester, die hem behandelde, in groote verlegenheid.

Edoch, zulke gevallen zijn zoo zeldzaam, dat men die naauwelijks kan voorzien; gelijk men bijna nimmer vooraf kan onderscheiden, of de liesbreuk eene *binnenste* of *buitenste* is, zou deze onderscheiding ook in het tegenwoordige geval niet meerder mogelijk zijn. Het komt alleenlijk waarschijnlijker voor, dat men, zich op het reeds waargenomene verlatende, zou meenen met binnenste liesbreuken te doen te hebben.

Ondertusschen zoude het mogelijk zijn, dat er eene binnenste en eene buitenste liesbreuk bestond, en zelfs zou het, gelijk wij straks zullen zeggen, kunnen zijn, dat er twee buitenste liesbreuken waren; eene aangeborene en eene gewone liesbreuk. Wij zullen daar voorbeelden van bijbrengen.

Eene

(95) *On inguinal and congenital hernia,* Pl. X. en pag. 27.

Eene zaak, die zich menigvuldiger voordoet, en die in zekere omſtandigheden belemmerend geweest is, is de zamenkomst van eene Lies- en van eene Dijebreuk aan dezelfde zijde. Deze geſteldheid is intusſchen ook vrij zeldzaam, dewijl er onder zevenduizend - vijfhonderd - negen - en - negentig lijders aan breuk ſlechts *twee* waren, die twee liesbreuken en twee dijebreuken hadden. — Op hetzelfde getal, vond men er zestien, die drie breuken hadden.

Als men de beide ſoorten van buitenſte en binnenſte liesbreuk aan dezelfde zijde ontmoette, zouden de breukzakken van boven alleen door de *Art. epigastrica* en door het fijne peesvlies dat de inwendige opening van het lieskanaal vormt, geſcheiden zijn. Maar de beide zakken zouden bij de uitwendige opening van het lieskanaal, dat is, bij den liesring, tegen elkander liggen, en aldaar alleen door eenen zeer dunnen zwachtel geſcheiden zijn. Maar hoezeer dit geval belemmering kan geven, zoo is het verre van volſtrekt doodelijk te zijn. Het gewigtige punt is, dat men de beide breuken, en zelfs, zoo het mogelijk is, hare ſoorten onderſcheide, om de ontklemming in de rigting te kunnen maken, die het verst van de *Art. epigastrica* verwijderd is. Indien men niet konde onderſcheiden, of de breuk het ganſche lieskanaal was doorgedrongen, of wel alleen door den liesring was uitgezakt, zonder door het kanaal te komen, zoude men de ſnede regt bovenwaarts moeten rigten. Men

zou-

zoude zich, in één woord, moeten gedragen, gelijk bij de eenvoudige liesbreuk; doch, de ontklemming zoude dubbeld zijn moeten, en men zou de gansche liesstreek zeer zorgvuldig moeten onderzoeken, om zich te verzekeren, dat er geen ander gedeelte darm of net beklemd was. — Als de liesbreuk met eene dijebreuk verbonden was, zoude de ontklemming ook dubbeld moeten zijn, en even als of men deze beide breuken afzonderlijk moest behandelen. Intusschen zoude het goed zijn, de insnijdingen buitenwaarts te rigten, om ze zoo eenvoudig mogelijk te maken, als men niet met ééne insnijding volstaan kon.

Het gewigtige punt is, dat men de breuken wel onderscheide; en de Heelmeester heeft daartoe dikwijls eene bijzondere aandacht noodig. Dit is ons een nieuw bewijs van de zorg die wij bij de BREUKSNIJDING moeten aanwenden; want het geval dat ons het eenvoudigste toeschijnt, is dikwijls in tegendeel zeer zamengesteld; en de Heelmeester die den bistouri in de hand neemt om eene beklemde breuk bloot te leggen, moet wel doordrongen zijn van het denkbeeld, *dat* er welligt geene Operatie bestaat, die meer zijne oplettendheid en voorzorg verdient, dewijl er geene is, bij welke de goede uitslag zoo zeer afhangt van zijne vaardigheid en van zijn talent.

De volgende overweging zal ons andere getuigenissen opleveren, tot bevestiging van het door ons voorgedragene.

Za-

Zamenkomst van eene LIESBREUK *en eene* AANGEBOREN BREUK.

De *Complicatie* van eene Liesbreuk met eene Aangeboren Breuk is zeldzaam; men bezit daarvan slechts eenige voorbeelden. ARNAUD heeft die gezien, en hij spreekt er van in het tweede Deel zijner *Mémoires de Chirurgie*, p. 603. SANDIFORT (96), BRUGNONE (97), RICHTER (98) en anderen, verhalen er eenige voorbeelden van, maar zij alle beschouwen deze *Complicatie* als zeer zeldzaam. SCARPA en LAWRENCE bekennen dat zij die niet hebben waargenomen. WILMER (99) spreekt van een geval, waar men de Operatie deed, en waar men een gedeelte van den darm, in den scheederok bevat, terug bragt. Daar de verschijnselen van beklemming aanhielden, stierf de lijder, en men vond in denzelfden ring een anderen zak, die een verstorven stuk darm bevatte. — De opsporing van den anderen breukzak was niet ondoenlijk: met behoorlijke zorg verrigt, zou zij mogelijk ligt gevallen hebben. De Heelmeester had de beklemming kunnen opheffen, en waarschijnelijk den lijder bij het leven kunnen bewaren.

Daar

(96) *Icones herniae congenitae*. 4°. *Lugd. Batav.* 1781.

(97) *De Testic. position.* S. 44. *Mém. de Turin.* 1784. *etc.*, *etc.*

(98) *Chirurg. Biblioth.* Tom. VII., p. 591.

(99) *Practic. observ. on hern.* p. 104.

Daar zijn liesbreuken die ook zeer belemmerend zijn, hoezeer zij niet met eene aangeboren breuk zijn zamengesteld. Dit is het geval, wanneer de *tunica vaginalis*, niet volkomen gesloten zijnde, door de opening die er in dezelve overblijft, eene liesbreuk, met den gewonen breukzak voorzien, doorlaat. Het schijnt dat deze gesteldheid niet zoo zeldzaam is, dat men die niet van tijd tot tijd kan ontmoeten. Dus meldt PELLETAN (100) twee malen eene naauwe en ronde opening daarin gezien te hebben, zoodat er gemeenschap bestond tusschen den breukzak en den scheederok, die geheel gevuld werd door het net, dat in den laatste was afgedaald. Doch er zijn ook gevallen, waar de verplaatste en door hunnen breukzak omgeven ingewanden geheel en al in den scheederok zijn bevat. Dienvolgens moest de breuk gevormd worden, toen de gemeenschap met het buikvlies reeds was weggenomen, maar vóór dat de scheederok zich van den liesring naar het *Scrotum* had terug getrokken. HEY (101) en A. COOPER (102) verhalen elk een dergelijk geval.

In dit geval zoude men, na de opening van de *tunica vaginalis*, ook den breukzak, die de verplaatste ingewanden onmiddellijk bevat, moeten insnijden.

De

(100) *Cliniq. chirurg.*, Tom. III, p. 108 en 335.
(101) *Practic. Obs.* p. 221.
(102) *On congenit. and inguin. hernia.* Part. I. p. 59.

De volgende waarneming, in de nieuwe uitgave van SABATIER verhaald, is ons der mededeeling waardig voorgekomen.

Een jongman van zeventien jaren had alleen in den linker balzak een bal, terwijl die der regter zijde ledig was. Sedert zijne kindschheid had hij een gezwel, gevormd door eene mengeling van vloeiſtoffen, van gasvormige ſtoffen en van zachte deelen, waarvan ſommige naar binnen gingen, doch anderen altijd buiten bleven. Dit gezwel, dat bij afwisſeling voor eene waterbreuk, eene breuk of den bal werd gehouden, was zeer verſchillend in grootte, naar dat de lijder in een rustigen ſtaat verkeerde, of ſterke ligchaams-oefeningen maakte. Niet minder waren de verſcheidenheden daarvan, ten opzigte van zijne uitwerkſelen, van eene eenvoudige ongemakkelijkheid af, tot zelfs kolieken, walging, hik en braking. Hetzelve verdroeg den breukband niet, die hevige pijnen, zwelling, ſpanning, walging, bezwijming, hik, braking, enz. verwekte. De lijder had het beſluit genomen, om geen breukband meer te dragen, en ſterke voetmarſchen, moeijelijken arbeid en allerhande inſpanningen te vermijden. Toen de toevallen in weerwil van deze voorzorg terug kwamen, vergenoegde hij zich met zijne rust te houden, baden te nemen, en verzachtende omſlagen op het gezwel aan te leggen. Ten gevolge van eene matige wandeling, kreeg het gezwel eens plotſeling een grooten omvang, en verwekte heviger toeval-

vallen dan gewoonlijk, die niet door plaatſelijke ontſtekingwerende middelen, enz., bedaarden. Het gezwel was plat, rood, pijnlijk, en met een breeden wortel aan de liesſtreek hangende. De koliekeken, walging, hik, oprispingen, braking, waren bijna aanhoudend. De ſtof door de laatſte uitgeworpen, werd, van ſlijmachtig en groen, ſtinkend en drekachtig. Men vermoedde, dat het gezwel een ſtuk van een beklemden darm bevatte, en ſtelde de Operatie voor.

Eene kruisſnede in de huid gemaakt zijnde, drong men in een zak of beurs, die niet dan roodkleurige wei bevatte; maar daar het gezwel daardoor naauwelijks verminderd was, oordeelde men, dat de ware oorzaak der toevallen achter de geopende weibeurs gelegen was. Inderdaad, men ging voort met de Operatie, en drong in een zak, gevuld met eene bloederige vloeiſtof; en men beſpeurde in den bodem van dezen zak de bogt van eene zeer roode darmlus, die zich in den liesring verloor, welke vrij en ruim was, en geene klemming op het gezwel oefende. De randen van den zak opgevat en naar buiten getrokken, en den vinger voorzigtig in het lieskanaal gebragt zijnde, erkende men op de hoogte van de inwendige opening van dit kanaal eene beklemming, die gevormd werd door den hals van dezen zak. Men kliefde dezen hals, en de darm genoegzaam naar buiten gehaald zijnde, vond men hem noch koudvurig, noch zamengegroeid. Men bragt hem

we-

weder binnen. Onmiddellijk daarna vond men in het bovendeel van den breukzak, op de hoogte van den liesring, een grijsachtig week, uitpuilend gezwel, dat zeer gevoelig was op de betasting, en dat men zeer geredelijk voor den bal erkende. — De toevallen van beklemming hielden op, en de lijder genas binnen eene maand, den bal in den liesring gevestigd houdende. Hij draagt geen breukband, en ondervond noch kolieken, noch verſchijnſelen van beklemming meer.

Daar wij van de aangeborene breuk handelen, voegen wij hierbij, dat de Heelmeester behoedzaam moet zijn ten aanzien van de plaats der beklemming; want die bevindt zich bijna nimmer in den liesring. Verſcheidene dezer breuken geopereerd hebbende, hebben wij den liesring altijd meer of min ruim gevonden, doch integendeel vernaauwingen op verſchillende hoogten van den ſcheederok, zoodat zij ongetwijfeld den zetel der beklemming zoude zijn geworden, bijaldien de breuk met ſtof opgevuld was geworden, of eene grootere hoeveelheid des darms in den ſcheederok was uitgezakt. Pott ſpreekt van een geval, waar hij, na den dood, de breuk onderzoekende van een voorwerp dat eenige belemmering in den voortgang der drekſtoffen geleden had, (eene beklemming die toenam bij de poging ter Reductie der breuk, welke ſlechts onvolkomen binnen ging) den darm zoodanig geklemd vond, dat men hem naauwelijks zonder verſcheuring konde terug halen.

Een jonge Heelmeester, die onze plaats verving in het ziekenhuis, waar wij de voorgaande waarnemingen gedaan hebben, heeft ons verzekerd, dat hij zeer aanmerkelijke vernaauwingen des ſcheede-roks heeft waargenomen bij twee aangeboren breuken. LAWRENCE meldt in zijne Verhandeling, dat een dergelijk geval hem, gedurende eenigen tijd, zeer in verlegenheid bragt. Hij deed de Breukſnijding aan den zoon van een hoevenaar, op het midden tusſchen den bal en de lies; de zak was zoodanig zamengetrokken, dat men niets dan eene ſonde onder de beklemming kon doorvoeren. De uitgezakte deelen ondergingen op deze plaats eene zoo ſterke zamenſnoering, als of die door den liesring verwekt ware geweest. „ Deze inſnoering," zegt hij zelve, „ bragt mij zeer in verlegenheid." Daar hij eerst het bovenſte gedeelte van den zak had geopend, en men, wegens de engte van de beklemming, de gemeenſchap niet onmiddellijk konde ontdekken, ontſtond er twijfel over den aard van het onderſte gedeelte van het gezwel.

Toen men den breukzak geheel geopend had, vond men eene darmlus, *onmiddellijk* met den bal in aanraking, en bedekt met een ſtuk van het net. Deze beide deelen hadden eene donker - roode kleur, naar het bruine zweemende. De beklemming, die in de bovenſte opening van het kanaal beſtond, liet niet toe dat men den top van den vinger inbragt; zoodat LAWRENCE het gebruik van de ſleufſonde en van den hollen biestouri noodig

dig vond tot de ontklemming. De darm behield eene diepe indrukking van de beklemming, doch liet zich gemakkelijk binnen brengen. Het net werd op de hoogte van den liesring zonder bloedstorting afgesneden. De lijder genas zonder eenig toeval.

Lecat (103) vond bij eene ontleding eene volkomene beklemming, gevormd door eene dergelijke opening. De lijder stierf, terwijl de ruimte van den liesring en de volkomen pijnelooze en spanninglooze staat van het bovenste gedeelte van het gezwel den Heelmeester in het denkbeeld hadden gebragt, dat de breuk in geen verband stond met de ziekte-verschijnselen.

Scarpa heeft bij de aangeboren breuk meermalen vernaauwingen van den breukzak gevonden.

Een ander uitwerksel, dat bij de Operatie van de aangeboren breuk dikwijls belemmerend is, zijn de meer of min sterke zamengroeijingen. Deze zamengroeijingen zijn zelfs zoo menigvuldig, dat eenige Schrijvers hebben geloofd, dat dezelve voor de geboorte in de buikholte gevormd konden zijn, en zij hebben daardoor de vorming der aangeboren breuken willen verklaren. De bal, langzamerhand in den balzak afdalende, moet den darm of het net, waarmede hij naar hunne meening in sommige gevallen vastgegroeid is, met zich voeren. Maar wij weten niet of deze Theorie gegrond is op

wel

(103) *Philosoph. Transact.* Vol. 57.

wel *bevestigde* waarnemingen. De waarschijnlijkste oorzaak der aangeboren breuk, is de opening en de slapheid van het lieskanaal, door de afdaling van den bal gevormd; vooral wanneer deze afdaling laat invalt. Zonderling is het, dat *het spoor* (*vestige*) van het lieskanaal, dat bij de vrouw gevuld is door den ronden band van de baarmoeder, bijna altijd aan de inwendige zijde eene kleine holte bezit, welke NUCK, die dezelve het eerst heeft waargenomen, *diverticulum* noemt. Dit kanaal van NUCK is dikwijls gevuld met een klein gedeelte van het net, of darm; maar dit *diverticulum* sluit zich spoediger bij jonge meisjes, dan bij de jongens. — Welligt is het hieraan, dat men geheel of ten deele moet toeschrijven, dat de eerste zeldzamer door aangeboren liesbreuken zijn aangedaan. CAMPER (104) zegt, dat dit verlengsel, op veertien pas geboren kinderen, bij drie kinderen door hem is waargenomen.

WRISBERG (105) vond negentien malen op tweehonderd vrouwen-lijken, en meestal aan beide zijden, een kanaal, dat naar de lies of de groote lip voerde, bekleed was met het buikvlies en in een stomp einde uitliep. Wij hebben somtijds dit *spoor* van kanaal gevonden, waarin men eene sterke sonde zou hebben kunnen brengen. Maar het

(104) Verhandelingen van de Haarl. Maatsch., D. VI., bl. 235. en D. VII., bl. 58.

(105) *Comment. medico-physiolog. etc.* Vol. I. p. 137.

het is gewoonlijk niet zeer diep, en meestal ſlechts eene eenvoudige indrukking.

Eene ſoort van zeer noodlottige zamengroeijing is die, welke tusſchen den bal en het net beſtaat, of wel, de zamengroeijing van den bal met den hals van den liesring. Dit laatſte verbiedt den lijder het dragen van een breukband, en laat hem dus blootgeſteld aan al de toevallen eener niet binnen gebragte breuk. Men weet, dat dit eene zamengroeijing van de eerſte ſoort is, welke het leven van den beroemden ZIMMERMAN zoo ongelukkig maakte, welke, gedrongen door den last en de pijn die hem zijne breuk verwekte, zich ten laatſte onderwierp aan eene Operatie, die door MICHEL wordt verhaald in een werk, dat ten tijtel voert: *de morbo hernioſo côngenito singulari.* Berolini, 1772.

NIEUWE

VERHANDELINGEN,

BEKROOND

MET DEN PRIJS VAN HET LEGAAT

VAN

JOHANNES MONNIKHOFF.

Vierde Deel.

TE AMSTERDAM, BIJ

P. MEYER WARNARS.

1829.